

**ÖRNEKLERLE EKOFEMİNİST
EDEBİYAT ELEŞTİRİSİ**

**Öğr. Gör. Dr.
Duygu KORONCU ÖZBİLEN**

yaz
yayınları

**ÖRNEKLERLE EKOFEMİNİST
EDEBİYAT ELEŞTİRİSİ**

Öğr. Gör. Dr. Duygu KORONCU ÖZBİLEN

yaz
yayınları
2026

Örneklerle Ekofeminist Edebiyat Eleştirisi

Yazar: Öğr. Gör. Dr. Duygu KORONCU ÖZBİLEN

ORCID: 0000-0003-0018-6389

© YAZ Yayınları

Bu kitabın her türlü yayın hakkı Yaz Yayınları'na aittir, tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı ya da bir kısmı 5846 sayılı Kanun'un hükümlerine göre, kitabı yayınlayan firmanın önceden izni alınmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

E_ISBN 978-625-8574-56-2

Ocak 2026 – Afyonkarahisar

Dizgi/Mizanpaj: YAZ Yayınları

Kapak Tasarım: YAZ Yayınları

YAZ Yayınları. Yayıncı Sertifika No: 73086

M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3

İscehisar / AFYONKARAHİSAR

www.yazyayinlari.com

yazyayinlari@gmail.com

ÖNSÖZ

Bu kitap, sessiz kalanların, sesi kısılmış olanların ve yok sayılanların izini sürmek için yazıldı. Toprağın çatlaklarında, kuruyan nehir yataklarında, yarım bırakılmış yaşamların arasında dolaşan ortak bir hikâye var. Doğa ile kadın arasındaki bu kırılgan ama derin bağ, yüzyıllardır aynı el tarafından yaralanıyor. Ekofeminizm, tam da bu yaraya bakmaktan kaçmayan bir düşünce ve duyarlılık alanı olarak ortaya çıkıyor.

İnsan kendini doğadan ayırdığı günden beri, hükmetmeyi var olmanın şartı sandı. Aynı dil, aynı bakış, aynı tahakküm biçimi kadınların hayatına da yöneldi. Doğa bir kaynak olarak adlandırıldı, kadın ise denetlenmesi gereken bir beden. Yaşam parçalandı, hiyerarşiler kuruldu ve bu düzen doğal diye öğretildi. Oysa bugün yaşadığımız ekolojik yıkım ve toplumsal şiddet, bu öğretinin ne kadar kırıcı ve yıkıcı olduğunu gözler önüne seriyor.

Kadın cinayetleri bu kırılmanın en karanlık yüzüdür. Bir kadının yaşamının, başka birinin sahiplik iddiasıyla son bulabilmesi, sadece bireysel bir suç değildir. Bu, yaşamı değere göre ayıran bir dünyanın sonucudur. Ormanlar nasıl kesilip geride suskun topraklar bırakılıyorsa, kadınlar da susturuluyor, eksiltiliyor, yok sayılıyor. Aynı zihniyet, aynı kayıtsızlık, aynı alışılmış şiddet.

Mevcut eser, ekofeminizmi yalnızca kavramlar üzerinden değil, hikâyeler üzerinden de düşünmeyi öneriyor. Çünkü edebiyat, gerçeğin en çıplak hâline bazen kurmaca aracılığıyla ulaşır. Sayfalar arasında incelenen romanlar, kadınların doğayla kurduğu bağları, bedenin ve mekânın nasıl politikleştiğini, şiddetin nasıl sıradanlaştırıldığını gözler önüne seriyor. Roman kahramanlarının sessizlikleri, direnişleri ve yaraları, yaşadığımız dünyanın aynasına dönüşüyor. Burada yapılan roman incelemeleri, edebiyatı estetik bir alan olmanın ötesine taşır. Metinler, yalnızca anlatılan hikâyeler değil; tanıklıklardır. Doğanın fon olarak kullanıldığı, kadın bedeninin arka plana itildiği anlatıların karşısına, yaşamla ilişki kuran, bakım ve dayanışmayı merkeze alan okumalar yerleştirilir. Ekofeminist bakış, metinlerin arasında gizlenmiş olanı sabırla açığa çıkarır. Ekofeminizm bir nevi iyileştirme çağrısıdır. Yaralı olanı onarmaya, koparılan bağları yeniden kurmaya dair bir çağrı. Bu bağlamda okuyucuya sunulan bilgi bir eşik gibidir. Okur bu eşiği geçtiğinde, doğa ile kadın arasında kurulan bağın bir metafor olmadığını, bizzat yaşadığımız gerçekliğin kendisi olduğunu görecektir.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
<i>BİRİNCİ BÖLÜM</i>	
EKOELEŞTİRİ HAKKINDA TARTIŞMA.....	18
<i>İKİNCİ BÖLÜM</i>	
EKOFEMİNİZMİN DOĞUŞU	30
<i>ÜÇÜNCÜ BÖLÜM</i>	
FEMİNİZM EKOFEMİNİZM İLİŞKİSİ	50
<i>DÖRDÜNCÜ BÖLÜM</i>	
ALİCE WALKER'IN RENKLERDEN MORU ROMANININ ANALİZİ.....	77
<i>BEŞİNCİ BÖLÜM</i>	
TONİ MORRİSON'UN KATRAN BEBEK ROMANININ ANALİZİ.....	123
<i>ALTINCI BÖLÜM</i>	
KATRAN BEBEK VE RENKLERDEN MORU ROMANLARININ EKOFEMİNİZM ÇERÇEVESİNDE KARŞILAŞTIRILMASI	175
SONUÇ.....	192
KAYNAKÇA	201

"Bu kitapta yer alan bölümlerde kullanılan kaynakların, görüşlerin, bulguların, sonuçların, tablo, şekil, resim ve her türlü içeriğin sorumluluğu yazar veya yazarlarına ait olup ulusal ve uluslararası telif haklarına konu olabilecek mali ve hukuki sorumluluk da yazarlara aittir."

GİRİŞ

Çoğunlukla çevre eleştirisi olarak bilinen ekoeleştiri, birçok disiplini kapsayan, yazının ve diğer yeni medya biçimlerinin ekolojik yönlerini doğal kaygılara odaklanarak analiz eden bir metin eleştirisi türüdür. Ahlak, tarih, beşeri bilimler ve jeoloji gibi ekolojik beşeri bilimlerin çeşitli dallarını, doğanın muhafaza edilmesi ve ekolojik kaygıların hem öznel hem de niceliksel olarak ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda ekoloji, şu anda dünya gezegenini etkileyen eko-yolsuzluğun çeşitli biçimleri hakkında bir anlayış kazandırmaktadır. Ekoeleştiri, literatürü ve çevreyi inceleyerek bu özel ihtiyacı karşılamayı hedefler. Amacı, bilim adamlarının yaşadıkları doğa konusundaki çevresel kaygılar ve zorluklar üzerine tartışmak, bu problemleri anlamak ve metin yazmak için kullandıkları paradigmaları analiz etmektir. Edebiyat ve doğa arasındaki bağlantıların analizi için bir temel oluşturan ekoeleştiri, bireylerin edinmesi gereken doğal düşünme sorunuyla ilişkilendirilebilecek değerlere, düşünceye ve yenilikçi enerjiye odaklanır. Ekolojik kavramlara yapılan bu vurgu, Amerikan

çalışmaları alanında ekoeleştirelin gelişiminin temsilcisidir. Ekoeleştirici olarak bilinen yaklaşım, kavramsal çalışmalardaki doğa görüntülerinin analizinin yanı sıra edebiyat ve çevre arasındaki bağlantının yönetilmesinden sorumludur. Ekoeleştirici, çevresel adalet hareketinin bir sonucu olarak ortaya çıkan bir düşünce sistemidir. Ekolojik eleştiri, teknik ve ekolojik tehlikelerin eşit olmayan dağılımının yanı sıra bu risklerin azınlık popülasyonları ve kadınlar üzerindeki orantısız etkisine odaklanmaktadır. Bu hareketin bir sonucu olarak çevreci ideoloji ile feminizm, eleştirel ırk teorisi ve postkolonyal teoriler arasında bağlantı kurmaya yönelik çok sayıda girişimde bulunulmuştur (Çetin, 2005: 64).

Eleştirmenler, ekoeleştirelin tüm dünyada devam eden çevre felaketinin bir sonucu olarak ortaya çıkan bir alan olarak gelişmeye devam ettiğine dikkat çekmiştir. Ekoeleştirici alanındaki araştırmacılar, insanın doğayı aşarak kendini gerçekleştirmeyi başarabileceği fikrine şüpheyle yaklaşmaktadır. Onlar, insanın nihai olarak doğaya karşı zafer kazanamayacağı ve kaçınılmaz olarak doğanın elindeki şiddetli ve yıkıcı cezaya maruz kalacağı görüşündedir. Ekoeleştirici, sadece insanların doğa içindeki varoluşlarını değil; çevresel tahribatın sonuçlarının insan psikolojisi üzerindeki etkilerini de araştırmaktadır. Çünkü

çevresel kaygılar varoluşumuzun önemli bir bileşenidir (Çetin, 2005: 67).

Ekoeleştiri, her ne kadar doğa ile insanlar arasındaki incelikli etkileşimi aydınlatırsa da ağırlıklı olarak çevresel bozulmaya odaklanır. Ekoeleştiri çalışmalarını temel alan ekofeminizm ise kadınların sömürülmesi ile doğal dünyanın sömürülmesi arasındaki tarihsel ve çağdaş bağlantılara vurgu yapmaktadır. Bu paradigma kullanılarak farklı ırklardan kadınların toprakla ilgili deneyimleri ile maruz kaldıkları baskı arasındaki karmaşık ilişki araştırılır. Feminizm ve ekoloji söz konusu olduğunda ekolojik feminizm olarak da bilinen ekofeminizm, bu iki disiplin arasındaki bağlantıları geliştiren bir teori ve pratiktir. Pek çok farklı bakış açısını bünyesinde barındırır da tüm canlıların birbiriyle bağlantılı olduğunu ileri sürmekte ve gezegenin sömürülmesi ile cinsiyetçi sömürü arasında önemli bağlantılar olduğuna dikkat çekmektedir (Ayaz, 2014: 281-282).

Shiva ve Mies'e (2014: 165) göre ekofeminist yaklaşım, var olan çeşitliliklere rağmen (cinsiyet, din, dil, ırk) doğa ve diğer insanlarla uyum içinde yaşamayı tasavvur etmektedir. Bu bağlamda bir arada yaşama, birbiriyle ilişkili her türlü sömürü ve baskıyı dönüştürecek

yeni rotalar inşa etmek için sevgi, iş birliği, karşılıklı ilgi ve sorumluluk gerekir. Hem feminizm hem de ekofeminizm, daha adil ve eşitlikçi bir dünya yaratmaya çalışan hareketlerdir. Feminizm, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya çalışırken ekofeminizm, bu mücadelenin kapsamını doğal dünyayı da kapsayacak şekilde genişletir. Mevcut çalışmada bu iki felsefe arasındaki ilişki, aralarındaki önemli yakınlaşma ve ayrılık noktalarına vurgu yapılarak incelenmektedir. "Ekofeminizm" kelimesini ilk kez 1974'te kullanan Françoise d'Eaubonne gibi birçok feminist filozof, kadınların doğal dünyayla sahip olduğu tarihsel bağlantının derinlemesine bir analizini yapmaya başlamıştır (d'Eaubonne, 2022: 196).

Ataerkil bir toplumda doğa, sıklıkla yalnızca şefkatli değil aynı zamanda itaatkâr ve sömürülmeye hazır kadınsı bir güç olarak tasvir edilir. Bu bakış açısını benimsemek hem doğanın hem de kadının tahakkümünü meşrulaştırmaktadır (D'Eaubonne, 2022: 18). Ekofeminist ideolojiyi benimseyen düşünce yapısı, cinsiyetçiliği yönlendiren tahakküm mantığının çevresel felaketin temel nedeni olduğunu iddia etmektedir. Bu düşünceye göre nasıl ki erkekler kadınlardan üstün görülürse birçok insan da kendini doğadan üstün görmektedir. Bu hiyerarşik dünya görüşünün uygulanması, kaynakların sorumsuzca

kullanılmasına ve çevreye zarar verilmesine sebep olmaktadır (Kuleli, 2021: 144).

Chellappan'ın (2023: 8-10) çalışmasında detaylı bir şekilde tanımladığı gibi ekofeminizm, birkaç temel ilkeyi vurgulayarak çevre sorunlarından şu şekilde bahseder:

- Ekofeminizm; kadınlara, farklı etnik kökene sahip insanlara, yerli topluluklara ve çevreye yönelik baskıların hepsinin birbiriyle bağlantılı olduğunu savunur. Bu tahakküm sistemleri birbirini güçlendirir ve bu sistemlerin bütünsel olarak ele alınmasını hayati hale getirir.
- Ekofeministler, doğayla ilişkilerin geliştirilmesinin önemini vurgular. Bu durum, doğayı kâr amacıyla sömürülecek bir kaynak olarak gören yaklaşımla çelişir.
- Ekofeminizm, yerli kültürlerin, özellikle de geleneksel olarak doğal dünyayla uyum içinde yaşayan kadınların önderlik ettiği değerli bilgi ve uygulamaları tanır.
- Ekofeministler, gezegenin ve sakinlerinin uzun vadeli refahını ön planda tutan sürdürülebilir kalkınma uygulamalarını teşvik eder. Bu durum,

çevre ve dışlanmış topluluklar pahasına ekonomik büyümeye öncelik veren geleneksel kalkınma modelleriyle çelişir.

Ekofeminizmin içinde farklı yaklaşımlara sahip alt dallar da mevcuttur. Ottuh (2020: 174) bu alanları şu şekilde özetlemiştir:

Kültürel Ekofeminizm: Genellikle yerli kültürlerden ilham alarak kadınlar ve doğa arasındaki manevi bağı vurgular.

Sosyalist Ekofeminizm: Kapitalizm, ataerkillik ve çevresel bozulma arasındaki bağlantıya odaklanır. Kadınların ve doğanın sömürülmesinin köklerinin kapitalist üretim sistemlerinden kaynaklandığını ileri sürmektedir.

Transfeminist Ekofeminizm: Tüm kadınların doğayla doğuştan bir bağa sahip olduğu şeklindeki özcü düşünceyi savunur. Bu görüş kadınların deneyimlerinin çeşitliliğini ve çevresel adalete yönelik kesişimsel yaklaşımlara olan ihtiyacını vurgulamaktadır.

Ekofeminizm, bu farklı bakış açılarını, cinsiyet ve çevre sorunları arasındaki ilişkinin karmaşıklığını vurgular. Ekofeminist analiz, feminist teorinin yöntemlerinin kullanılmasından büyük ölçüde

yararlanabilir. Ekofeminizm, çevresel bozulmaya ve sosyal adaletsizliğe sebep olan temel faktörleri daha iyi anlamak için güç dinamikleri, cinsiyetin toplumsal inşası ve kesişimsellik gibi kavramları kullanmaktadır (Ottuh, 2020: 170).

Çevresel adalet mücadelesi feminist aktivizme katılımla da güçlenir. Feminist gruplar, çok uzun süredir çevresel ırkçılığa karşı örgütlenmekte; kirlilik ve kaynak sömürsünden orantısız şekilde zarar gören yerli toplulukların hakları için çaba göstermektedir. Çevre korumada feminist eylemin gücüne bir örnek Wangari Maathai tarafından başlatılan Yeşil Kuşak Hareketi'dir. Bu hareket, Kenyalı kadınları ağaç dikmeye ve ormansızlaşmaya karşı mücadele etmeye motive etmiş; böylece feminist eylemin etkinliğini gözler önüne sermiştir (Boyer-Rechlin, 2010: 69).

Mevcut çalışma, ilk olarak Alice Walker'ın *Renklerden Moru* romanını ekofeminist perspektiften analiz etmiş; siyah kadınların ataerkil düzene karşı iç içe geçmiş mücadelelerini ve çevreleriyle olan etkileşimlerini incelemiştir. Romanın ana karakteri olan Celie, yaşamı boyunca erkeklerin elinde taciz ve sömürüye maruz kalmıştır. Celie'nin istismarcı babası ve kocası kadına

uygulanan şiddetin ve saygısızlığın örneğidir. Walker, şiddetin aile birimi üzerindeki etkilerine de dikkat çekmiştir. Çocuklar çevrelerinde gördüklerinden kolaylıkla etkilenir, gördüklerini taklit eder ve davranışlarını ebeveynlerine göre şekillendirir. Harpo, çocukluğunda babasının hem annesine hem de Celie'ye saldırdığına tanık olmuştur. Karısının Celie gibi boyun eğen bir kadın olması konusunda güçlü bir arzusu vardır. Bunu yapabilmesinin tek yolu, babasının eşlerine davrandığı gibi otorite ve üstünlük kurmaktır (Hashemipour ve Dushime, 2023: 1243).

İnsanlığın psikiyatrik travmasını iyileştirmeye yardımcı olan şey, doğal dünyada vücut bulan şefkati, haysiyeti ve cömertliği yüceltme çabasıdır. Bu durum, insanın dünyadaki konumunun bir sonucu olarak kadınların özgürleşmesi ve kendilerini gerçekleştirmeleri yoluyla sağlanabilir. Çeşitliliği kabul etmek ve engelleri aşmak, kendini gerçekleştirme sürecinin temel bileşenleridir. Kendini gerçekleştirmeye yönelik tekniklerle doğaya uyum sağlamak, kadını güçlendirmek ve maneviyatı geliştirmek önemli bir adımdır. İnsanın hayatta kalması ve özgürlüğünün temel yönlerinin açığa çıkması, varoluşun çeşitli bileşenleri arasında rasyonel bir

bağlantının kurulması yoluyla gerçekleşir (Hashemipour ve Dushime, 2023: 1240).

Ekofeministler, doğayı ve insanları, erkek ve kadını, zengin ve fakiri birbirine bağlayan uyumlu bir toplum kurma ihtiyacını savunur. Siyah bir kadın yazar olarak Walker, dünyadaki tüm canlıların eşitliği için duyduğu hevesi dile getirir. *Renklerden Moru'*nda Walker, erkek ve kadın, insanlar ve doğa arasındaki ikili karşıtıklara duyduğu derin ilgiyi, dünyanın durumu ve kadınların statüsüne dair endişelerini anlatır. Romanda, erkek ve kadın, insanlar ve doğa arasındaki ilişki dinamiktir. Ekofeministlere göre kadınların sömürülmesi ve doğanın tahakkümü birbirine bağlıdır ve bu durum Batılı erkek egemenliğinin sonucudur. Başka bir ifadeyle, hem kadınlar hem de doğa ataerkilliğin kurbanlarıdır. Ekofeministlerin temel görevi, kadınların ve doğanın ataerkil baskısını eleştirmektir. Hem insan ve doğa arasındaki ilişki hem de erkekler ve kadınlar arasındaki ilişki daha önce parçalanmış bir durumdadır. Kadınlar ve doğa uzun zamandır ataerkillik tarafından ilgi, tahakküm ve fetih nesneleri haline getirilmiştir. Bu da onları aşağı bir konuma çekmiştir. İkisi de dünyanın marjinalleştirilmiş tarafları haline gelmiştir (Wu, 2019: 966).

Ekolojik feministler, kadınların, yoksulların ve farklılıkları olanların haksız yere tahakkümü ile doğanın tahakkümü arasında bağlantılar olduğunu vurgular. Doğayla ilgili konular da feminizmin kapsamındadır çünkü bu konular dezavantajlı alt grupların tahakkümünü ortaya koyar. Ekofeminizm teorik bir söylem olmasına rağmen, bir toplumsal hareket olarak kabul edilir ve toplumsal bir hareket olarak kadın topluluğuyla çok daha fazla ilişkilidir. (Kaur ve Kaur, 2018: 32).

Kadın ve doğanın yakın ilişkisine en iyi örnek, mevcut çalışmada ilk incelenen roman *Renklerden Moru'*nda (Walker, 1983) ele alınan ana karakter Celie'nin doğa ve kendi özerkliği arasındaki ilişkidir. Celie'nin tecrübe ettiği kendini keşfetmesi ve bağımsızlığını ilan etmesi, gizli potansiyelinin bir metaforu, güçlü ve güzelliğe duyduğu özlemdir. Doğal dünya, Celie'ye eser boyunca karşılaştığı acılara karşı güvenli bir sığınak sağlar. Anlattığı doğal çevre ve canlı çiçeklerin tasvirleri, hayatının kasvetli koşullarıyla tam bir tezat oluşturmaktadır. Genellikle menekşe ve çiğdem gibi çiçeklerle ilişkilendirilen mor renk, arzuladığı güzelliği yansıtması nedeniyle Celie için idealdir. Celie, gençliğini geçirdiği evi çevreleyen kırların güzelliğini anlatırken mor çiçeklerden bahseder: "Ara sıra evin arkasındaki bahçeye çıkıp büyük bir meşe ağacının

yanına otururdum... O bölgenin yakınında çok sayıda mor çiçek açıyordu" (Walker, 1983: 12). Celie'nin kendini özgür hissettiği, kendine özgü bir dünyası vardır ve bu çiçekler de bu özgür dünyayı yansıtır. Mor renk onun için güzel ama erişilemez bir şeyi temsil eder, bu onun bastırılmış potansiyelinin bir yansımasıdır. Nettie, Afrika'da görülebilecek nefes kesici manzaraları anlatırken "büyük mor zambaklar" ifadesini kullanır (179). Bu tasvirde de hâkim olan renk mordur.

Celie'nin zihninde mor renk, onun açığa çıkmayı bekleyen gizli gücünün ve güzelliğinin bir temsili hâline gelir. Ayrıca Shug ile olan dostluğu geliştikçe Celie'nin doğal dünyayla ve mor renkle olan bağı da güçlenir. Hayatı dolu dolu yaşamamanın ve onu çevreleyen güzellikleri takdir etmenin zevki, Shug'ın Celie'ye öğrettiği bir şeydir. Celie Shug'ın sahip olduğu yaşam gücüne sahip olmak ister. Shug'ın sıklıkla mor renkle karakterize edilen rengârenk kıyafetleri bunun göstergesidir. Celie, Shug'dan bahçıvanlık yapmayı öğrenirken bu tecrübenin sonucunda derin bir dönüşüm yaşar. Yaşamı besleme ve çiçeklerin açtığını görmenin bir sonucu olarak güçlenme duygusu ve yaratıcılık açığa çıkar. Hikâyenin sonunda Celie'nin gerçek hayatı, hayalini kurduğu mor çiçekler gibi çiçek açmaya başlar. Dikiş yeteneği sayesinde finansal bağımsızlığa

kavuşur ve sesini keşfeder. Eskiden arzusunun bir temsili olan mor renk, Celie'nin keşfettiği güç, güzellik ve vaat açısından zengin bir hayatla olan bağlantının bir yansımaya dönüşür. Celie'nin daha iyi bir yaşam arzusunu, doğal dünyayla ilişkisini ve sonunda güçlü bir kadına dönüşmesini temsil eden yolculuğu, onun bu üç yönü arasında bir köprü görevi gören mor renk aracılığıyla birbirine bağlanır. Bir başka deyişle doğanın sunduğu sonsuz mutluluk en umutsuz durumlarda bile insanlar tarafından geliştirilmeyi ve memnuniyetle karşılanmayı bekleyen güzellik ve büyüme potansiyelinin hâlâ mevcut olduğunu hatırlatır (Kara, 2023: 1282-1283).

Katran Bebek (Morrison, 2020) ve *Renklerden Moru* (Walker, 1984) ekofeminizm ile ilgili birçok öge içermektedir. İkisinin de ana karakteri siyah ırktan olan, erkek egemen dünyada mücadele veren iki kadındır. *Katran Bebek*'teki hikâye, Karayipler'deki kurgusal bir adada geçmekte; kültürel kimlik, kültürel yer değiştirme ve hem kadınların hem de çevrenin sömürülmesi gibi konuları ele almaktadır. Ana karakter Jadine, baskıya karşı başkaldırmanın ve köklerinden uzaklaşmanın bir temsili olarak görülebilir. Hem Afro-Amerikan mirası hem de adanın kültürü ona iki kültürel kimlik kazandırmıştır. Adanın turizm ve ticari çıkarların bir sonucu olarak

çevresel yıkıma uğramış durumda olması, Jadine'in beyaz erkeklerin bakış açısıyla sömürülmesi ve metalaştırılmasına benzetilmiştir (Süt Güngör, 2023: 292).

Eser genel olarak yanlış inançlara neden olan öğrenilmiş önyargılara dayalı iddialara ve çelişkilere odaklanır. Bu önyargılar ırk, etnik köken, cinsiyet ve sınıf seviyelerinde ortaya çıkar ve bazen birleşir. Bu önyargıların romandaki temsili sınıf ve statüleri eşit olmayan karakterler Jadine ve Oğul arasındaki çelişkidir. Kadın başkarakter Jadine Childs, on iki yaşında yetim kalmış ve teyzesi Ondine ile amcası Sydney tarafından büyütülmüştür; bunlar, Margaret ve Valerian Street'in zengin beyaz hanesindeki siyahi hizmetçilerdir. Street ailesi onu özel okullara ve üniversite eğitimi için Sorbonne'a gönderir. Bunun sonucunda Jadine Afro-Amerikan köklerinden kopar. Eğitimli bir moda modeli olarak beyaz dünyaya asimile olmuştur. New York ve Paris gibi büyük şehirlere ilgi duymaktadır. Oğul ise, kırsal Florida'da tamamen siyahlardan oluşan bir toplulukta yetişir. Jadine'in Margaret Street malikanesinde asistan olarak çalıştığı küçük bir ada olan Isle des Chevaliers'e bir gemiden kaçarak sığınan Oğul, Margaret'in dolabında keşfedilen bir davetsiz misafirdir (Depçi ve Tanrıtanır, 2013: 459).

Geçmişlerinin ve karakterlerinin farklı olmasının yanı sıra doğaya bakış açıları da tamamiyle farklıdır. Jadine ne zaman okyanusun enginliğini düşünse, Afro-Amerikan geleneklerinden geldiğini hissetmekte; duygusal ve fiziksel izolasyonunu hatırlamaktadır. Ağırlıklı olarak beyazların olduğu bir ortamda büyümüş olması, onda sanki Afro-Amerikan köklerine ait değilmiş gibi bir duygu uyandırır. Kültürel kimliğini hiçbir zaman gerçekten kabul etmez ve deniz, onu bu kimlikten ayıran bir engel metaforudur. Deniz, aynı zamanda bağlantı ihtiyacını da temsil edebilen paradoksal bir metafordur. Jadine, adalıların suyla güzel vakit geçirdiğini gördüğünde bu durum, ona özlemini duyduğu ama başaramadığına inandığı bir aidiyet duygusu verir. Okyanus birdenbire henüz geliştirmedeği bir kültürel bağın temsilidir (Goyal, 2006: 403). Jadine'in gördüğü uçan balıkların suda yaptıkları umutsuz sıçrayışlar, onun özüne duyduğu yabancılık hissini ve içinde bulunduğu durumdan uzaklaşma arzusunu yansıtır. Kimliğini ve özgürlüğünü bulmak için çabalarken uçan balık onun mücadelesinin sembolü haline gelir (411).

Oğul, zaman içinde sıkışmış, ırkçılık, muhafazakarlık, sınıf ve cinsiyet kavramları tarafından tuzağa düşürülmüştür. Oğul dürüst değildir ve düzenbaz gibi, tüm olasılıkları, en olumlu ve en olumsuz olanı

bünyesinde barındıran, kişileştirilmiş bir paradoks olan bir suç kültürü kahramanıdır. Tasvir edilmeye çalışılırsa, kanun kaçağı ile hassas halk kahramanı, Jadine'e umutsuzca aşık olan anne tarafından şımartılmış siyah adam, kadın katili ve olası tecavüzcüdür. Onu iyi ve kötü ikilemlerine göre anlamaya çalışmak okuyucuları tuzağa düşürür. Bu durum okuyucuların kandırılabilceği gerçeği, insanlar ve edebiyat hakkındaki yaygın klişeler ve inançlar altüst edildiği için gerçekten de kültürel bir dönüşüme yol açabilir. Morrison'ın Oğul'un temsili aracılığıyla epistemolojik amacı, kendisini siyah erkek kimliğinin sabit tanımlarına, karakterleri veya izleyicileri için hazır rollere adamayı reddetmek gibi görünür. Eser birçok yönden kafa karıştırıcıdır. Farklı sınıflardan ve ırklardan gelen erkek tasvirleri de bunu doğrular niteliktedir. Zengin ve beyaz olan kişiler, sıklıkla adada yaşayan insanlara ve onların kültürlerine karşı küçümseyici bir tavır sergiler. Çevreyle olan bağlantılarının derinliğini ve karmaşıklığını fark edemez ve bunun sonucunda onları temel veya ilkel olarak görürler. Bu durum, sömürgeciliğin kültürünü ve değerlerini sömürgeleştirilen insanlara empoze etmekten sorumlu olan sömürgeci zihniyetin bir örneğidir (Kolehmainen, 2018: 80).

Toplum hem sınıf hem de ırk kalıpları açısından keskin bir şekilde bölünmüş durumdadır. Oğul, Jadine ile olan ilişkisinde açıksözlü ve dürüsttür, bu yüzden Jadine'in kalbine ve zihnine derinden kök salmış eski kapitalist ideolojinin kökünü bozmak ister. Jadine sınıf paradigmasından çıkamaz ve bu yüzden hiçbir zaman bir kadının sosyal tanınma ve ekonomik statü için kocası tarafından bakılmasını istemez. Jadine, erkeklerin, ister koca, ister baba, ister erkek kardeş, ister sevgili olsun, kendisine çıkar sağladığı bir dünyadan memnun olmaz. Bu anlamda feminist kimliğinden taviz vermez. (Swami, 2022: 46-47). Aynı şekilde Walker (1983), siyah kadınların içinde bulunduğu zor duruma işaret ederek, kadınların cinsiyet eşitsizliği nedeniyle acı çektiğini öne sürer. Celie aracılığıyla, kadınların nasıl tecavüz kurbanı olduklarını, dövüldüklerini, mali bağımsızlıktan yoksun olduklarını ve hatta çeşitli kapasitelerde büyümelerini sağlayacak temel eğitimden yoksun olduklarını ortaya koyar. Walker, siyah kadınların çektiği acıları, Olinka kabilesine ve kadınlara eğitim hakkını reddeden ve onları daha fazla sefaletle neden olan erken ve çok eşli evliliklere iten uygulamalara atıfta bulunarak Afrika ortamı bağlamında sunar. Walker, kadınların toplumun eleştirisi olmadan bağımsız insanlar

olarak kendilerine ait istikrarlı bir konum bulamayacaklarını öne sürer (Juma, et al., 2021: 143).

Benlik kavramı insanın kim olduğu ve kendini nerede hissettiği ile yakından alakalıdır. Jadine'in tamamlanmamış hissetmesi ve kendini tamamlanmış hissetmek istemesi roman boyunca vurgulanmıştır (Havlikova, 2013: 12). Aynı şekilde Celie de baskıcı koşullar altında hayatta kalmaya çalışan tüm siyah kadın topluluğunu temsil etmektedir. Mücadele edip sonunda kazanan olarak çıkar. Eser, umutsuz, ümitsiz bir ruh haliyle başlar ve umut vaat eden bir ruh haliyle sona erer. Celie, romanın dışlanmış siyah kahramanı, siyah erkeklerin ataerkil otoritesi ve baskısı içinde sıkışmış, kadınların boyunduruk altına alınması ve cinselliğinin toplumsal sistemine meydan okuyan ve kendini özgürleştiren kişisidir (Tripathy, 2018: 224). Bu çalışmada başta Celie ve Jadine olmak üzere, diğer karakterlerle de olan ilişkilerini göz önünde bulundurarak doğayla, kökleriyle olan bağları ve kendilerini gerçekleştirme yolculukları ekofeminizm çerçevesinde değerlendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

EKOELEŞTİRİ HAKKINDA TARTIŞMA

Ekoeleştiri, edebiyat ile doğal çevre arasındaki bağlantıyı araştırmak için çeşitli disiplinlerden yararlanan bir yaklaşımdır. 20. yüzyılın ikinci yarısında çevresel hareketlerin ve ekolojik sorunlara ilişkin farkındalığın artmasıyla şekillenen bu yaklaşım, tüm yaşam biçimlerinin birbirine bağıllığını ve doğal ekosistemleri korumanın önemini kabul eden ekolojik bilinç üzerine temellenir. Ekoeleştiri, edebiyatın insanın doğal dünyayla olan etkileşimlerini nasıl yansıttığını ve etkilediğini inceler. Bu alan; ekoloji, çevre bilimi, antropoloji, felsefe ve kültürel çalışmalardan elde edilen bilgilerden yararlanır (Glottfelty ve Fromm, 1996: 8).

Ekoeleştirin temelleri, romantik döneme kadar uzanır. William Wordsworth ve Samuel Taylor Coleridge gibi romantik yazarlar, doğanın görkemli güzelliğini ve insanlarla doğal dünya arasındaki uyumlu ilişkinin gerekliliğini vurgulamıştır. Amerikalı yazarlar Ralph

Waldo Emerson ve Henry David Thoreau, transandantalist akımla birlikte doğayla kurulan bağın önemini savunmuştur. Bu tür yazılar, sonraki yıllarda ekoeleştirel felsefenin temellerinin atılmasına yardımcı olmuştur (Oppermann, 1999: 38).

1960'larda ve 1970'lerde çevreciliğin ortaya çıkışı ve Rachel Carson'un *Silent Spring* (1962) adlı kitabının yayınlanması, ekolojik zorlukların çözümüne yönelik kritik ihtiyacı gün ışığına çıkarmış ve çevresel kaygılara olan akademik ilgiyi ateşlemiştir. William Rueckert'in *Literature and Ecology: An Experiment in Ecocriticism* (1978) adlı makalesi ve Cheryll Glotfelty ve Harold Fromm'un *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology* (1996) gibi eserleriyle ekoeleştiri resmen tanınan bir alan hâline gelmiştir.

Başlangıçta ekoeleştiri, öncelikle Amerikan ve İngiliz edebiyatıyla ilgiliyken zamanla diğer kültürlerin çevresel kaygılarla nasıl etkileşime girdiğini analiz etme hedefiyle geniş bir literatür ve bakış açısı yelpazesini kapsayacak şekilde genişlemiştir. Ekofeminizm, postkolonyal ekoeleştiri ve hayvan çalışmaları, ekolojinin cinsiyet, ırk ve türlerle olan bağlantılarını incelemek amacıyla ekoloji disiplinine getirilen teorik çerçevelerden

sadece birkaçıdır (Garrard, 2004: 5). Buell (2005), ekoeleştirelinin evrimini araştırmış ve doğa odaklı bir söylemden küreselleşme, postkolonyalizm ve kentsel çalışmaları bütünleştiren daha karmaşık bir alana dönüşümünü vurgulamıştır. Ekoeleştirelinin pastoral nostaljinin ötesine geçmesi ve bunun yerine çevresel adalet, iklim değişikliği ve sürdürülebilirlikle ilgilenmesi gerektiğini savunur (3). Temel argümanlarından biri, edebiyatın doğa algımızı şekillendirdiğidir. Buell (2005) çalışmasında, Amerikan doğa yazılarından örnekler kullanarak, çevrenin edebi temsillerinin politikayı ve kamu bilincini nasıl etkilediğini incelemiştir (25). Ayrıca, çevre edebiyatının çoğunun yorumlandığı antroposentrik merceği eleştirmiş ve akademisyenleri daha biyosentrik bir bakış açısı benimsemeye teşvik eder (57). Bir diğer önemli tema ise edebiyatın aktivizmdeki rolüdür. Buell, ekoeleştirelinin özellikle çevresel ırkçılık ve ekofeminizm bağlamında toplumsal hareketlerle nasıl kesiştiğini tartışır (102). Marjinalleştirilmiş seslerin edebi eserlerin baskın çevresel anlatılara nasıl meydan okuduğunu ve daha kapsayıcı bir ekolojik söylem için nasıl baskı yaptığını vurgular (134). Ekoeleştirelinin 21. yüzyıl çevresel krizlerini ele almada bilim, felsefe ve politik ekoloji ile etkileşime girerek disiplinler arası kalması gerektiği sonuca varmıştır

(Buell 198).İklim değişikliğinin sebep olduğu olumsuz etkilerin sonucunda ekoeleştirmenler, edebiyatın ve diğer kültürel ifade türlerinin küresel ısınma ve çevresel hasarı nasıl tasvir ettiğini incelemek.

Edebiyat teorisi yazarlar, edebi eserler ve dünya arasındaki ilişkileri araştırırken, eko-eleştiri "dünya" kavramını tüm ekosferi kapsayacak şekilde genişletir. Edebiyat izole bir şekilde değil, bu karmaşık küresel sistemle yakın etkileşim içinde gelişir (Glottfelty, 1996: 6). Garrard ekoeleştiriye ekoloji bilimiyle yakın ilişkisine odaklanarak diğer edebi veya kültürel teorilerden ayırır. Eko-eleştirciler yalnızca ekolojik sorunlar hakkındaki argümanlarını paylaşmakla kalmaz, aynı zamanda ekolojiyle ilgili sorunlarla mücadele etmek için aktif olmaya ve ekolojik okuryazarlıklarını geliştirmeye çalışırlar (Garrard, 2004: 5).

Doğa, herhangi bir insan zihninin tasarlayabileceğinden çok daha karmaşık uyarlanabilir stratejiler ortaya koyar. İnsan toplumunu yansıtan bir olgu olarak edebiyatın en büyük zorluklarından biri, doğa ve karmaşık doğası olan insanların karşılıklı etkileşimi açısından incelemektir. Geçmiş gelenekte edebiyat tam da bunu yapıyordu. O zamanlar doğaya insan müdahalesi

yoktu. İnsan müdahalesi gerçekleşikçe pastoral mod, yani yine doğaya odaklanan insan merkezli varsayımlar devreye girdi. Edebi pastoral, geleneksel olarak, sofistike kentlilerin yalnızca doğanın öğretebileceği basitlikteki dersleri öğrenebilecekleri yeşil bir dünyayı temsil eder. Pastoral edebiyatta, ormanlık alanlar, çayırlar, idealist, doğaya saygı duyan sofistike kişiler, basit ve güzel bir yaşamın vizyonuna ulaşır; bu vizyon, sonunda kendi yaşamlarına geri döndüklerinde onları ayakta tutacak bir vizyondur (Glottfelty, 1996: 232).

Ekoeleştirir konusunda farklı perspektiflerden yazılmış birçok önemli eser bulunmaktadır. Greg Garrard'ın *Ecocriticism: The New Critical Idiom* (2012) adlı eseri, ekoeleştirirye ayrıntılı bir giriş niteliğindedir. Garrard, 1990'lerden başlayıp günümüze kadar ekoeleştiririnin evrimine genel bir bakış sunar. Ekoeleştirir, edebiyat ile çevre bilimleri arasındaki boşluğu doldurmaya ve insanlar ile doğa arasındaki ilişkilerin daha incelikli bir şekilde anlaşılmasını teşvik etmeye yardımcı olur. Ekoeleştiririnin tematik unsurları arasında vahşi doğa, pastoral ekofeminizm ve çevresel adalet yer alır. Edebiyatın ekolojik farkındalığı nasıl yansıttığını ve şekillendirdiğini göstermeyi amaçlar.

Rosendale'in (2002) *The Greening of Literary Scholarship: Literature, Theory, and the Environment* adlı çalışması ise ekoeleştiri alanında kurucu bir metin olarak kabul edilir. Eser, ekolojik perspektifleri edebî analize dâhil etmenin önemini savunur ve doğal dünyayı edebî anlatımın önemli bir konusu olarak ele alır. Edebî yazıların toplumun doğaya bakış açısını nasıl etkileyebileceğini ve yansıtabileceğini inceler. Aynı zamanda, ekoeleştirin çevre sorunlarıyla etkileşime girme potansiyelini tartışır. Lawrence Buell'in *The Environmental Imagination* (1996) adlı çalışması ise çevre algısı, doğanın Batı düşünce tarihindeki yeri ve edebiyat bilimi açısından daha eko-merkezli bir varoluş tarzı hayal etme girişiminin sonuçları hakkında geniş kapsamlı bilgi verir. Edebiyatın tarih boyunca çevresel bozulmayı tasvir etmek için kullandığı çeşitli teknikleri tartışır. Buell, edebiyatın sadece toplumun çevresel kaygılarını yansıtmakla kalmayıp kamusal algıyı ve resmî politikayı şekillendirmede de önemli bir rol oynadığını savunur. Edebî eserlerin çevresel sorunlarla ilgili duygusal tepkileri nasıl ortaya çıkarabileceğini ve bunun okuyucuları çevresel aktivizme nasıl motive edebileceğini anlatır. Yine alanda yazılmış önemli bir kaynak olma özelliği taşıyan, Timothy Clark (2015) tarafından kaleme alınan *Ecocriticism on the Edge: The*

Anthropocene as a Threshold Concept, çağdaş manzaraların edebiyattaki temsilini ekoeleştirici açısından inceler. Sanayileşme, kentsel yayılma ve çevrenin korunması gibi konulara odaklanarak modern yazarların kentsel ve kırsal ortamları tasvir etme yollarını araştırır. Ekoeleştirisinin, edebî metinlerin kalkınma ve koruma arasındaki çatışmayı nasıl yönlendirdiğine dair anlayış sağlama potansiyeline sahip olduğunu savunur.

Endüstrileşme ile başlayan ve günümüzde küresel ısınma ile devam eden çevresel tahribat birçok romanın konusu olmuştur. Bu romanlar, insan ve çevre arasındaki karmaşık ilişkileri inceler. Rachel Carson'un (1962) *Silent Spring* adlı eseri, ekoeleştirici alanında temel bir çalışma olarak kabul edilir. Tarım kimyasallarının, böcek ilaçlarının ve diğer modern kimyasalların gelişigüzel uygulanmasının akarsularımızı nasıl kirlettiğini, hayvan popülasyonlarına nasıl zarar verdiğini ve insanlar için nasıl ciddi tıbbi sorunlara neden olduğunu açıklamaktadır. Carson'un araştırmaları, haşere ilaçlarının olumsuz etkilerini ve ekosistem üzerindeki zararlarını anlatır. Barbara Kingsolver'ın *Flight Behavior* (2012) adlı romanı, iklim değişikliğinin Appalachian bölgesindeki etkilerini inceler. Kingsolver, çevredeki değişikliklerin günlük yaşam üzerindeki etkisini vurgularken insan yaşamı ile insan

varlığına kayıtsız olan doğal dünya arasındaki gerilimi temsil eder. Kingsolver, “Dışarıdaki dünya kendini değiştirmiş, içeriye uyum sağlamıştı” (45) diyerek iklim değişikliğinin bireyler üzerindeki etkisini derinlemesine işler.

Alana önemli eserler vermiş olan Margaret Atwood (2012), genetik mühendisliğinin ve çevresel ihmalin distopik sonuçlarını tanımlar. Bu eser, insanlığın teknolojiye aşırı bağımlılığının ve doğanın yarattığı kısıtlamaları küçümsemesinin bir eleştirisidir. Atwood, “İnsanların oynadığı tanrıçılık oyunları, nihayetinde doğanın dengesini bozacak ve geri dönülmez hasarlara yol açacaktır” diyerek önemli bir uyarıda bulunmuştur (Atwood, 2012: 324).

Bahsi geçen çalışmalarda da belirtildiği gibi ekoeleştir, farklı disiplinlerin ve perspektiflerin birleşimiyle, edebiyat aracılığıyla çevresel bilinci artırma ve ekolojik sorunlara dikkat çekme amacı taşır. Bu açıdan, edebiyat ile doğal çevre arasındaki ilişkiyi inceleyen disiplinlerarası bir yaklaşımdır. 20. yüzyılın ikinci yarısında çevresel hareketlerin ve ekolojik sorunlara dair artan farkındalığın etkisiyle ortaya çıkan bu yaklaşım, ekolojik bilinci merkezine alır. Ekoeleştir, edebiyatın

insanların doğal dünyayla olan etkileşimlerini nasıl yansıttığını ve şekillendirdiğini analiz eder. Bu süreçte ekoloji, çevre bilimi, antropoloji, felsefe ve kültürel çalışmalar gibi çeşitli disiplinlerden faydalanır. Çevre edebiyatı ve ekoeleştirisinin önemini insani bir bakış açısıyla ele alır (Adkoli, 2024: 32). Adkoli, ikincil verilerin analizi yoluyla, çevresel kaygıların farklı zaman dilimlerinde çeşitli edebi metinlerde ve türlerde nasıl tasvir edildiğini inceler (32-33). Çalışma ayrıca, bu edebiyatın toplum üzerindeki reform edici etkisini ve çevre edebiyatı ve ekoeleştirisi alanındaki ortaya çıkan eğilimleri de yansıtır (33-36).

Ekoeleştirinin kökenleri romantik döneme kadar uzanır. William Wordsworth ve Samuel Taylor Coleridge gibi romantik şairler, doğanın görkemini ve insanlarla doğa arasındaki uyumlu ilişkiyi vurgulamıştır. Amerikalı yazarlar Ralph Waldo Emerson ve Henry David Thoreau, transandantalist hareket sırasında doğayla kurulan derin bağın önemini savunmuştur. Bu erken dönem yazarlar, ekoeleştirinin temel felsefi çerçevesinin oluşturulmasına katkıda bulunmuştur. Emerson'a göre bir birey, kendini doğa aracılığıyla geliştirmek zorundadır ancak aynı zamanda bütün bir insan olmak için toplumuyla etkileşime girmesi gerekir. Başka bir deyişle, yalnızca doğa değil,

toplum da birey için önemlidir. Emerson'un kurduğu felsefeye göre, bir bireyin gelişimi için doğanın önemini kavramak kadar toplumla etkileşim de vazgeçilmezdir. Başka bir deyişle, doğa ve topluma odaklanarak eksiksiz bir hayat yaşayabilir ve daha sağlıklı bir toplum yaratabiliriz. Thoreau ve Emerson, insanın doğayla uyumuna dair transandantalist fikri vurgulamıştır. Doğanın ruhsal olarak gelişmemize ve dünyanın geri kalanıyla bağlantı kurmamıza yardımcı olabileceğine inanıyorlardı. Transandantalistlere göre Tanrı, insanlık ve doğa arasındaki yakın ilişkiyi kabul etmek insanları potansiyel olarak gerçekleştirilebilir kılar. Transandantalistlere göre, Tanrı ve doğa arasındaki doğrudan ilişki oldukça önemlidir (Manzari, 2012: 61).

Ekoeleştirici ekoloji, sosyoloji, biyoloji, felsefe gibi çeşitli disiplinleri içeren kapsamlı bir edebiyat eleştirisi olmasının yanı sıra farklı edebi biçimlerle ve giderek artan bir şekilde film, TV, dijital ortamlar ve müzikle etkileşime girmeye ve kentsel temsillere olan ilgiye kadar uzanır. Özünde, hem dünyadaki varoluş biçimlerimizi acilen yeniden değerlendirmemizi gerektiren bir ekolojik kriz zamanında yaşadığımıza hem de 'doğa' ve 'insan' hakkındaki kültürel algılarımızın ve ikisi arasındaki ilişkinin, bu zararlı varoluş biçimlerinden büyük ölçüde sorumlu olduğuna dair inanç

vardır. Rolü, çevreciliğin kendisinde bile bu algıları sorgulamak ve eleştirmektir; bazı eko-eleştirmenler de insan olmayan dünyayla ilişkimizi kavramsallaştırmanın alternatif yollarını keşfetmeye kendini adanmıştır. Özellikle güncel postkolonyal ekoeleştirin küresel dönüşümü ve ekokozmopolitik yeni paradigmasını ve ekoeleştirel post-hümanizmi tanıtan çevresel adalet hareketi olmak üzere çağdaş ve ortaya çıkan teorileştirmelere odaklanır. İnsan ve insan olmayanın, toplumsal ve bilimsel olanın karmaşık iç içe geçmişliğiyle ilgilenen ve daha uyumsuz bir paradigmaya işaret eden, şu anda ortaya çıkan maddi ekoeleştiri alanında kendini gösterir (Marland, 2013: 846).

Ekoeleştiri, dijital çağın getirdiği yeni zorluklar ve fırsatlarla da ilgilenir. Dijital medya ve teknolojinin doğal dünyayı algılamamızı ve onunla etkileşimimizi nasıl etkilediği önemli bir araştırma konusu haline gelmiştir. Bu bağlamda ekoeleştiri, antroposentrik (insan merkezli) tutumları eleştirir ve doğanın her varlıkta mevcut olan değeri kabul eden ekomerkezci (doğa merkezli) bakış açısını savunur. Tüm bu çalışmalar, ekoeleştirin edebiyat üzerinde nasıl derin bir etkisi olduğunu ve çevresel bilinci nasıl şekillendirdiğini gösterir. Ekoeleştiri, edebiyatın ekolojik farkındalığı artırma ve çevresel sorunlara dikkat çekme kapasitesini vurgularken aynı zamanda doğa ile

insan arasındaki ilişkileri yeniden değerlendirme ve dönüştürme potansiyeline de sahiptir. Bu disiplin, edebî analizlere ekolojik perspektifler ekleyerek hem akademik hem de toplumsal düzeyde önemli katkılarda bulunur (Oppermann, 1999).

İKİNCİ BÖLÜM

EKOFEMİNİZMİN DOĞUŞU

Ekofeminizm hem teorik hem de feminist bakış açıları ile çevresel kaygıları bir araya getiren bir aktivizm hareketini ifade eder. Çevresel bozulma ve cinsiyet eşitsizliğinin artması nedeniyle 20. yüzyılın ikinci yarısında gelişmiştir. Françoise d'Eaubonne adlı Fransız feminist, 1974 yılında ekofeminizm kavramını literatüre kazandırmış; kadın sömürüsü ile çevrenin birbiriyle bağlantılı iki olgu olduğunu belirtmiştir (Merchant, 2005: 194).

Gaard (1993) ataerkil sistemlerin hem kadınların ezilmesine hem de çevresel bozulmaya nasıl katkıda bulunduğunu araştırarak ekolojik yıkımın ve cinsiyet baskısının benzer ideolojik çerçevelerden kaynaklandığını savunur (1). Ekofeminist düşünce felsefe, siyasi aktivizm ve edebiyat eleştirisi gibi çeşitli bakış açılarından analiz edilerek bütüncül bir yaklaşım sunar. Gaard'ın çalışmasının ana temalarından biri, doğayı kültürden, zihni

bedenden ve erkeği kadından ayıran düalizmlerin eleştirisidir. Bu ikili bölünmelerin, özellikle hem kadınları hem de doğayı marjinalleştiren tahakküm sistemlerini sürdürdüğünü savunur (12). Başka bir önemli tartışma, sömürgecilik ve küreselleşmenin ekolojik ve sosyal adaletsizlikleri nasıl daha da kötüleştirdiğini vurgulayarak ekofeminizmde yerli ve batı dışı bakış açılarının rolüne odaklanmasıdır (45). Ayrıca, ekolojik sorunların cinsiyete dayalı boyutlarını sıklıkla göz ardı ettiği için ana akım çevrecilik eleştirilir (s. 112).

Ekofeminizm sadece çevre ve kadın ilişkisine değil, manevi ve felsefi boyuta da değinir. Warren, doğanın tahakkümü ve kadınların ezilmesinin, hiyerarşik düşünmeyi teşvik eden ve sömürüyü haklı çıkaran aynı ataerkil yapılar ve kavramsal çerçevelerde kök saldıığını savunur (Warren, 2000: 21). Bu kalıpların tarihsel ve felsefi köklerini izleyerek, zihin ve beden veya kültür ve doğanın ayrılması gibi düalist düşünce biçimlerinin baskı sistemlerini nasıl güçlendirdiğini vurgular (37).

Warren'ın çalışmalarındaki ana tema, kadınları ve doğayı tarihsel olarak erkeklere ve kültüre tabi olarak konumlandıran bu ikili düzenin eleştirisidir. Bu ikiliklerin sömürücü uygulamaları nasıl desteklediğini gösterir ve

ekofeminizmi yalnızca çevresel bozulmanın bir eleştirisi değil, aynı zamanda kesişen baskı biçimlerine karşı etik ve politik bir yanıt haline getirir (s. 62). Aslında Warren, bu argümanı teorisinin ötesine taşıyarak ekofeminizm tartışmalarında ırk, sınıf ve küresel eşitsizlikleri göz önünde bulunduran kesişimsel bir yaklaşıma duyulan ihtiyacı vurgular (85). Ayrıca ekofeminist düşüncenin özellikle çevresel aktivizm ve politika yapım alanlarındaki pratik uygulamalarını araştırır. Sürdürülebilir ve adil ekolojik çözümlerin savunulmasında büyük ölçüde kadınlar tarafından yönetilen taban hareketlerinin önemini anlatır (113). Ek olarak, toplumsal cinsiyet perspektiflerini sıklıkla dahil etmekte başarısız olan ana akım çevreciliği eleştirerek, sürdürülebilir bir çevre etiğinin toplumsal hiyerarşileri tanıması ve bunlara meydan okuması gerektiğini savunur (134). Sonuç olarak, ekofeminist felsefe bir paradigma değişimini talep eden sömürücü ve baskıcı dünya görüşlerinden uzaklaşıp hem doğayla hem de marjinal topluluklarla daha kapsayıcı, bütünsel ve etik bir ilişkiye doğru ilerleyen bir değişim hareketidir. Warren (2000), ekofeminizmi yalnızca akademik bir disiplin olarak değil, aynı zamanda modern dünyada adalet ve sürdürülebilirliğe ulaşmak için gerekli bir çerçeve olarak sunar (157).

Merchant'ın kadın ve doğanın ikili hâkimiyetinin tarihsel temellerini araştıran *Doğanın Ölümü* (1980) adlı eseri, bir dönüm noktası niteliğindeki çalışma olarak kabul edilmiştir. Merchant'a göre 16. ve 17. yüzyıllardaki bilimsel devrim sırasında kadın ve doğa, kontrol edilebilecek ve sömürülebilecek pasif nesneler olarak çerçevelenmiştir. Merchant, bu devrimin her iki konuya ilişkin modern tutumların geliştirilmesinde önemli bir rol oynadığını öne sürmüştür. Merchant'ın (1980) çalışmaları, feministlerin ve çevrecilerin karşı karşıya olduğu mevcut zorlukları anlamada tarihsel analizin önemini vurgulamaktadır (8-10).

Bir diğer önemli eser ise Vandana Shiva'nın (1988) *Hayatta Kalmak: Kadınlar, Ekoloji ve Kalkınma* adlı eseridir. Bu kaynak, kalkınma stratejilerinin kadınlara ve çevreye nasıl orantısız bir şekilde zarar verdiğini araştırmaktadır. Shiva, genellikle kadınlar tarafından gerçekleştirilen geleneksel bilgi ve uygulamaların korunmasının, sürdürülebilir uygulamaların geliştirilmesi için gerekli olduğunu düşünmektedir. Özellikle, ekolojik dengeyi ve sosyal adaleti vurgulamak için kalkınma paradigmalarının yeniden değerlendirilmesini savunur (Shiva, 1988).

Power (2020) çalışmasında feminist içgörülerin geleneksel çevre hareketlerine nasıl meydan okuduğunu inceler. Ana akım yaklaşımların genellikle hiyerarşik yapıları güçlendirdiğini ve marjinalleştirilmiş sesleri bir kenara ittiğini savunur. Cinsiyetçi bakış açılarının ekolojik aktivizmi nasıl zenginleştirebileceğini göstermek için vaka çalışmaları sunar (21-35). Hükümet ve şirket politikalarını incelemiş, bunların genellikle ekolojik ve sosyal adalet endişelerinden ziyade ekonomik çıkarlara öncelik verdiğini göstermiştir. Feminist bakış açılarını bütünleştiren çevrecilik için alternatif çerçeveler ve çevresel aktivizmi daha kapsayıcı ve eşitlikçi hale getirmek için stratejiler önerir (51-65).

Prativa Mandal'ın çalışması, ekofeminizmi çevresel aktivizm ve feminizm teorilerinin bir araya gelişi olarak ele alır. Mandal, kadınların ve doğanın boyunduruk altına alınmasının birbirine bağlı olduğunu ileri sürer (Mandal, 2020, 1). Makale, ekofeminizmin teorik köklerini 1970'lere kadar uzanarak, terimi ortaya atan ve ataerkil sistemlerin hem doğaya hem de kadınlara egemen olduğunu vurgulayan Françoise d'Eaubonne gibi akademisyenlere atıfta bulunarak başlar (2). Mandal, ekofeminizmi ruhsal ve sosyal tiplere ayırır; ilki, kadınları biyoloji ve maneviyat yoluyla doğayla ilişkilendirirken, ikincisi kadınları ve

çevreyi dışlayarak maddi koşullara ve sosyo-politik yapılara odaklanır (3). Çalışma, gelişmekte olan ülkelerdeki, özellikle Hindistan'daki kadınların geçimlerini sağlamak için doğal kaynaklara bağımlı olmaları nedeniyle çevresel bozulmanın yükünü nasıl çektiklerini vurgular (4). Hindistan'daki Chipko Hareketi gibi hareketleri, kadınların ormanları ticari sömürüye karşı korumak için gerçekleştirilen protestoda önemli bir rol oynadığı ekofeminist eylem örnekleri verir (s. 5). Mandal'a göre, bu tür hareketler kadınların ekolojik değişimin aracı olarak potansiyelini, özellikle küreselleşmenin ve endüstriyel kapitalizmin etkilerine direnme konusunda gösterir (s. 6). Mandal, ekofeminizmin, cinsiyet eşitliği ve çevre sağlığının birbirine bağımlılığını kabul ederek sürdürülebilir kalkınma için bütünsel bir çerçeve sağladığını savunur (s. 7). Hem ekolojik bütünlüğü hem de cinsiyet adaletini sağlamak için, özellikle Hindistan gibi sömürge sonrası toplumlarda, ekofeminist bakış açılarının politika yapımına entegre edilmesi çağrısında bulunarak sonuca varmıştır (8).

Shiva (1988), küresel kalkınma politikalarının, genellikle yerel ve doğal kaynakların ana yöneticileri olan kadınlar üzerinde nasıl orantısız bir etkiye sahip olduğunu analiz etmiştir. Kadınların bilgi ve uygulamalarının

sürdürülebilir kalkınma için hayati önem taşıdığını ileri sürer. Ayrıca kalkınma politikalarının daha kapsayıcı ve eşitlikçi olacak şekilde yeniden yönlendirilmesini talep etmiştir. Bu bakış açısı, çevresel bozulmanın altında yatan nedenleri başarılı bir şekilde ele almak için cinsiyet eşitliğini çevresel aktivizme dâhil etmenin önemini vurgular. Yaşamı, çeşitliliği, birbirine bağlılığı ve geçimi değerli gören kadınsı ilkeyi geri kazanmak, ancak ekolojik hayatta kalma ve herkes için sosyal adalet sağlanması ile mümkündür (213-214).

Buna ek olarak ekofeminizm, cinsiyet ve çevre sorunlarının sınıf, ırkçılık ve diğer çeşitli sosyal kategoriler gibi sosyal hiyerarşilerle örtüştüğünü kabul eden feminist kesişimsellik fikrine dayanmaktadır. Örneğin, Avusturya iklim adaleti hareketi içindeki iklim adaleti kavramlarını ve bu kavramların ne ölçüde kesişimsel olduğunu inceler. Araştırma, kesişimsel bir bakış açısı ve feminist araştırma kullanarak bu hareketin cinsiyet ve diğer sosyal kategorileri (örneğin sınıf, ırk) nasıl ele aldığını analiz etmek için aktivistlerin iklim adaletine ilişkin teorik ve pratik anlayışlarını araştırır (Nebeská, 2024, 11-14). Ayrıca bireysel, kolektif ve küresel düzeylerde iklim açısından adil bir dünya için vizyonları ve ütopyaları araştırır (52-56). Nebeská'nın bulguları, iklim adaletinin karmaşıklığını

vurgulayarak hareket içindeki farklı yaklaşımları, özellikle iklim ile adaleti ortaya koyar. Çalışma ayrıca, kapsayıcılık, çeşitlilik, ayrıcalık ve çeşitli sosyal kategorizasyonlarla ilgili konular da dahil olmak üzere, kesişimselliği iklim adaleti aktivizmine entegre etmenin zorluklarını da ortaya koyar (30-50).

Ekofeminizm alanında ütöpik konulu eserlerin yanı sıra distopik konulu eserler de mevcuttur. Küresel kaygılar üzerine yazılan en önemli eserlerden biri olan *The Handmaid's Tale (Damızlık Kızın Hikâyesi)* (Atwood, 1986), Amerika Birleşik Devletleri hükümetini deviren Gilead adlı totaliter bir toplumda kısa süre içinde geçen distopik bir romandır. Bu toplumda, kadınları ciddi şekilde baskı altına alan, kadının rolünü sadece devletin üreme aracı olarak gören, aşırı dinî ideolojiler üzerine kurulu bir rejim vardır. Kitabın anlatıcısı, tek sorumluluğu egemen sınıf için çocuk doğurmak ve hizmetçi olarak çalışmak olan Offred'dir. Atwood'un romanı ataerkilliğin ve kadınlara aşırı boyun eğdirilmesinin derin bir eleştirisidir. Gilead toplumu, kadın haklarının tamamen ortadan kaldırıldığı ve değerlerinin yalnızca doğurganlıklarına göre belirlendiği katı bir ataerkilliğin örneğidir. Bu toplum; okuma, yazma ve mülkiyet sahibi olma gibi temel insan haklarından mahrum bırakılan kadınlara sıkı kontroller uygular. Eşler, Marthalar

(ev işlerinde yardımcı olanlar) ve hizmetçiler gibi katı rollere göre sınıflandırılır. Offred ve diğer kadınlar, maruz kaldıkları baskıya karşı çeşitli direniş biçimleri sergiler. Offred'in geçmiş yaşamına dair anıları ve gizlice dışarı çıkmak ya da yasak ilişkileri sürdürmek gibi küçük meydan okuma eylemleri, kadınların ataerkil zulme karşı boyun eğmeyen ruhunu simgeler. "Bizler iki ayaklı rahimleriz, hepsi bu: kutsal kaplar, ayakta duran kadehler" (Atwood, 1986, 136). Bu alıntı, Gilead'de kadınların yalnızca üreme nesnelere indirgenmesini yansıtmakta; bedenleri üzerinde uygulanan insanlık dışı tutum ve kontrolü tasvir etmektedir. Eser, çevresel bozulma ile kadınların boyunduruk altına alınması arasındaki kesişme noktalarını vurgular. Roman, Gilead'deki kısırlık krizine sebep çevresel felaketlere işaret eder. Kirlilik ve nükleer kazalar insan doğurganlığının azalmasının örtülü nedenleridir ve bu durum, kadınların üreme yeteneklerini kontrol etme konusundaki çaresizliğini daha da artırır. Gilead'da kadınların bedenleri üzerindeki kontrol, doğal dünyanın sömürülmesine ve yok edilmesine paraleldir. Tıpkı çevrenin sömürülmesi gibi, kadınların doğal doğurganlığı da manipüle edilmektedir. Atwood, kadınların deneyimlerini ve Gilead'in baskıcı ortamını anlatmak için doğal imgeler kullanmıştır. Bahçelerin,

çiçeklerin ve doğal döngülerin tekrar tekrar kullanılması, katı ve kontrollü toplumsal yapılarla tezat oluşturmaktadır. "Komutanın karısı, sopasıyla işaret ederek yönlendiriyor. Karılarının çoğunun öyle bahçeleri var ki, bu onların düzenlemesi, bakması ve ilgilenmesi gereken bir şey" (Atwood, 1986: 23). Komutanın karısının bahçeyi düzenlemesi, kendisine tanınan tek sembolik yetki alanını simgeler. Bahçe, kadının sosyal alanda görünmez şekilde varlığını sürdürebileceği ve yönetebileceği alanlardan biridir; ancak bu sahiplik, yine erkeklerin belirlediği kurallar çerçevesindedir. Bu durum, Gilead'daki kadınların kamusal ve kişisel anlamda kısıtlanmış konumlarını temsil eder. Bahçe, dış dünyadan soyutlanmış, kadına sınırlı bir ifade alanı sunan bir yer haline gelir. Atwood'un burada bahçeye yaptığı vurgu, ekofeminist bir açıdan değerlendirildiğinde, doğanın kadınlara bir tür bağlılık alanı olarak bırakıldığını ve onların sosyal gücü olmayan sembolik bir görev ile sınırlandırıldığını ifade eder. Kadınlara bahçe gibi sınırlandırılmış bir dünya verilerek toplumsal yapıdaki iktidar boşluğu bir nebze örtülmeye çalışılmaktadır. Tüm bu açılardan eser feminist ve ekofeminist temaları iç içe geçiren bir yapıt olması açısından büyük öneme sahiptir. Kadınların bedenleri ve yaşamları üzerindeki aşırı ataerkil kontrolü eleştirmiş, aynı

zamanda kadınların sömürülmesi ile çevresel bozulma arasında bağlantılar kurmuştur. Atwood, canlı hikâye anlatımı ve güçlü görüntüler aracılığıyla okuyucuları kontrolsüz gücün tehlikeleri ve insan ruhunun dayanıklılığı üzerinde düşünmeye davet etmiştir.

Ekofeminist bakış açısıyla sıklıkla tartışılan bir diğer Amerikan romanı da Barbara Kingsolver'ın (2000) yazdığı *Prodigal Summer (Bereketli Yaz)*'dır. Bu eser, doğal dünyayla derinden bağlantılı karakterlere odaklanarak ekoloji, feminizm ve yaşamın birbirine bağlılığı temalarını ele alarak üç konuyu iç içe geçirmiştir. Romanın konusu Appalachian Dağları'nda geçmektedir. Münzevi bir yaban hayatı biyoloğu olan Deanna Wolfe, genç bir dul ve böcek bilimci olan Lusa Maluf Landowski ile arazi kullanımı konusunda geleneksel görüşlere sahip yaşlı bir adam olan Garnett Walker, insanlar ve doğa arasındaki ilişkileri keşfeden karakterlerdir. Roman boyunca ekolojik denge, kadınların yaşam sürdürme ve beslemedeki rollerini anlatır. "Ana ağaç açıklığın ortasında tek başına duruyordu, iki yüz yıldır olduğu gibi sessizce nefes alıyordu. Deanna kollarını ağacın etrafına doladı, yanağını serin, sert kabuğa bastırdı ve altındaki yaşamın yavaş nabzını dinledi " (Kingsolver, 2000: 123). Burada yazar, ekofeminizmin merkezinde yer alan derin ekolojik bilinci

ve doğaya duyulan saygıyı gösterir. Ana karakter Deanna Wolfe, bu bağlantıyı ana ağaç ile olan fiziksel ve duygusal etkileşimi aracılığıyla somutlaştırır. Sessiz nefes alan ve yavaş bir yaşam nabzına sahip olarak tanımlanan ağaç, insan varlığının geçici doğasıyla tezat oluşturan, çevrenin dayanıklı ve dirençli doğasını simgeler. Deanna, ağaca sarılıp onun serin ve sert kabuğunu hissederek doğal dünyayla derin bir birlik duygusunu tecrübe eder. Algıladığı ormanın kadim ritmi, insan faaliyetlerinden bağımsız olarak devam eden kesintisiz yaşam döngüsünü ifade eder. Bu bağlantı anı, Deanna'nın doğanın görkemli dokusundaki küçüklüğünü fark etmesine olanak tanıyarak ekofeminizmin temel ilkesini vurgular. Bu temel ilke, insanların ekosistemin ayrılmaz bir parçası olarak tanımlanması ile ilgilidir. Kingsolver (2000), tüm yaşam formlarının birbirine bağılılığını, doğal dünyaya saygı duymanın ve onu korumanın önemini gösterir.

Guin'in (2023) romanı, *Uçsuz Bucaksız* da benzer konuları incelemiş önemli bir yapıttır. İnsan kolonizasyonunun Athshe gezegeninin üzerindeki ekolojik ve sosyal etkilerini araştıran kısa bir romandır. Yerli halk olan Athsheliler, ormanı varoluşlarının önemli bir parçası olarak görerek çevreleriyle sürdürülebilir ve simbiyotik bir ilişki içinde yaşamaktadır. Hikâye, sömürgecilerin doğal

kaynakları yıkıcı bir şekilde sömürmelerine, ataerkil ve militarist değerleri dayatmalarına yönelik bir eleştiridir. Olay örgüsü, kaynaklarımızı hızla tüketen dünyanın kereste toplamak için kolonicileri Athshe'ye gönderdiği bir gelecekte geçmektedir. Kaptan Davidson liderliğindeki insan sömürgeciler, Athshelileri ilkel ve ormanlarını da sömürülecek bir meta olarak görmektedir. Buna karşılık Selver liderliğindeki Atinalılar, topraklarını ve yaşam tarzlarını korumak için savaşılmaktadır. Bu iki grup arasındaki çatışma, ekolojik yıkımın ve yerli kültürlerin kaybının sonuçlarını vurgulamaktadır.

Orman yalnızca bir ağaç topluluğu değildi; yaşayan, nefes alan bir varlıktı, her ipliğin diğerlerine bağlı olduğu bir yaşam ağıydı. Athsheliler bu varlıkla uyum içinde yaşadılar ve refahlarının karmaşık bir şekilde bağlantılı olduğunu anladılar. Bir ağacın kesilmesi bir dalın kesilmesine benziyordu, tüm yaşam topluluğuna yönelik bir şiddet eylemiydi onlar için, orman kutsaldı, bir yaşam ve bilgelik kaynağıydı ve bunu yapamazlardı. Sömürgecilerin bu kadar derin bir ilişkiye aldırış etmemesini anlayın (Guin, 2023: 104).

Bu alıntı, Athshelilerin derin ekolojik bilincini ve çevrelerine ilişkin bütünsel anlayışlarını gösterir. Orman yaşayan, nefes alan bir varlık ve bir yaşam ağı olarak tasvir edilmekte ve ormanın tüm bileşenlerinin birbirine bağlılığı ve bağımlılığı vurgulanmaktadır. Bu bakış açısı, tüm yaşam

formlarının birbirine bağlı olduğunu savunarak ekolojik dengeyi korumanın önemini kabul eden ekofeminist düşüncenin merkezinde yer alır. Athshelilerin bir ağacı kesmeyi bir uzuv kesmek olarak algılaması, doğaya duydukları saygıyı ve ormanı topluluklarının ayrılmaz bir parçası olarak gördüklerini ifade eder. Bu saygı, sömürgecilerin ormanı sömürülecek bir kaynak olarak görmeleriyle keskin bir tezat oluşturur. Sömürgecilerin eylemleri, uyum ve sürdürülebilirlik yerine tahakküm ve kontrole değer veren ataerkil ve emperyalist bir yaklaşımı temsil eder. Guin (2023), Atinalılar ile sömürgeciler arasındaki çatışmayı bu yıkıcı ideolojileri eleştirmek ve çevreyle daha saygılı ve sürdürülebilir bir ilişkiyi savunmak için kullanır. Romanın ekofeminist temaları, yerli bilgi ve uygulamalara saygı duymanın, doğanın asıl değerini bilmenin, ataerkil ve sömürücü sistemlere meydan okumanın önemini vurgular.

Prettyman (2014) Le Guin'in ütopyacı kurgularında daoizm ve ekolojik düşüncenin nasıl iç içe geçtiğini inceler. Marksist eleştirmenler Le Guin'in kapitalizm eleştirilerini takdir ederken, daoist felsefeyi ve ekolojik denge anlayışını şüpheyile karşıladıklarını ifade eder. Le Guin'in yaklaşımı egoizme ve kapitalist yabancılaşmaya meydan okumak için bir araç olarak taoist ekolojiyi kullanır. Le Guin'in dünya

küçültme görüşü, kurgusal dünyaların basitleştirilmesi, kapitalizm ve moderniteye yönelik daha keskin eleştirilerin hedefi haline gelir. Bazıları bunu kaçışçı olarak görse de Prettyman, bunun Taoist minimalizmle uyumlu olduğunu ve etkili bir ütöpik eleştiri işlevi gördüğünü savunur. Le Guin ekolojik ve Taoist çerçevede, kendi dünyamızdaki ekolojik krizleri ve politik değişimi yeniden düşünmek için değerli perspektifler sunduğu için ekoeleştiriye farklı boyut kazandıran çalışmalar arasındadır (56-76).

Ekofeminizmin en önemli baş yapıtlarından bir diğeri olan *Surfacing* (Atwood, 1972) Amerika'daki tüketici kültürünü, feminist ve çevresel sorunlarla birlikte ele alır. Atwood bir feminist olarak eserde, bir kadının toplumdan yabancılaşma hissi ve ataerkil düzenin kadınlar üzerindeki yükleri konularını seçerek feminist kaygıları kullanır. Yabancılaşması, yakın geçmiş deneyimlerinden ve ataerkil toplum tarafından dayatılan kadınların cinsiyet rollerini sorgulamasından kaynaklanır. Kendini arkadaşlarından izole eder. Duygularını tamamen bir yabancı olarak ifade ederek, "Birlikte olmak ve gerekirse hemen çıkabilmek için. Daha önce onlarla aynı arabada gittim ama bu yol doğru görünmüyor. Ya üçü yanlış yerde ya da ben yanlış yerdeyim" (Atwoord, 1972, 8). Yolculuğu tek başına yapmaktansa onlarla birlikte yapmayı tercih ettiğini itiraf

etse de onlardan kaçmak ister. Bu yolculuk, anlatıcının kendini tamamen değiştirmeye çalışırken manevi bir yolculuğa çıkmasını anlatır. İnsanlardan kaçma arzusu, aynı zamanda yıllar boyunca kendisine dayatılan toplumsal normlardan kaçma arzusundan da kaynaklanır. Etrafındaki hiç kimse bu toplumsal düzen yüzünden rahatsız olmuyor gibi görünür ve bu da onu diğerlerinden uzak tutar. “Sosyal olarak gerizekalı olmak zihinsel olarak gerizekalı olmak gibi, başkalarında iğrenme ve acıma, işkence etme ve düzeltme arzusu uyandırıyor” diye düşünür. (72) Toplumdaki en rahat insanlar, toplumun adaletsizliklerine karşı uyuşmuş ve kör olanlardır; ancak bunların farkında olanlar, benzer bir anlayışa sahip olan uyandırmaya çalıştıkları insanlar tarafından daha da dışlanırlar. Bu nedenle, bu tür insanları eleştirir çünkü yerleşik kuralları reddeden uyumsuz insanları deli olarak etiketler. Kendisi de hikâyede bir tür delilik ve uyuşukluk hisseder. Kendini böyle hissetmesinin nedeni, içinde yaşadığı sistemi reddettiği için insanlardan izole olmasıdır. Anlatıcı, etrafındaki insanların yarattığı zorluklara rağmen gerçek benliğini bulmaya çalışan bir kişidir. Romanın sonuna doğru isyan ederek kendini diğer insanlardan tamamen uzaklaştırır. Kendini doğada sıradan bir varlık olarak görür ve eleştirdiği insanlardan biri olmayı

reddeder. "Geç, artık bir adım yok. Tüm o yıllar boyunca medeni olmaya çalıştım ama değilim ve ben de numara yapmayı bıraktım" (s.168). Hikâyenin sonunda, insanlardan uzaklaşarak doğaya bağlı bir başkalaşım geçirir.

Barbara Kingsolver ekofeminizm alanında önemli eserler vermiş bir yazardır. *Flight Behavior* (Kingsolver, 2012) Tennessee'nin kırsalında milyonlarca kral kelebeğiyle dolu bir vadiyi keşfeden, hoşnutsuz bir ev kadını olan Dellarobia Turnbow'u konu alır. Keşfedilen bu vadi, Dellarobia'nın dönüşümü için bir katalizör ve çevresel tartışmalar için ise odak noktası haline gelmektedir. Roman, Dellarobia'nın gelişen bilincinin merceğinden iklim değişikliği, çevresel bozulma ve sosyoekonomik mücadele konularını işler. Kingsolver'ın anlatımı ekolojik ve sosyal konuların birbirine bağlılığını gösterir. Dellarobia'nın mücadeleleri, etrafında ortaya çıkan çevresel krize yansımakta ve ataerkil yapıların hem kadınları hem de doğayı nasıl sömürdüğünü vurgulamaktadır. Dellarobia'nın kendini gerçekleştirme ve güçlenme yolculuğu, çevre sorunlarına ilişkin artan farkındalığıyla yakından bağlantılıdır. Bu bağlamda geleneksel, toplumsal cinsiyet rollerine meydan okumuş ve ekolojik krizlerle mücadelede kadının önemini vurgulamıştır. Roman,

çevresel bozulmaya ve sosyoekonomik eşitsizliğe katkıda bulunan ataerkil sistemleri eleştirir. Kingsolver, Dellarobia'nın deneyimleri aracılığıyla hem cinsiyet eşitliğini hem de çevresel sürdürülebilirliği sağlamak için sistemik değişim ihtiyacının altını çizer.

Vadide bir mucize gördü ve bu onun hayatını değiştirdi. Kelebekler bir ziyaret gibiydi, dünyanın kırılğan güzelliğinin ve onun korunmasına duyulan acil ihtiyacın bir işaretiydi. Derinlerde, kendi dönüşümünün ondan ayrılamaz olduğunu biliyordu. Bu yaratıkların kaderi onun kurtuluşu, hayatta kalmasına bağlıydı (Kingsolver, 2012: 309).

Bu alıntı Dellarobia'nın yolculuğu ile çevre kriz arasındaki derin bağlantıyı ortaya koyar. Kelebekler, doğanın kırılğan güzelliğini ve korunmasının aciliyetini simgeleyerek hem kadınların hem de çevrenin sömürülmesine ilişkin ekofeminist kaygıları yansıtır. Dellarobia'nın kendi özgürlüğünün kelebeklerin kaderiyle iç içe olduğunun farkına varması, sosyal ve ekolojik refahın birbirine bağlı olduğuna dair ekofeminist inancın önemini vurgular.

Ekofeminizm, çevresel bozulma ile kadınların ezilmesi arasındaki karmaşık bağlantıları araştırıp insanlarla doğa arasındaki simbiyotik ilişkiyi savunur. Alandaki bir diğer önemli eser de Leslie Marmon Silko'nun

(1977) *Ceremony* adlı eseridir. Eserde Kızılderili gelenekleri ve çevresel kaygılar derinlemesine ele alınmıştır. Eser, 2. Dünya Savaşı gazisi Tayo'nun, savaştan döndükten sonra travma sonrası stres bozukluğuyla mücadele etmesini konu alır. İyileşmeye yönelik yolculuğu, kültürel mirasına ve doğal çevresine yeniden bağlanmasıyla iç içedir. Silko, Tayo'nun deneyimleri aracılığıyla sömürgecilik, çevresel yıkım ve tüm yaşamın birbirine bağlılığı temalarını ele alır. Yazar, doğaya uygulanan baskı ile ötekileştirilmiş grupların birbiriyle bağlantılı olduğunu öne süren düşünceyi örnekler. Sömürgeci güçlerin neden olduğu çevresel bozulma, yerli halkların yaşadığı kültürel ve sosyal baskıyı yansıtır; ataerkil ve sömürgeci sistemlerin hem kadınları hem de çevreyi nasıl sömürdüğünü vurgular. Roman, ekofeminizmin temel ilkesi olan doğayla uyum içinde yaşamının altını çizer. Tayo'nun iyileşme süreci, sürdürülebilir uygulamaların ve doğal dünyaya saygının önemini hatırlatarak toprakla ve geleneksel ekolojik bilgiyle derin bir bağlantı kurmayı kapsar. Törendeki kadın karakterler, Tayo'yu iyileşme ve anlayışa yönlendirmede önemli rol oynar. Doğa ve geleneksel bilgelikle olan bağlantıları, kadınların ekolojik ve sosyal dengeyi güçlendirmedeki hayati rolüne dair ekofeminist inancın önemini vurgular.

Ona geyik ve porsuk hakkındaki hikâyeleri ve insanların onlara duyduğu saygıyı öğretti. İnsanların yaşam ağının yalnızca bir parçası olduğunu söyledi. Tayo o zaman insanların ancak her canlıya saygı duyarlarsa hayatta kalabileceklerini anladı. Bütünün parçası olmak (Silko, 1977: 219).

Bu satırlarda kahramanın, temel bir ekofeminist ilke olan tüm yaşamın birbirine bağlı olduğunu fark etmesinin önemi belirtilmiştir. Tüm canlılara saygının öğretilmesi, insanlarla doğa arasındaki uyumlu ilişkilerin önemini vurgular. Bu anlayış hem çevrenin hem de insanların hayatta kalması ve refahı için gereklidir. Eserdeki olay örgüsü doğal dünyayla sürdürülebilir ve saygılı etkileşimler için ekofeminist bir perspektiften aktarılmıştır.

Her ne kadar birçok destekçisi olan bir akım olsa da eleştirmenler, ekofeministleri kadın ve doğayı metafiziksel olarak gerçek olması gereken özsel niteliklere sahip olarak adlandırdığı için eleştirir (Ottuh, 2020: 171). Çünkü kadınlar özsel niteliklere uysa da doğa statik ve metafiziksel yapısıyla birbirinden farklıdır. Bunun sebebinin ise büyük ölçüde bütünleştiricilik fikrine dayanan üçüncü dalga feminizm akımıdır (175). Bir sonraki bölümde feminizm ve ekofeminizm ilişkisine değinilecektir. Bu bölümde iki akımın kesişim noktaları, farklılıkları literatürden eserlerle örneklendirilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FEMİNİZM EKOFEİNİZM İLİŞKİSİ

Feminizm ve ekofeminizm, baskı sistemlerine meydan okuma konusunda ortak bir hedefe sahiptir; ancak farklı tarihsel ve felsefi bağlamlardan ortaya çıkar. Feminizm, özellikle ikinci dalga formunda, kadınların siyaset, iş ve aile hayatı gibi çeşitli alanlarda karşılaştığı eşitsizlikleri ele alır. Feminist teorinin merkezinde, kadınları ve diğer cinsiyetleri dışlayan bir erkek egemenliği sistemi olan patriyarka eleştirisi vardır (Beauvoir, 1989: 23).

1970'lerde ve 1980'lerde ortaya çıkan ekofeminizm, kadınların sömürülmesini doğanın sömürülmesine bağlayarak feminist eleştiriye dayanır. "Ekofeminizm" terimini ortaya atan Françoise d'Eaubonne gibi önemli isimler, patriyarkal sistemin yalnızca kadınları ezmediğini, aynı zamanda çevreyi de bozduğunu savunur. Ekofeminizm, kadınların egemenliğini haklı çıkaran değerlerin, ekolojik sağlıktan ziyade kârın önceliklendirilmesi, bakım ve beslenmenin

değersizleştirilmesi gibi dünyanın sömürülmesinin de dâhil olduğu konuları inceler (d'Eaubonne, 1974: 5).

Ekofeministler, çevresel bozulmanın orantısız bir şekilde kadınları, özellikle de marjinalleşmiş topluluklardakileri etkilediğini savunur. Örneğin, gelişmekte olan ülkelerdeki kadınlar, genellikle cinsiyet eşitsizliklerini daha da kötüleştiren ekolojik felaketlerin ve kaynak kıtlığının yükünü çeker (Shiva, 1989: 8). Bu kesişimsel bakış açısı; cinsiyet, ırk, sınıf ve çevresel sömürü gibi farklı baskı biçimlerinin nasıl birbirine bağlı olduğunu vurgulayarak feminist teoriyi zenginleştirir.

Ancak ekofeminizm, monolitik bir hareket değildir; bir dizi farklı bakış açısını ve tartışmayı kapsar. Örneğin bazı ekofeministler, yerli gelenekleri ve tanrıçalara tapınmayı örnek vererek kadınlar ve doğa arasındaki manevi bağlantıları vurgular (Starhawk, 1979: 78). Bazı düşünürler ise cinsiyetçiliğin ve çevresel yıkımın altında yatan egemenlik mantığını analiz ederek daha felsefi bir yaklaşımı savunur (Warren, 2000). Ekofeminizm içindeki bu çeşitlilik, kadınların doğası gereği doğaya daha yakın olduğu fikri, cinsiyet stereotiplerini güçlendirme riskleri hakkındaki daha geniş tartışmaları beraberinde getirir (Plumwood, 1993: 13).

Ekofeminizmin, önemli katkılarının yanı sıra, kadınların üreme ve bakım verme rolleri nedeniyle doğayla neredeyse biyolojik bir bağa sahip oldukları varsayımı eleştirilir. Bilimsel araştırmalar; sosyalleşmenin, kültürün ve kaynaklara erişimin çevresel tutumları ve davranışları biyolojik cinsiyetten daha fazla şekillendirdiğini göstererek bu fikre meydan okumaktadır (Neyer ve Bernardi, 2011: 7). Ekofeminizm, çevresel katılımı etkileyen çeşitli faktörleri görmezden gelirken istemeden cinsiyet stereotiplerini güçlendirebilir. Bu yaklaşım, tüm bireylerin ekolojik sorumluluk üstlenme kapasitesini tanıyan daha geniş ve kapsayıcı bir hareketi benimsemek yerine, belirli cinsiyet rolleriyle sınırlanma riski taşır. Bu eleştirilere yanıt olarak çağdaş ekofeminizm, cinsiyet ve çevre sorunlarına ilişkin daha ayrıntılı bir anlayışı içerecek şekilde gelişmiştir. Artık kadınların egemenliğini doğanın egemenliğiyle ilişkilendiren sosyopolitik yapılara odaklanmaktadır. Bu değişim, ekofeminizmi sosyal yapılandırmacılık ve sistemsel güç dinamiklerinin rolünü vurgulayan diğer feminist teorilerle daha yakın bir şekilde uyumlu hale getirir (Salleh, 1990, s. 17).

Ekofeminizmin küresel çevre hareketleri üzerinde de önemli bir etkisi olmuştur. Hindistan'daki Chipko Hareketi'nden, kırsal kesimdeki kadınların ormanları

ormansızlaşmaktan korumak için harekete geçtiği Kenya'daki Yeşil Kuşak Hareketi'ne kadar, dünyanın dört bir yanındaki kadınlar çevre aktivizmini yaygınlaştırmıştır. Wangari Maathai tarafından ormansızlaşmayla mücadele etmek ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek için kurulan Yeşil Kuşak Hareketi de bunlardan biridir (Maathai, 2006: 42). Bunlar, çevresel adalet ve cinsiyet adaletinin birbirinden ayrılamaz olduğu ekofeminizm ilkesini somutlaştırır.

Dahası, ekofeminizm sürdürülebilir ve eşitlikçi uygulamaları savunarak politika yapımını ve tabandan aktivizmi etkilemiştir. Örneğin ekofeministler, genellikle yerel bilgiye, toplumsal eşitliğe ve ekolojik sürdürülebilirliğe yukarıdan aşağıya, teknokratik çözümlere öncelik veren toplum temelli çevre yönetimi yaklaşımlarını teşvik eder (Mies ve Shiva, 2014: 89).

Doğaya feminist ve ekolojik açıdan yaklaşım, varoluşu âdeta bir zincir olarak algılamayı gerektirir. Bu öyle bir zincirdir ki varlık felsefesine ve etiğe konu olmuştur. İnsan olmayan varlıklara özel mülk gibi davranmamak, onu sömürülecek bir cisim olarak görmemek insanoğlu için zordur. Öyle ki yaratılıştan insan olmayanlar hiyerarşinin en altında yer alır. Bu algı, insan

olmayanı insan olana kıyasla daha ikincil, daha değersiz kılar. Aslında insanın özünü oluşturan atomik ve moleküler sistem düşünüldüğünde madde ve insanı oluşturan ruh enerjisinin birbirinden ayrılamayacağı açıktır. İnsanın yaratılışı ele alındığında ise insan tarihinin doğa olduğu görülür. İnsan soyunun devamlılığı açısından bakıldığında da doğanın, insanın yaşamını sürdürmesi için ne kadar vazgeçilmez olduğu açıktır. Daha kompleks bir yapı olan insan, doğanın özünü oluşturmaz; tam tersine doğa insanın varoluşu için gerekli ve vazgeçilmezdir. Yaratılış olarak daha karmaşık olan türün hâkim olduğu ve daha az karmaşık yapının üzerinde hâkimiyet kurmaya çalıştığı bir dünyanın varlığı hiçbir etik temele uygun değildir. Doğa, insandan bağımsız bir varlık olarak da algılanamaz çünkü insanın tarihi doğaya dayanır. Bu nedenle sürdürülebilir bir yaşam için ekolojik ahenk önemlidir (Radford Ruether, 1995: 89).

Griffin'e göre insanlar, artık kendilerini doğaya daha az bağlı hissetmekte ve birlikte yaşadığı yoldaşlarını düşmanı olarak görme eğilimi içerisine girmektedir. Bunun muhtemel sebeplerinden bir tanesi de insanın kendinden gün geçtikçe uzaklaşmasıdır. Gerçekliğin yerini gerçek olmayan aldığı için insan çevresinde var olanı görmek istemez. Yavaş yavaş duygu ve düşünce birbirinden

ayrılmaya başlar ve bunun sonucu olarak da kavramlarda sınıflandırmalar meydana gelir. Kadın ve erkek buna örnek olarak verilebilir. Bu görünmez sınır, kadını erkekten ayırdığı gibi doğayı da insandan ayırır. Bu ayrılma yaşadığımız atmosfere, kendi bedenlerimize ve genetik mirasımıza zarar veririz. Beyaz ırk, erkek cinsiyeti, canlı ırk gibi üstünlükler de bu ayrışmalar sonucu oluşmuştur (Griffin, 1995, 95).

Feminizm her ne kadar tek bir kavram olarak düşünülse de birçok alt dalı mevcuttur. Gelenekçi Marksist feminizm, kadının maruz kaldığı baskı ile işçilerin kapitalizmin sonucunda maruz kaldıkları baskının benzer olduğunu savunur. Kadın işçinin, işçi sınıfının da en altında yer almasının nedeni kadın cinsiyetidir ve kadınlar, sahip oldukları cinsiyet nedeniyle negatif ayrımcılığa uğrar. Gelenekçi Marksistlere göre kadının özgürleşmesi, ancak ekonomik olarak özgürleşmesi ile mümkündür. Liberal feminizmin, bilginin tüm insanlık tarafından paylaşıldığını savunmasının aksine Marksist feminizmde bilginin belirleyicisi üretimdir. Marksist feministlere göre çevre araştırmalarında doğadaki ham madde, arazi, enerji kaynakları kullanıldığı sürece çevresel problemler var olmaya devam edecektir. Marksist feminizmin cinsiyet ayrımcılığına bu kadar duyarsız olması, ekofeminizmle

aralarındaki en büyük farktır. Radikal feminizmin hem liberal hem de geleneksel feminizmden en büyük farkı, kadının maruz kaldığı baskıyı üreme biyolojisi ve cinsiyet sistemine dayandırmasıdır. Cinsiyetin biçtiği rol, kadının çocuk yetiştirmesi ve erkeğin cinsel arzularının odağında olmasıdır. Kadının özgürleşmesi ancak kendisine dayatılan heteroseksüellik, çocuk doğurma ve yetiştirme rollerinden sıyrılması ile mümkündür. Radikal feminizmde kadının nasıl temsil edildiği esas alınır. Radikal feminizmin sorduğu “kadınlar doğaya erkeklerden daha mı yakındır?” sorusu onu ekofeminizme yaklaştırır. Radikal feminizm ve ekofeminizm her ne kadar yakından ilişkili olsalar da radikal feminizm, kadınların maruz kaldığı baskıya, sahip oldukları ırk ve sınıfa çok fazla önem vermez. Asıl önem verdiği, kadınların maruz kaldığı somut baskılardır. Bunun dışında kadın ve erkeklerin doğaya eşit derecede yakın olduğunu savunur (Tong, 2009: 181-185).

Birçok feministe göre hak kavramı o kadar fazla erkek cinsiyeti ile özdeşleştirilmiştir ki doğanın kayıtsız şartsız tüm canlıları kapsaması gerektiği gerçeği göz ardı edilmiş olur. Feminizm; çifte mağduriyeti ve kadınların birden fazla şekilde, birden çok nedenle (dil, din, ırk ya da başka ayrıştırıcı sebepler) mağdur durumda bulunmalarını da açıklar. Bu durumda, şiddet mağdurları iki düzeyde

ezilir. İlk olarak, mağdurların sözel, fiziksel, cinsel, aile içi şiddet veya toplumda ayrımcılığa maruz kalmaları söz konusudur. İkinci olarak, kadın olmanın dışındaki diğer nedenlerden dolayı mağdur duruma düşmeleri söz konusudur. Birçok akademisyen, feminist literatürde bu fikir üzerine yazmış ve burada ataerkil düzenin kadınları kurbanlaştırmak için nasıl çalıştığını ve sıklıkla acılarını kısır döngülere nasıl dönüştürdüğünü göstermiştir. Grignoli, Boriati, ve D'Ambrosio (2024), ikincil mağduriyetin kurumsal ve sosyo-kültürel düzeylerde yeniden üretilen önemli bir sosyal davranış olduğunu vurgular. Kurumların ve bireylerin cinsiyete dayalı şiddet mağdurlarına yönelik dolaylı tepkisini ifade ederler. Bu tepki, mağdurun biyopsikososyal refahına daha fazla zarar veren ve güçlenmesini engelleyen, genellikle bilinçsiz olan basmakalıp tutumları ve önyargıları içerebilir. Araştırma verileri, şiddete maruz kalmış kadınların önemli bir yüzdesinin kurumsal mağduriyete maruz kaldığını bildirmektedir. İkincil mağduriyet sorunu, özellikle sosyal hizmetler ve mahkemeler içinde olmak üzere, küçük çocukları içeren durumlarda daha da kötüleşmektedir. Özünde, ikincil mağduriyet, şiddeti çeşitli biçimlerde ve güç ve istismarın tezahürlerinde tekrarlar (62-66).

Monti ve Deckard (2021), neoliberal toplumlarda ötekileştirilmiş kadınların cinsiyet ayrımcılığı ve sistemsel ekonomik baskı nedeniyle nasıl çifte kurban konumunda olduklarını açıklamıştır. Kadınların hem ataerkil hem de ekonomik adaletsizliklere maruz kaldıklarında karşılaştıkları karmaşık zorluklar ve bunun sonucunda ciddi sosyal ve ekonomik ötekileştirmeye nasıl maruz kaldıkları anlatılmıştır. Makale, Paraguay'daki neoliberal ekonomik politikaların kadınlara, özellikle de marjinalleşmiş topluluklardan gelenlere orantısız bir şekilde nasıl zarar verdiğini araştırmıştır. Çifte mağduriyet kavramı, bu analizin merkezinde yer almakta ve kadınların ilk olarak cinsiyetleri ve ikinci olarak da sistemik ekonomik baskı nedeniyle nasıl mağduriyetle karşı karşıya kaldıklarını vurgulamaktadır. Devlet müdahalesi, düzenlemeler ve özelleştirmenin azaltılmasıyla karakterize edilen neoliberalizmin hâlihazırda var olan cinsiyete dayalı eşitsizliklerini daha da kötüleştirir. Bu bağlamda kadınlar, genellikle ekonomik zorlukların yükünü çekmekte; iş gücü piyasasında ayrımcılıkla karşılaşmakta, ücretsiz bakım rolleri üstlenmekte ve bu durum, var olan mağduriyetlerini daha da derinleştirmektedir. Çalışma, bu kadınların sistemik eşitsizliğe verdikleri tepkiler nedeniyle nasıl sıklıkla suçlaştırıldıklarını ve bunun marjinalleşmelerine

nasıl yol açtığını vurgular. Mağduriyetin bu ikinci katmanı, onları korumayı başaramayan ve bunun yerine ataerkil normları güçlendiren, onları yoksulluk ve baskı döngülerine hapseden yasal ve sosyal sistemlerden kaynaklanır. Amuchie (2016), siyah kadınların hem ırksal hem de cinsiyete dayalı ayrımcılık nedeniyle nasıl çifte mağduriyetle karşı karşıya kaldıklarından bahsetmiştir (620). Mahkemelerin ırk ve cinsiyet ayrımcılığını ayrı ayrı analiz ettiğinde siyah kadınların hem siyah hem de kadın olarak deneyimlediği benzersiz, kesişen zorlukları fark edemediklerini, böylece yaşanmış gerçekliklerini silip daha fazla mağduriyete maruz kaldıklarını savunmuştur. Bu çalışma, baskı döngüsünü sürdüren yapısal eşitsizlikleri keşfetmek için kesişimsel feminist teoriden yararlanmıştır. Hukuk sistemlerinin genellikle ırk ve cinsiyete dayalı ayrımcılık yaptığını ve bu kesişen kimlikler nedeniyle siyah kadınların deneyimlediği bileşik zararı kabul etmediğini savunur (1-21).

Çifte mağduriyet konusunda Amuchie (2016), siyah kadınlar hakkındaki klişelerin (örneğin daha saldırgan veya daha az savunmasız olarak görülmek) vahşeti nasıl beslediğini ayrıntılı olarak araştırmıştır. Bu kesişimsel baskı, siyah kadınların hayatlarını değersizleştiren hem ataerkil hem de ırkçı yapılarda kök salmıştır. Bu sistemsel

sorunları ele almak için feminist hukuk felsefesini ve toplum aktivizmini savunmuş ve siyah kadınların karşılaştığı belirli gerçeklikleri dikkate alan reformlar yapılmasını talep etmiştir. Irkçı cinsiyet stereotiplerinin siyah kadınlara ve kızlara yönelik polis şiddetine nasıl yol açtığı da çalışmada dile getirilen konular arasındadır. Kamusal söylem ve toplum aktivizmi, polis memurları tarafından öldürülen siyah kadınların ölümlerini görmezden gelme eğilimindedir. Bu durum, polis şiddeti hakkındaki tartışmalarda siyah kadınların deneyimlerinin dikkate alınması ihtiyacını yaratır. Mevcut sorunu analiz etmek için siyah feminist teori ve kesişimsellik kavramları kullanılır. Irk, cinsiyet ve diğer kimliklerin siyah yazar, siyah kadınların karşılaştığı benzersiz polis şiddeti biçimlerini ele almak için feminist hukuk felsefesine, hukuk araştırmalarına, ulusal politikaya ve toplumsal aktivizme kesişimsel bir çerçeve dahil edilmesinin savunuculuğunu yapar (540-570).

Saidero (2017), dünyanın sömürülmesi ile kadın bedenlerinin ihlali arasındaki metaforik bağlantıyı özellikle ekofeminizm bağlamında ele aldığı makalesinde tecavüz temasının, çevresel bozulma ile özellikle siyah kadınlara yönelik şiddet arasındaki bağlantıyı vurgulamak için nasıl kullanıldığına değinmiştir. Bu gerçeklik hem kadınların

hem de dünyanın sömürülmesini normalleştiren ataerkil ve sömürgeci ideolojileri altüst etmiştir. Cinsel tacizi sömürgeci fetihlere ve çevresel bozulmaya bağlayan anlatılar aracılığıyla yazarlar, tecavüzün egemenlik için bir metafor olarak tarihsel kullanımından bahsetmiştir. Ekofeminizme göre ataerkil yapılar, yalnızca dünyaya zarar vermekle kalmayıp aynı zamanda marjinalleştirilmiş kadınları orantısız bir şekilde etkilemektedir. Hem çevrenin hem de kadın bedenlerinin baskıcı sistemler altında nasıl metalaştırıldığı ve sömürüldüğü açıktır (264).

Feminizmin alt dalları kadınların önündeki cam tavana, uğranılan çifte standart ve negatif ayrıma tepki olarak farklı alanlardaki haksızlıklara tepki olarak doğmuştur. Liberal feminizm, kadınların kamusal alanda karşılaştığı sınırlamalara bir yanıt olarak ortaya çıkmış ve mevcut sosyopolitik çerçeve içinde eşit fırsatlar ve haklar sunmuştur. Aydınlanmanın bireysel özgürlük ve eşitlik ideallerine dayandığını savunan liberal feministler, kadınlar için eğitime, istihdama ve siyasi katılıma eşit erişim sağlamaya odaklanırlar. Yaklaşımları reformisttir ve toplumsal yapıları temelden değiştirmeden kadınları kamusal alana entegre etmeyi amaçlar (Tong, 2009: 12). Liberal feministler, kadınların oy kullanma, mülk sahibi olma ve eşit iş için eşit ücret alma hakkı da dâhil olmak

üzere erkeklerle aynı yasal haklara sahip olması gerektiğini savunur. Yasal ve kurumsal engelleri kaldırarak kadınların eşitliğe ulaşabileceğine inanırlar. Ancak liberal feminizm, çoğunlukla orta sınıf, beyaz kadınların endişelerini ele aldığı ve ırk, sınıf, çevresel adalet konularını göz ardı ettiği için eleştirilmiştir (Cota, 2024: 8).

Liberal feminizm, reformist bir yaklaşıma sahiptir ve din, dil, ırk, cinsiyet ayrımcılığına karşı çıkarken, eşit haklar talep eder. Ataerkil yapıyı yıkmaktan ziyade kadın ve erkek arasında eşitliği sağlamaya odaklanır. Seçme-seçilme hakkı, eğitim, hukuk ve kürtaj gibi konularda kadınların eşit haklara sahip olması gerektiğini savunur. Aile ve evliliğe karşı değildir; aksine, eşit bir iş bölümü sağlandığında bunların sorun teşkil etmeyeceğini öne sürer. Diğer feminist akımlar tarafından, kadın sorunlarına tam olarak odaklanamamak ve köklü çözümler üretememekle eleştirilmiştir. (Bahadır, 2024: 142). Radikal feministler ise, ataerkil kültürün insanlığın tüm tarihi olduğunu düşünür. Bu kültür, ekonomi, din, sanat, tarih, siyaset, eğitim ve hukuk gibi tüm alanlarda erkek merkezli değerleri benimsemiştir. Bu bağlamda, radikal feministler kadınları bu sistemden uzaklaştırmak ve onları erkek merkezli değerlerden ayırmak için politikalar geliştirmiştir. Kadınları erkeklerle eşitlemek değil, kadınların

kurtulmasını ve özgürleşmesini sağlamak esastır. Ataerkil yapının tamamen ortadan kaldırılması ve kadın merkezli değerlerle örülü bir mekanizma oluşturulması, bu kurtuluşu sağlamanın tek yoludur. Ataerkil kültür yapısı aynı zamanda ideolojiktir. Ayrıca ailenin bu kültür yapısının gelişip korunduğu yer olduğunu vurgular. Bu açıdan aile var olduğu sürece bu kültür yapısının ortadan kalkamayacağını ve kadının keşfinin, dönüşümünün gerçekleşmesinin mümkün olmayacağını savunur. Aynı zamanda, geleneksel toplumlarda kadınların makyajlı, zayıf ve şık görünme algılarının patriyarkal kültürün bir dayatması olduğunu ve bunun da erkek gözüyle kadın inşasından kaynaklandığını iddia ederler. Radikal feministler, kadının kendisini keşfetmesi ve kendini tanımlaması yoluyla kurtuluşa ulaşacağını düşünürler (Bahadır, 2024: 144).

McClain ve Hacker çalışmalarında (2022: 5-14), liberalizm ile feminizm arasındaki karmaşık ilişkiyi kabul ederek, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki liberal feminist hukuk felsefesini araştırır. Liberal felsefe, tarihsel olarak siyaset ve hukukta feminist düşünce için önemli bir temel oluşturur. Ancak feministler liberalizm konusunda farklı görüşlere sahiptir; bazıları liberalizmin reddedilmesini savunurken diğerleri yeniden yapılandırılmasını savunur.

Hukuk teorisindeki liberal feminizmin özü, bireysel özgürlük, özerklik, onur ve eşitliğe vurgu yapmasıdır. Ayrıca, cinsiyete dayalı kısıtlamalardan ve geleneksel cinsiyet rollerinden kaynaklanan adaletsizliklere de değinir. Bu çalışma, liberal feminizmin evrimini inceler, eleştirilere, cinsiyet ve kimlik anlayışlarının evrimine verdiği tepkideki uyarlanabilirliği gösterir. Bu uyarlanabilirlik, liberal feminizmin hukuk ve cinsiyet üzerine çağdaş tartışmalarda alakalı kalmasını sağlar.

Radikal feminizm hem kadınları hem de doğayı ezen ataerkil yapılara dair eleştirel bir bakış açısı paylaştan feminist düşüncenin iki ayrı ama birbiriyle ilişkili dalıdır. 1960'ların sonlarında ortaya çıkan radikal feminizm, kadınların ezilmesinin temel nedeni olarak gördüğü ataerkilliği ortadan kaldırmak için toplumun temelden yeniden düzenlenmesine odaklanır. Ward (1995) radikal feminizmin erkek egemenliğini eleştirmenin ötesine geçme, devlet ve toplum için olumlu bir vizyon yaratma girişimini ele alır (871). Radikal feminist teori, cinsiyet hiyerarşisine yönelik saldırıyı, liberal yasalıcılığın bu hiyerarşiyi güçlendirdiği görüşünü, kadınların liberalizmin özünde erkek doğası olduğunu anlamalarını ve cinsiyet egemenliğine son vermenin yollarını

öngörmelerini sağlayan kolektif bir kadın bakış açısı kavramını açıklar.

Bu bağlamda, cinsiyet hiyerarşisi ile liberalizmin reddi arasındaki varsayılan bağlantıyı sorgulayarak, bir eleştiri olarak egemenlik teorisinin gücünü kabul eder (872). Çalışma ayrıca kadınların erkeklere bağımlı olarak toplumsal inşasını, özcülüğün eleştirisini ve feminist teori içinde bireyselciliğin önemini ele alır (899).

Ekofeminizm, çevresel kaygıları feminist gündemine dâhil ederek radikal feminizmin ataerkilliğe yönelik eleştirisini de kapsar. Kadınların egemen olmasına yol açan aynı kültürel tutumların çevresel bozulmaya da katkıda bulunduğunu savunur (Ling, 2014: 131).

Ekofeminizm son yirmi yılda evrimleşen alternatif bir radikal çevre söylemi olarak ele alınmaktadır. Ekofeminizm, kadınların, ırkların, sınıfların ve insan olmayan doğanın ezilmesinin birbirine bağlı olduğunu ileri sürer. Bullis (1996) doğanın kadınlaştırılması ve kadının doğallaştırılması olarak her ikisinin de diğer türü ezmenin yolları olduğunu savunur. Ekofeminizm, derin ekoloji ve toplumsal ekoloji, doğayı insan yararına pasif, hareketsiz bir kaynaklar kümesi olarak inşa eden dili dönüştürmeyi amaçlar. Bullis ayrıca, derin ekolojistler tarafından

benimsenen bir kavram olan öz çıkarların tüm yaşamın çıkarlarıyla derinden bağlantılı olduğunu anlamının önemini vurgular. Bununla birlikte, ekofeministler, derin ekolojinin aşkın benlik kavramını eleştirerek, bağlamsallaştırılmış, ilişkisel ve değişen bir benlik anlayışını savunurlar. Ekofeministler ayrıca, özerk, hak sahibi bireylerin liberal varsayımına meydan okuyarak, bireysel haklar dilinin, ilişkileri kurucu parçalardan daha temel olarak görmezden geldiğine işaret eder. Ayrıca, insan nüfusu gibi sorunlara ilişkin ekofeminist analizler, kadınların kendi bedenlerinden yabancılaşmasına odaklanarak farklı bir bakış açısı sunar. Sonuç olarak, Bullis, ekofeminist söylemlerin, merkezi modernist temaları eleştirdikleri için baskın radikal çevre söylemlerinden farklı bir radikal potansiyele sahip olduğunu savunur. (Bullis, 1996: 123-145).

Batı felsefi geleneği hem doğayı hem de marjinal grupları, özellikle de kadınları ezen ikili bir dünya görüşünü sistematik olarak güçlendirmiştir. Akılcı geleneği eleştirerek, aklın doğaya, zihnin bedene ve kültürün çevreye hükmettiği bir hiyerarşi oluşturduğunu savunur. (Plumwood, 1993: 1-9). Plumwood, akıl/duygu, insan/doğa ve erkek/dişi gibi düalizmlerin yapısını analiz eder. Bu düalizmlerin tarafsız karşıtlıklar olmadığını, alt

tarafı (örneğin doğa, kadınlar, duygular) değersizleştiren hiyerarşik yapılar olduğunu savunur. Bu örüntüyü Descartes ve Platon gibi filozofların eserleri üzerinden izler ve bu bölünmelerin Batı düşüncesinin temelini nasıl oluşturduğunu gösterir (Plumwood, 1993: 10-38). Plumwood hem kadınları yaratılışları gereği doğaya bağlayan ekofeminist özcülüğü hem de bazen çevresel kaygıları görmezden gelen geleneksel feminizmi eleştirir. Cinsiyet ve doğanın karşılıklı inşasını kabul eden kesişimsel bir yaklaşımı savunur (Plumwood, 1993: 68). Plumwood, Aydınlanma rasyonalizmini, özellikle de insan olmayan dünyayı reddetmesini eleştirir. Zihin ve beden arasındaki Kartezyen ayrımın duyguların, yerli bilginin ve ekolojik bakış açılarının değersizleşmesine katkıda bulunduğunu savunur. Bu felsefi gelenek, sömürgeciliği, kapitalizmi ve çevresel yıkımı meşrulaştırmıştır (Plumwood, 1993: 69-101). Ayrıca insanların doğadan ayrı olduğu fikrine de meydan okur. İnsanları ekolojik dünyanın bir parçası olarak gören ve ondan üstün görmeyen bir etik çerçeveyi destekler. Derin ekolojiyi toplumsal hiyerarşileri tanımadığı için eleştirir. Feminizmi, etiği ve ekolojik bilimi bütünleştiren bir çevre felsefesi ortaya koyar (Plumwood, 1993: 102-132). İkiliğin etik çıkarımlarını tartışır, insanlar ve insan olmayanlar

arasındaki karşılıklı bağımlılığı, saygıyı ve karşılıklılığı önemseyen bir anlayışı savunur. Baskın çevre hareketlerinin toplumsal farkındalık eksikliğini eleştirir ve feminist-ekolojik anlayışı teşvik eder. Eser, ikilikleri ortadan kaldıran ve ekolojik sorumluluğu vurgulayan daha bütünsel, ilişkisel bir dünya görüşü çağrısıyla sona erer. Plumwood, gerçek sürdürülebilirliğin insan kimliğini, etiğini ve insan dışı dünyayla ilişkilerini yeniden düşünmeyi gerektirdiğini savunur (Plumwood, 1993: 166-188).

Carolyn Merchant'ın (1980) *Doğanın Ölümü* adlı eseri, bilimsel devrim sırasında organik bir doğa görüşünden mekanik bir doğa görüşüne geçişi ve bunun hem çevre hem de kadınların toplumsal rolleri üzerindeki etkilerini araştırır. Merchant, modern öncesi çağın doğayı besleyici bir dişi olarak gördüğünü, ancak bilimin doğayı hareketsiz ve kontrol edilebilir olarak tasvir etmeye başlamasıyla bu bakış açısının değiştiğini savunur. Bu dönüşümün, günümüzün ekolojik sorunlarının köklerini ve kadınların sürekli baskı altına alınmasını anlamak için kritik öneme sahip olduğunu iddia eder. Eser, çevrenin sömürülmesini, kadınların katkılarını değersizleştiren toplumsal ve ekonomik değişimlerle ilişkilendirir (8-10).

Ferguson (1999) çalışmasında bazı sosyalist feministlerin ekonomik indirgemecilik veya kadınların ezilmesi hakkında tamamen kültürel açıklamalarına yönelirken, toplumsal yeniden üretim teorisinin ekonomik indirgemecilikten kaçınan materyalist bir açıklama sunarak umut verici bir alternatif sunduğunu savunur. Ferguson, toplumsal yaşamın hem üretken hem de üreme faaliyetleri olarak maddi temeline vurgu yapan toplumsal yeniden üretim teorisinin, anti-kapitalist koalisyon politikaları için tutarlı bir teorik temel sunabileceğini iddia eder. Ancak yazar, teorinin bazen yenilikçi potansiyelini baltalayan yapısal işlevselci kavramlara güvenmesini de eleştirir. Sonuç olarak, Ferguson sermaye birikiminin ve sınıf sömürüsünün toplumsal yeniden üretimi nasıl etkilediğinin daha net bir şekilde ifade edilmesini talep eder ve sosyalist feminizmin vaadini tam olarak gerçekleştirmek için tarihsel ve politik bir sınıf anlayışını savunur (5-7).

Carlassare'nin (2000) belirttiği gibi birçok ekofeminist, ekonomik ve toplumsal yapıların analizini ekolojik bir bakış açısıyla bütünleştirdiği için sosyalist feminizmi cinsiyet ve ekoloji arasındaki ilişkiyi anlamakta en uygulanabilir çerçeve olarak görmektedir. Sosyalist feminizmin kolektif eylem ve sistemsel değişime

odaklanması, ekofeminizmin çevresel ve toplumsal adalete bütüncül bir yaklaşım çağrısında yankı bulmaktadır. Ancak ekofeministler, sosyalist feminizmi insan merkezli özgürleşmeye yönelik geleneksel odağın ötesine geçmeye de davet etmektedir. Ekofeministler, gerçek toplumsal adaletin çevrenin sömürülmesine değinilmeden elde edilemeyeceğini savunur. Bu, tüm canlıların içsel değerini, insan ve insan olmayan yaşamın birbirine bağımlılığını tanıyan antroposentrik bir bakış açısından ekosentrik bir bakış açısına geçişi gerektirir (92-98).

Armstrong'un çalışması (2020), Marksist ve sosyalist feminizmin tarihsel gelişimini ve temel ilkelerini araştırmaktadır. Marksist teorinin, 1840'ların ortalarından itibaren kadınların ücretsiz üreme emeğini kapitalizm için nasıl hayati öneme sahip olarak analiz ettiğini açıklar. Marksist feminizm, üretim ve üreme arasındaki ilişkiyi incelemek için tarihsel bağlamı kullanarak, kapitalist sistemler içinde kadınların sömürülmesi ve ezilmesi konusunda daha derin bir anlayış sağlar. Çalışma ayrıca Marksist feminizmin anti-kapitalist hareketlere teorik katkılarını da tartışır. Hem yaşamların hem de nesillerin yeniden üretimini sürdürmede emperyalizm ve ilkel birikimle ilgili teorilerin toprağın, kaynakların ve kadınların ücretsiz emeğinin önemini vurgular. Ayrıca,

sistemik ırkçılık, cinsiyetçilik ve sınıf sömürüsünün birbirine bağlılığına daha fazla dikkat çekilmesi çağrısında bulunan 1930'lardan itibaren ABD'deki Marksist feminizmin katkılarına da dikkat çeker. Emperyalizmin, nüfusları, toprakları ve pazarları kontrol etmek için feodal cinsiyet baskısını kullanmasının merkezileştirilmesine yardımcı olduğu anti-kolonyal hareketlerde Marksist feminizmin rolüne işaret eder. Marksist ve sosyalist feminizm hem cinsiyet hem de çevresel baskının altında yatan yapısal eşitsizliklere ilişkin temel içgörü sağlar. Ekofeminizm, kadınların ve doğanın sömürülmesini birbirine bağlayan, toplumsal ve çevresel adalete bütüncül bir yaklaşım çağrısında bulunan bu içgörüler üzerine kuruludur. Bu bakış açıları arasında gerilim noktaları olsa da bunların devam eden etkileşimi, feminizm ve çevreciliğe daha kapsamlı ve dönüştürücü bir yaklaşım potansiyeli sunar (3-20).

Kültürel feminizm ve ekofeminizm, farklılıklarına rağmen kadınların ezilmesi ve çevrenin bozulması konusunda ortak bir kaygıyı paylaşan feminist düşüncenin iç içe geçmiş iki koludur. 1970'lerde ortaya çıkan kültürel feminizm, kadın kültürünün farklılığını ve besleme, bakım, bağlılık gibi geleneksel olarak kadınlıkla ilişkilendirilen unsurları vurgular. Feminist düşüncenin bir alt dalı olan

kültürel feminizm, özellikle liberal feminizm başta olmak üzere, daha önceki feminist hareketlerin algılanan yetersizliklerine bir yanıt olarak ortaya çıkmıştır. Kültürel feministler, kadınların daha adil ve insancıl bir toplum yaratmak için gerekli olan benzersiz niteliklere ve değerlere sahip olduğunu savunurlar. Besleyiciliğin, topluluğun ve iş birliğinin önemini vurgularlar; bunlar, genellikle ataerkil toplumlarda marjinalleştirilen değerlerdir (Ling, 2014: 5). Bu değerler, kadınların biyolojik, sosyal rolleriyle bağlantılı görülür. Kültürel feministleri bu nitelikleri tanıyan ve kutlayan bir toplum için savunuculuk yapmaya yönlendirir. Geleneksel olarak kadınlara atanan besleyici ve bakım rolleri çevrenin sağlığı ve sürdürülebilirliği için kadınlara özdeşleşmiştir (Lorentzen ve Eaton, 2002: 47).

Bir diğer ayrışma noktası da toplumsal değişimi sağlamada aktivizmin rolüdür. Kültürel feminizm, ataerkil değerlere direnmenin bir yolu olarak alternatif kadın merkezli kültürler ve topluluklar yaratmaya odaklanma eğilimindedir. Ekofeministler, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve çevresel bozulmanın birbirine bağlı krizlerini ele almak için gerekli olan tabandan çevresel aktivizmden küresel toplumsal adalet hareketlerine kadar çok çeşitli stratejileri savunur (Alaimo, 2010: 144).

Bir diğer feminizm akımı olan bireysel feminizm, liberal feminizm olarak da bilinir; mevcut toplumsal çerçeve içinde bireysel haklar, kişisel özerklik ve yasal reformları savunarak cinsiyet eşitliğini sağlamaya odaklanır. Kadınlar için eşit fırsatlar ve özgürlükler sağlamakla ilgilenir, kişisel seçim ve temsilciliği vurgular. Öte yandan ekofeminizm, ekolojik kaygıları feminist bakış açılarıyla birleştiren, kadınların ve çevrenin sömürülmesinin ataerkil ve kapitalist yapılardaki ortak kökler nedeniyle birbirine bağlı olduğunu savunan bir harekettir. Bireysel feminizm, öncelikle bireysel hakları, yasa önünde eşitliği ve rasyonalitenin önemini vurgulayan aydınlanma çağının liberal geleneklerinden doğmuştur. Liberal feministler, kadınların erkeklerle aynı fırsatlara ve haklara sahip olması gerektiğini, yasal reformları, eğitime erişimi ve iş gücüne eşit katılımı savunur. Odak noktası, kadınların kişisel özerklik ve ekonomik bağımsızlığa ulaşmasını engelleyen kurumsal engelleri ortadan kaldırmaktır. Bireysel feminizmin odak noktalarından biri, kişisel seçim ve özgürlüğe vurgu yapmasıdır. Kadınların, toplumsal veya hükümet kısıtlamalarından bağımsız olarak bedenleri, kariyerleri ve yaşam tarzları ile ilgili kendi kararlarını alma hakkına sahip olması gerektiğini savunur. Bireysel özerkliğe bu odaklanma, kadınların

karşılaştığı kişisel ve yapısal eşitsizliklerin çoğunu ele almak için çok önemlidir. Ekofeminizm, kadınların egemenliğini çevrenin sömürülmesine bağlayarak feminist eleştiriyi genişletir. Güce, kontrole ve ekonomik büyümeye öncelik veren ataerkil toplumların hem kadınların hem de doğanın bozulmasına yol açtığını savunur (Tong, 2014: 15).

Ekofeminizm, liberal feminizmdeki bireyci ve antroposentrik yaklaşımları özünde eleştirir. Bireysel feminizm, mevcut sistem içinde kişisel haklara ve özerkliğe odaklanırken ekofeminizm hem cinsiyet hem de çevresel adaletsizliğin altında yatan nedenleri ele alan daha sistemsel değişim çağrısında bulunur. Tüm yaşamın birbirine bağlılığını vurgular, daha bütünsel ve ekosantrik bir dünya görüşünü savunur (Gaard, 2011: 42).

Bireysel feminizm de ekofeminizm de adalet ve kadınların refahıyla ilgilenir. Bireysel feminizm kişisel haklara ve yasal eşitliğe vurgu yaparak mevcut yasal ve sosyal çerçeveler içinde cinsiyet eşitliğini sağlamak için somut stratejiler sunar. Özerklik ve eylemliliğe odaklanır. Bireysel feminizmin kapitalist bir çerçeve içinde kişisel özerkliğe ve haklara vurgu yapması, ekofeminizmin kapitalizm eleştirisi, topluluk ve kolektif eyleme vurgu yapmasıyla çelişebilir (Carlassare, 2000: 96).

Ekofeministler, kapitalist bir sistem içinde kişisel tercih ve özerkliğe odaklanmanın, ortadan kaldırılmaya çalışılan tahakküm yapılarını güçlendirebileceğini ileri sürerler (Mellor, 1997: 47). Ekofeministler için gerçek kurtuluş, bireycilikten ekolojik sürdürülebilirliğe ve toplumsal adalete değer veren daha toplumsal, işbirlikçi toplum modellerine geçmeyi gerektirir.

Bireysel feminizm ve ekofeminizm birbirlerini tamamlar, daha kapsamlı ve etkili bir feminist hareket yaratmak için her iki bakış açısının da güçlü yönleri birleştirilebilir. Örneğin, bireysel feminizmin yasal reformlara ve kişisel haklara odaklanması hem kadın haklarını hem de çevreyi koruyan politikaları ilerletmede değerli olabilir. Aynı zamanda ekofeminizmin kapitalizm eleştirisi ve sistemsel değişime vurgu yapması, bireysel feminizmin odağını bireysel özerkliğin ötesine, daha geniş toplumsal ve ekolojik bağlamı dikkate almaya doğru genişletmesine sebep olabilir. Bireysel feminizm ve ekofeminizmin farklı odakları ve stratejileri olsa da kadınlar için adaleti sağlama konusunda ortak hedefleri vardır. Farklılıklarını kabul ederek ve ortak değerlerini geliştirerek bu iki hareket daha adil ve sürdürülebilir bir dünya yaratmak için iş birliği yapabilir.

Aslında feminizmin başlangıcı İncil'e kadar uzanır ve kadınların eşitliği için devam eden mücadeleyi gösterir. Sosyolojideki feminist teoriler çeşitlidir ve disiplin içindeki teorik yönelimlerin çeşitliliğini yansıtır. Cinsiyet eşitliği, kesişimsellik, ataerkilliğe meydan okuma, güçlendirme, toplumsal adalet ve özerklik dahil olmak üzere feminizmin temel ilkelerini de araştırır. Liberal feminizm, radikal feminizm, Marksist feminizm, kesişimsel feminizm, postkolonyal feminizm, ekofeminizm, queer feminizm, posthüman feminizm, feminist bakış açısı teorisi ve feminist metodolojiler gibi birçok feminist metodoloji ve teorileri mevcuttur (Arora et al., 2024: 1069).

Ekoeleştiri, ekofeminizm ve feminizm akımlarının aralarındaki benzerlikler ve farklılıklar ilk üç bölümde detaylı olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda, Alice Walker'ın *Renklerden Moru* adlı eseri, karakterlerin doğayla ve birbirleriyle olan ilişkileri üzerinden ekoeleştiri, ekofeminizm ve feminizm ekseninde değerlendirilecektir. Eserde yer alan doğa betimlemeleri, kadınların yaşam mücadelesini ve toplumsal cinsiyet rollerine karşı direnişlerini, bu üç teorik perspektifin nasıl somut bir anlatıya dönüştüğünü örneklerle gösterecektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ALİCE WALKER'IN RENKLERDEN MORU ROMANININ ANALİZİ

Alice Walker'ın 1982 yılında yazdığı *Renklerden Moru* adlı romanı, 20. yüzyılın başlarından itibaren Amerika Birleşik Devletleri'nde ırk, cinsiyet ve sosyal sistemlerle ilgili konuların karmaşık ve çok katmanlı bir incelemesidir. Eserin başkahramanı ve anlatıcısı olan Celie, kırsal Georgia'da yaşayan fakir, eğitimsiz, on dört yaşında siyah bir kızdır. Celie, babası Alphonso'nun onu dövmesi ve ona tecavüz etmesi nedeniyle Tanrı'ya mektuplar yazmaya başlar. Alphonso, Celie'yi daha önce bir kez hamile bırakmıştır. Celie, babasının çalıp muhtemelen ormanda öldürdüğü bir kız çocuğu daha doğurmuştur. Celie'nin ikinci çocuğu erkek olur, babası çocuğu Celie'den kaçırr. Kısa süre sonra annesi ciddi şekilde hastalanır ve ölür. Alphonso eve yeni bir eş getirir ancak Celie'ye kötü davranmaya devam eder (Walker, 1983: 5-8). Koyuncu

Canış (2014: 435), Celie'nin tüm yaşam deneyimlerinin onun ufkunu açan kazanımlar olduğunu ifade etmiştir.

Celie, zeki ve güzel kız kardeşi Nettie'yi, Albert adında bir kişinin istediğini öğrenir. Alphonso, Nettie'nin evlenmesine izin vermez ve bunun yerine Albert'a çirkin Celie'yi gelin olarak teklif eder. Albert, teklifi kabul ederek Celie'yi zor ve mutsuz bir evliliğe sürükler. Nettie, Alphonso'dan kaçır ve Celie'nin evine sığınır. Albert ise hâlâ Nettie'yi arzulamaktadır ve ona yaklaştığında kendi güvenliği için kaçır. Nettie'den bir daha haber alamayan Celie, onun öldüğünü düşünür (Walker, 1983: 8-13).

Albert'ın kız kardeşi Kate, Celie için üzülür ve ona Albert'ın kötülüklerine boyun eğmek yerine ona karşı savaşmasını söyler. Albert'ın oğlu Harpo, Sofia adında iri ve cesur bir kıza âşıktır. Romanın bir diğer önemli kadın karakteri olan Shug Avery de yerel bir barda şarkı söylemek için şehre gelir ancak Celie'nin onu görmeye gitmesine izin verilmez. Sofia hamile kalır ve Harpo ile evlenir. Celie, Harpo ve Albert'ın Sofia'ya aşağılık biri gibi davranma girişimleri karşısında Sofia'nın meydan okumasına şaşırır. Harpo'nun, Sofia'yı kendisine itaat etmesine razı etmeye yönelik girişimleri sürekli olarak başarısız olur çünkü Sofia, fiziksel olarak kendisinden çok

daha güçlüdür. Hatta o kadar gözü karadır ki bir gün kasabada belediye başkanının karısı Bayan Millie, Sofia'dan hizmetçisi olarak çalışmasını ister. Sofia küstahça bu teklifi reddeder. Belediye başkanı itaatsizliği nedeniyle Sofia'ya tokat attığında Sofia da aynı darbeyi indirerek belediye başkanını yere serer. Sofia hapse gönderilir. Harpo'nun sevgilisi Mary Agnes'in Sofia'yı serbest bırakma çabaları sonuçsuz kalır. Sofia, belediye başkanının hizmetçisi olarak on iki yıl çalışmaya mahkûm edilir (Walker, 1983: 57-72).

Albert'ın Shug Avery adında, fotoğrafı Celie'yi büyüleyen, salon şarkıcısı olan çekici bir sevgilisi vardır. Bir gün Shug çok hastalanır ve Albert onu evine alır. Shug başlangıçta Celie'ye karşı kaba davranır ancak Celie, Shug'un bakımını üstlenince iki kadın arkadaş olur. Celie zamanla Shug'a âşık olur ve onu cinsel olarak çekici bulur. Harpo'nun onu sürekli olarak kendisine tabi kılma girişimlerinden bıkan Sofia ise çocuklarını da alarak taşınır. Birkaç ay sonra Harpo, Shug'un her gece şarkı söylediği bir bar açar. Celie'nin, Shug'a karşı hisleri konusunda kafası karışır. Shug daha sonra evlenir ve oradan ayrılır. Albert'ın kendisi yokken Celie'yi dövdüğünü öğrendiğinde orada kalmaya karar verir. Shug ve Celie yakınlaşır, Shug, Celie'ye seks hakkında sorular sormaya başlar. Böylece

aralarında cinsel bir yakınlaşma başlar. Celie, bu tecrübe neticesinde kendi bedenini ilk kez keşfeder ve bu onun için çok önemlidir. Çünkü daha önce bedeni sadece bir eşya gibi kullanılmıştır. Shug evli olmasına rağmen, Celie ile cinsel ilişkiye girer ve ikisi sık sık aynı yatağı paylaşır. (Walker, 1983: 92-93).

Bir gece Shug, Celie'ye kız kardeşini sorar. Celie, Nettie'nin öldüğünü düşünür çünkü Celie'ye mektup yazacağına söz vermiştir ama yazmamıştır. Shug, Albert'ın postayla gelen çok sayıda gizemli mektubu sakladığını gördüğünü söyler. Shug, bu mektuplardan birini ele geçirmeyi başarır ve böylece mektupların Nettie'den olduğunu anlarlar. Celie ve Shug, Albert'ın sandığını karıştırırken Nettie'nin yıllar içinde Celie'ye gönderdiği düzinelerce mektubu bulurlar. Duygularına yenik düşen Celie, Albert'ı öldürmekten nasıl kurtulacağını düşünerek mektupları sırayla okur. Mektuplar, Nettie'nin Samuel ve Corrine adında bir misyoner çiftle arkadaş olduğunu ve bakanlık çalışmaları yapmak için onlarla birlikte Afrika'ya gittiğini anlatır. Samuel ve Corrine'in Olivia ve Adam adında iki evlatlık çocuğu vardır. Nettie ve Corrine yakın arkadaş olur ancak evlatlık çocuklarının Nettie'ye benzediğini fark eden Corrine, Nettie ve Samuel'in gizli bir geçmişleri olup olmadığını merak eder. Giderek daha fazla

şüphelenen Corrine, Nettie'nin ailesi içindeki rolünü sınırlamaya çalışır (Walker, 1983: 96-155).

Nettie, Afrikalıların bencil ve inatçı olduğunu anlar ve misyonerlik deneyimi onun için bir hayal kırıklığı olur. Bu sırada Corrine çok hastalanır. Nettie, Samuel'den Olivia ve Adam'ı nasıl evlat edindiğini anlatmasını ister. Samuel'in hikâyesine dayanarak Nettie, iki çocuğun aslında Celie'nin biyolojik çocukları olduklarını ve hayatta olduklarını anlar. Nettie ayrıca, Alphonso'nun aslında kendisinin ve Celie'nin üvey babası olduğunu, gerçek babaları olmadığını da öğrenir. Gerçek babaları, beyaz adamların başarısından nefret ettikleri için linç ettikleri bir dükkân sahibidir. Alphonso, Celie ve Nettie'ye gerçek babaları olduğunu söylemiştir çünkü bir zamanlar annelerinin olan evi ve mülkü miras almak istemiştir. Nettie, Samuel ve Corrine'e aslında çocuklarının biyolojik teyzesi olduğunu itiraf eder. Ağır hasta olan Corrine, Nettie'ye inanmayı reddeder. Corrine ölür, ölmeden önce de Nettie'nin hikâyesine inandığını söyler ve onunla barışır. Bu sırada Celie, Alphonso'yu ziyaret eder ve Alphonso, Nettie'nin hikâyesini doğrulayarak onların aslında üvey babası olduğunu itiraf eder (Walker, 1983: 150).

Bir akşam yemeğinde, Celie sonunda içinde biriken öfkesini serbest bırakır ve Albert'a yıllarca süren zulmü için öfkeyle küfür eder. Shug, kendisinin ve Celie'nin Tennessee'ye taşınacaklarını duyurur ve Mary Agnes de onlarla gitmeye karar verir. Tennessee'de Celie, zamanını kişiye özel pantolonlar tasarlayıp dikerek geçirir ve sonunda hobisini bir işe dönüştürür. Celie, ziyaret için Georgia'ya geri döner ve Albert'ın iyi bir insan olmaya çalıştığını ve Alphonso'nun öldüğünü öğrenir. Alphonso'nun evi ve arazisi artık onundur, bu yüzden oraya taşınır (Walker, 1983: 166).

Bu arada Nettie ve Samuel evlenir ve Amerika'ya dönmeye hazırlanır. Ayrılmadan önce Samuel'in oğlu Adam, yerli bir Afrikalı kız olan Tashi ile evlenir. Afrika geleneğini sürdüren Tashi, kadın sünneti ve yüze bıçakla iz yapma gibi acı dolu ritüelleri yerine getirmek ister. Adam da bu ritüelleri uygulayarak ona uyum sağlamaya çalışır (Walker, 1983: 199-203).

Celie ve Albert barışır ve birbirlerinin arkadaşlığından gerçekten zevk almaya başlarlar. Maddi, manevi ve duygusal olarak bağımsız olan Celie, Shug'un genç erkeklerle yaşadığı geçici kaçamaklardan artık rahatsız olmaz. Sofia, Harpo ile yeniden evlenir ve artık

Celie'nin giyim mağazasında çalışır. Nettie, sonunda Samuel ve çocuklarla Amerika'ya döner. Duygusal olarak tükenmiş ama kız kardeşiyle yeniden bir araya gelmekten heyecan duyan Celie, Nettie'ye artık yaşlanmış olsalar da kendisini hayatında hiç olmadığı kadar genç hissettiğini ifade eder (Walker, 1983: 240).

Roman boyunca Celie'nin en büyük çatışması, erkekler tarafından maruz bırakıldığı cinsel ve duygusal tacize rağmen kendi sesini ve öz değer duygusunu oluşturma mücadelesidir. Ayrıca bir sırdaşı da yoktur ve Alphonso onu taciz konusunda sessiz kalması için uyardığında Tanrı'ya mektuplar yazmaya başlar. Beyaz ataerkil düzenin sembolü olarak düşündüğü, hitap ettiği varlık olan Tanrı ona yanıt vermez. Bu durum, onu başına gelenler konusunda çok az söz söyleme hakkının olduğu, hatta susmaya mahkûm edildiği bir dünyada sıkışmış halde bırakır (Walker, 1983: 5-13). Celie'nin durumu içler acısıydı. Fiziksel, cinsel, duygusal ve sosyal açıdan istismara uğramış, genç yaşta hamile kalmıştır. Suçsuz olmasına rağmen kültürel normlar onu kınamış, fiziksel olarak istismara uğraması ona bir aşağılık bir varlık olduğu düşüncesini aşılamıştır (Bhuvaneswari ve Jacob, 2012: 9).

Ancak Celie, çektiği acılarda yalnız değildir. Celie ve Nettie arasındaki bağ, Celie'nin Albert'la evlenmeye zorlandığı ve Nettie'nin Alphonso'dan kaçıp korunmak için Celie'ye geldiği bölümde belirginleşir. Nettie, Albert'ın iltifatlarını Celie ile paylaştığında, kız kardeşiyle mücadele içine girmek yerine onunla dayanışma içerisine girer. Albert'ın evinde Celie, her biri benliğini ve gücünü bulmasına yardımcı olan kadınlarla tanışır. Sofia'nın nasıl gözü pek olduğunu, siyah bir kadının gücünü nasıl çekinmeden gösterebileceğini öğrenir (Walker, 1983: 31).

Shug'un Albert'ın evine gelmesiyle Celie'nin kendini keşfetme yolculuğu önemli bir boyut kazanır. Albert'ın metresi olan şarkıcı Shug ile Celie'nin ilişkisi, bakıcıdan arkadaşına ve sonunda sevgiliye dönüşür. Walker, roman boyunca besleyici, destekleyici kadın ilişkilerinin değerini vurgular. Celie ve Shug arasındaki bağ derinleşir ve Celie, kendini yeniden tanımlama gücü kazanıp kendi teninde rahat hissetmeyi öğrenir (Walker, 1983: 91).

Yine de kişisel inisiyatif ve ataerkil baskıya karşı isyan, şiddetli sonuçlar da dâhil olmak üzere riskler taşıyabilir ve Walker, bunu Mary Agnes ve Sofia'nın hikâyelerinde gösterir. Sofia, iddialı siyah bir kadın olduğu için dövülür ve hapse atılır. Mary Agnes ise onun serbest

kalması için çabaladığında vahşice tecavüze uğrar. Ancak bu olaydan sonra Mary Agnes, kelimenin gerçek ve mecazi anlamıyla sesini bulur. Romanda daha önceden kendisinden Gıcır olarak bahsedilir. Ancak Sofia için cesurca çabaladıktan ve kendinden feragat ettikten sonra romandaki adı Mary Agnes olarak geçmeye başlar (Walker, 1983: 79). Walker, böylece kadınların cinsel rakipler olarak birbirlerine karşı kıskırtıldığı klişesini reddeder; bunun yerine birbirlerine desteğin nasıl güçlendirici ve özgürleştirici olabileceğini gösterir. Kadınlar, Nettie ve Corinne'in hikâyesinde olduğu gibi bağ kurmayı ve güvenmeyi başaramadıklarında acı çeker. Örneğin Corinne, Nettie'yi kıskanır, sonunda onu affeder ancak ölür (Walker, 1983: 155).

Celie, roman boyunca adım adım kendini ve öz değerini keşfetmeye devam eder. Eser boyunca yer alan mektuplar, kişinin deneyimlerini anlatmasının gücünü vurgulayan bir motif görevi görür. Celie, Tanrı'ya yazmak yerine Nettie'nin kendisine gönderdiği mektupları keşfetmesiyle birlikte kız kardeşi Nettie'ye mektup yazmaya başlar. Duygularını kelimelere döktükçe rahatlar, kendine olan güvemi artar. Bunda Shug'ın önemli payı vardır çünkü ona baskıcı güçleri ve fikirleri, Tanrı tanımları da dâhil, reddetmeyi öğretir. Romanın en önemli noktası,

Celie'nin sonunda Albert'a isyan etmesi ve Memphis'e taşınacağını duyurmasıdır. Hayatı boyunca diğer kadınlarla kurduğu ilişkiler Celie'ye özgüven duygusu aşılar ve ilk kez kendisini özgürce ifade eder (Walker, 1983: 166).

Bu güçlenme dışsal değişimle de kendini gösterir. Celie'nin giyimi, duruşu özgüvenini dışa da yansıtmaktadır. Artık kendi işini kurar ve sonunda çocukluk evinin sahibi olur. Yolculuğu tam bir dönüşüm şeklinde ilerler. Artık yetişkin bir kadın olarak düşüncelerinin, fikirlerinin sorumluluğunu üstlenir ve neyin doğru, neyin yanlış olduğunu sorgular. Karakteri, duruşu kadar dış görünüşü de değişmiştir. “Ben de eski Celie değilim artık. Bacağымda lacivert bir pantolon, sırtымda beyaz ipek gömlek. Saçымda bir çiçek. Ayağымda da düz topuklu kırmızı ayakkabılar. Bizimkinin evinin önünden geçtik. Sundurmada oturuyordu. Tanımadı beni” (Walker, 1983: 181). Celie'nin eser boyunca maruz kaldığı çifte mağduriyete rağmen bu kadar güçlü ve dirayetli olması büyük bir dönüşümdür.

Celie ve onun gibi siyah ırktan olanlar çifte mağduriyete maruz kalmıştır. Birçok siyah kadın, ırklarından dolayı bedenleri ve seçimleri üzerindeki

ataerkil kontrolü güçlendiren fiziksel, duygusal ve psikolojik tacizle karşı karşıyadır. Siyah ırktan olan kadınlar, ücret eşitsizlikleri ve ekonomik sömürüyle karşı karşıya kalırlar; bu zorluklar, istihdam ve eğitim fırsatlarına erişimlerini sınırlayan ırksal ayrımcılıkla daha da karmaşık hale gelir. Sağlık hizmetlerinde, eğitimde, hukuk sisteminde ve istihdamda ayrımcılıkla karşılaşır. Bu durum genellikle sağlıkla ilgili konulardaki eşitsizliklere (örneğin doğum sırasında daha yüksek ölüm oranları), liderlik rollerinde yetersiz temsile ve düşük ücretli işlerde daha çok çalışmak durumunda kalmaya yol açar. Siyah kadınlar genellikle fevri olarak tasvir edilir. Bu ırksal kalıplar, onları hem fiziksel hem de sistemik şiddete karşı daha savunmasız hale getirir. Siyah kadınlar, cinsiyetleri ve ırkları nedeniyle dışlandıkları iş yerinde çifte dezavantajlı durumdadır. Bu durum, daha düşük ücrete, daha az terfiye ve liderlik pozisyonlarına gelememeye yol açabilir. Irkçı stereotipler nedeniyle siyah kadınlar genellikle güvenilir olarak görülmez. Kendi mağduriyetlerinden sorumlu tutulabilir veya suçları bildirdikleri zaman inanılmayabilirler. Siyah kadınların suçlu sayılma veya aşırı polis denetimine tabi tutulma olasılığı daha yüksektir. Örneğin, aile içi şiddet mağduru siyah kadınlar, polis şiddet durumlarına müdahale

ettiğinde, kurban olarak muamele görmek yerine tutuklanabilir veya kendileri suçlanabilir. Yasal sistem, siyah kadınları şiddetten korumada başarısız olabilir ve bu da suçların yeterince bildirilmemesine, suçluların yetersiz şekilde kovuşturulmasına veya yetersiz yasal kaynaklara yol açabilir. Genellikle saldırgan veya zor bireyler olarak etiketlenirler ve bu da sosyal dışlanmaya ve iş yerinde, kamusal alanlarda ve kişisel ilişkilerde daha fazla ayrımcılığa yol açabilir (Waller et al., 2022: 3).

Kuleli ve Uysal (2021: 248), çalışmalarında Celie'nin Tanrı'ya yazdığı bir mektupta beyazların her zaman çoğunlukta olduğunu ve en başından beri siyahlardan sayıca üstün olduklarını ifade etmiştir. Bu mağduriyet, siyah ırktan olanların yaşadığı bir durumdur. Bu duruma bir de kadın olmanın getirdiği mağduriyet eklenmiştir. Celie'nin yaşadığı tecavüz hem ruhsal hem de fiziksel açıdan çifte mağduriyete örnektir.

Anan vermezse sen verirsin deyip dayattı. Önce orama burama sürdü, sonra memelerimi muncıkladı. Sonra da yapacağını yaptı. Canım yandı, bağırdım. Gırtlığımı sıkı o zaman. Sesimi kesip alışmaya bakmalıymışım. Gel gör ki bir türlü alışamadım. Şimdi de yemek yapma sırası bana geldi mi midem bulanıyor. Anam yan yan bakıyor, yanımda yöremde dolaşıp duruyor. Artık ona ilişen yok ya, keyfi yerinde. Ama o

da hasta. Yolcudur o, çok kalmaz bu dünyada (Walker, 1983: 6).

Celie, onu sürekli olarak insanlıktan çıkaran üvey babası tarafından tecavüze uğrar. Bu durum maruz kaldığı cinsel şiddeti göstermektedir. Babasının tecavüzü sonucu hamile kaldığında çocukları ile ilgili hiçbir söz hakkının olmaması da Celie'nin yaşadığı mağduriyete örnektir. Sadece Celie değil, romandaki güçlü kadın karakterlerden olan Sofia da yaşamı boyunca hem kadın hem de siyah bir kadın olarak çifte mağduriyet yaşamıştır.

Ben ömrüm boyunca hep dövüştüm, dedi. Babamla dövüşmek zorunda kaldım. Ağbilerimle dövüşmek zorunda kaldım. Amcalarımla, amca oğullarıyla. Erkeği bol olan ailelerde hep kendini korumak zorundadır kız çocuğu. Gelgelelim kendi evimde de dövüşmek zorunda kalacağım hiç aklıma gelmemişti (Walker, 1983: 35).

Sofia'nın "Ben ömrüm boyunca hep dövüştüm" ifadesi, ataerkil bir toplumda büyüyen siyah bir kadın olarak genç yaştan itibaren karşılaştığı mücadeleyi yansıtmaktadır. Kendi ailesindeki erkeklere karşı savaşmak zorunda kalmış; babası, kardeşleri, kuzenleri ve amcaları; toplumundaki, derinden yerleşmiş cinsiyete dayalı baskıyı temsil etmektedir. Sofia; evinde, ilişkilerinde

itaat ve boyun eğme beklentileriyle karşılaşmakta ve bunlara sürekli meydan okumaktadır (Walker, 1983: 35).

Sofia'nın iddialı doğası, toplumun kadınlardan beklenen itaatkâr rolleriyle, özellikle de erkeklerle olan ilişkileriyle çelişmektedir. Celie'nin üvey oğlu Harpo ile evliliği de bu mücadeleye örnek teşkil eder. Sofia ona boyun eğmeyi reddettiğinde Harpo, geleneksel cinsiyet rollerine uymaya çalışırken sabrını kaybeder. Toplumsal normlardan etkilenen Harpo, nesiller boyunca empoze edilen bir şey olduğu için onu kontrol etmenin tek yolunun fiziksel şiddet olduğuna inanır. Harpo'nun Sofia'yı bastırmak için şiddetin gerekli olduğuna inanması; kadınların, özellikle Sofia gibi güçlü kadınların kontrol altında tutulması gerektiği şeklindeki ataerkil zihniyetten kaynaklanır. Ancak Sofia, hiçbir erkeğin onu kontrol etmesine veya susturmasına izin vermez; bu da evliliklerini zora sokar ve kocası, mahalledekiler tarafından karısını adam edemediği yönünde baskıya maruz kalır (Walker, 1983: 31).

Sofia'nın Harpo'dan gördüğü fiziksel ve psikolojik şiddet ile belediye başkanının eşi Bayan Millie ile yaşadığı deneyim, beyaz toplumdan gördüğü ırksal baskıya ve iki yönlü mağduriyete örnektir. Bayan Millie, Sofia'ya

küçümseyici bir şekilde hizmetçi olarak iş teklif eder; ancak Sofia, onların bu taleplerini reddeder. Bu da onun acımasız bir cezaya çarptırılmasına neden olur. Belediye başkanı, Sofia'nın reddetmesine şiddetle tepki göstererek ona tokat atar ve Sofia'nın saldırıya karşı kendini savunması, neredeyse ölümüne dövülmesine ve hapse atılmasına neden olur.

Sofia'yı görünce nasıl olup da canını kurtardığına şaşım kaldım. Öyle bir dövmüşler ki kafatası çatlamış. Kaburgaları kırılmış. Burnunun bir yanı yarılmış. Bir gözü kör olmuş. Tepeden tırnağa şiş. Dili kolum kadar var. Lastik parçası gibi sarkıyor ağzından. Konuşamıyor. Rengi de patlıcan moru (Walker, 1983: 74-75).

Bu olay, Sofia gibi siyahi kadınların beyaz üstünlüğünün dayattığı güç dinamiklerine boyun eğmeyi reddettiklerinde nasıl ırksal şiddet ve cezayla karşı karşıya kaldıklarının açık bir örneğidir. Sofia'nın, Bayan Millie'nin onu bir hizmetçi olarak itaatkâr bir role indirgeme girişimine karşı meydan okuması, ırksal ve toplumsal beklentilere direndiklerinde siyahi kadınların karşılaştığı sert sonuçları göstererek, anında suçlulaştırılmasına yol açar. Sofia'nın mücadelesi, siyahi kadınların ırk ve cinsiyetin kesişimi yoluyla nasıl iki kat mağdur edildiğini örnekler. Kendi topluluğu içinde, erkeklerin itaatkâr ve

boyun eğici olmasını beklediği ataerkil kontrole karşı mücadele eder. Aynı zamanda, kendisinden uysal siyah hizmetçi stereotipine uymasını bekleyen beyaz toplumun ırksal baskısı ile karşı karşıyadır. Sofia'nın bu beklentilere boyun eğmeyi reddetmesi ve cesareti, her iki sistem tarafından da ağır bir şekilde cezalandırılmasına yol açar. Sofia'nın mücadelecisi ruhu ve hakkını savunması çifte mağduriyete uğraması ile son bulur. Celie, başlangıçta sessiz bir teslimiyet ve hayatta kalma stratejisi benimserken Sofia hem cinsiyet hem de ırksal baskıyla yüzleşerek direnişi temsil eder. Ancak savaşmaya istekli olması, yüksek bir bedel ödemesine yol açar ve toplumun hem ırksal hem de cinsiyet normlarına meydan okuyan siyah kadınları nasıl sert bir şekilde cezalandırdığını gösterir (Walker, 1983: 74).

Sofia'nın hapsedilmesi ve sonrasında Bayan Millie'ye zorla kölelik etmesi, yalnızca kendisine uygulanan fiziksel şiddeti değil, aynı zamanda bağımsızlığından ve özerkliğinden mahrum bırakılması sonucunda yaşadığı psikolojik şiddeti de yansıtır. Mücadele ruhu, nihayetinde sistematik baskı yoluyla susturulur ve sistemin onları ne denli değiştirdiğini gösterir. Adından cesareti ve gözü karalığı ile bahsettiren Sofia, Celie'nin kendisine tembihlediği gibi söz dinleyen,

itiraz etmeyen bir karaktere bürünmüştür. “Bir şey istediler mi kendimi senin yerine koyuyorum, Bayan Celie, dedi. Hemen fırlayıp istediklerini yapıyorum” (Walker, 1983: 75). Celie’nin dönüşümü ise tam tersi güçsüz bir kadından haklarını savunan, güçlü bir kadına doğru evrilme şeklinde olmuştur.

Sofia'nın Celie ile karşılaştırılması, onun meydan okuyan, bağımsız bir kadından hayatta kalmak için boyun eğmiş gibi davranması gereken biri haline gelmesinin trajik dönüşümünü yansıtır ve hem ırksal hem de cinsiyetçi baskının direncini kırmadaki etkisini vurgular. Siyah bir kadın olarak, beyaz toplumun dayattığı ırksal boyun eğdirmeye direnirken aynı zamanda kendi toplumundaki ataerkil baskıya karşı mücadele eder. Diretilen sisteme uymayı reddetmesi, acımasız fiziksel ve psikolojik cezalara yol açarak siyah kadınların katlandığı karmaşık ayrımcılık katmanlarını gösterir. Walker, Sofia'nın karakterini siyah kadınlara uygulanan baskıda ırk ve cinsiyetin kesişimselliğini ortaya çıkarmak için kullanır. Hem toplumsal sistemler hem de erkekler tarafından nasıl dışlandıklarını açıkça gösterir (Walker, 1983: 74-75).

Du Bois, (1903) “çifte bilinç” kavramını literatüre kazandırmıştır. Çifte bilinç, birden fazla sosyal kimliğe

sahip olma hissini tanımlar ve bu durum bir benlik duygusu geliştirmeyi zorlaştırır. Bazen bu kavramı, siyah Amerikalıların dünyasını beyaz Amerikalıların dünyasından ayıran bir "perde" metaforunu kullanarak resmeder. Siyah ırktan gelenler perdenin bir tarafında kendileri olmaktan rahat hissederken, perdenin diğer tarafında ırkçılıkla karşı karşıya kaldıklarında ruhun tuhaf bir şekilde burkulması, tuhaf bir şüphe ve şaşkınlık hissi yaşarlar. Du Bois beyaz bir kızın kartvizitini reddetmesiyle bu farkı anladığı kendi çocukluk deneyimini anlatır. Başlangıçta, örtünün ötesindeki dünyaya karşı küçümsemeyle tepki verir. Öz değer duygusu, beyaz dünyadaki başarılarıyla bağlantılır. Ancak, büyüdükçe ve eşitsiz fırsatları fark ettikçe bu durum değişir. Bu bölünmüş kimlik, bir ikilik duygusuna yol açar. Bu duyguyu hem bir Amerikalı hem bir Zenci; iki ruh, iki düşünce, iki uzlaştırılmamış çaba; tek bir karanlık bedende iki savaşılan ideal olarak tanımlar. Du Bois, Siyah Amerikalıların tarihinin bu çatışan kimlikleri uzlaştırma mücadelesine dayandığını savunur. İkilik kavramı özbilinçli bir arzu ile varlıklarının Afrika ve Amerikalı yönlerini birleştirme özlemini vurgular. Bu arzu, iki kimlikten birini terk etmek anlamına gelmez, aksine birinin hem siyah hem de Amerikalı olabileceği ve baskıya maruz kalmayacağı

uyumlu bir varoluşa ulaşmak anlamına gelir. Du Bois, Siyah Amerikalıların kültüre katkıda bulunma, izolasyonu aşma ve tüm potansiyellerini kullanma özlemlerini tartışır. Siyah insanların tarihi başarılarını kabul eder ancak aynı zamanda ikilik duygusunun yol açtığı çelişki nedeniyle yetenek israfına ve ilerlemenin engellenmesine de dikkat çeker. (Du Bois, 1903: 7-9).

Du Bois, ırksal önyargıların hala kök saldıği bir toplumda yeni buldukları özgürlüklerine kavuşurken özgürleştirilmiş kölelerin ilk umutlarını ve sonrasında yaşadıkları hayal kırıklıklarını araştırır. Du Bois hem beyaz Güneylilerin hem de yeni özgürleştirilmiş kölelerin bakış açılarından yeniden yapılanmaya ilişkin çatışan bakış açılarını vurgular. Afro Amerikalıların sosyal, ekonomik ve politik haklarını elde etmeye çalışırken karşılaştıkları zorlukları örneklendirir (Du Bois, 1903: 16-32).

O dönemin önde gelen siyah liderlerinden Booker T. Washington tarafından önerilen ırksal yükselme stratejilerini de analiz eder. Washington'un katkılarını kabul ederken, Du Bois onun yüksek öğrenim ve siyasi haklar pahasına endüstriyel eğitim ve ekonomik öz yeterlilik üzerindeki vurgusunu eleştirir. Washington'un yaklaşımının, pragmatik olsa da ayrımcılığı kabul ederek

ve siyahların isteklerini sınırlayarak istemeden ırksal bağımlılığı pekiştirdiği konusunda endişelerini dile getirir. Yarışı Amerikan toplumuna tam katılıma yönlendirmek için yüksek eğitilmiş siyah liderlerden oluşan bir yetenekliler yetiştirmeyi savunur (Du Bois, 1903: 35-50). Du Bois eserinde güney kırsalındaki öğretmenlik deneyimlerini de anlatır. Siyah toplumun yaşamları ve mücadeleleri hakkında anekdotlar paylaşır ve hem onların dayanıklılığını hem de yoksulluk ve ırksal eşitsizliğin etkilerini gözler önüne serer. İlerlemenin geleneksel ölçütlerini sorgulayarak gerçek ilerlemenin yalnızca ekonomik veya maddi olarak değerlendirilemeyeceğini, aynı zamanda bir halkın sosyal, kültürel ve manevi refahının da dikkate alınması gerektiğini öne sürer. Derin köklü adaletsizliklerle dolu bir toplumda ilerlemenin zorlukları ve karmaşıklıkları üzerine odaklanır (Du Bois, 1903: 53-75).

Celie ve Sofia, ırkları ve cinsiyetleri nedeniyle Du Bois'in (1903) tanımladığı bölünmüş benlik duygusuna sahiptir. Bu terim, özellikle Afrikalı Amerikalıların, kendilerini ırkçı bir toplumun gözünden görmeye zorlanan ve aynı zamanda kendi kimlik duygusunu koruyan marjinalleştirilmiş bireylerin deneyimlediği iç çatışmayı ifade eder. Celie'nin Tanrı'ya yazdığı ilk mektuplar,

kendisini başkalarının, özellikle de erkeklerin gözünden nasıl gördüğünü ve toplumun siyah bir kadın olarak kendisinden beklentilerini gösterir.

Çocuklarını dövdüğü gibi dövüyor beni. Ama çocuklarını dövdüğü yok pek. Kafası kızdı mı, hadi Celie, git bel kayışımı getir, diyor. Çocuklar dışarıda toplanıp duvardaki çatlaklardan içeriye gözlüyorlar. Utanmasam ağlayacağım. Tahta yerine koyuyorum kendimi. Celie, sen sağlam bir ağaçsın diyorum. O yüzden biliyorum ağaçların adamdan korktuklarını (Walker, 1983: 22).

Celie, istismarı bir alın yazısı olarak kabul eder; bu kabullenme, kendisini aşağılık ve cezayı hak eden biri olarak içselleştirmesi ile sonuçlanır. Çifte bilinç kavramı, iç benliğini dünya tarafından muamele görme biçimiyle uzlaştırma mücadelesinde belirgindir. Celie, büyük ölçüde Shug Avery ile olan ilişkisi aracılığıyla öz değerini keşfetmeye başladığında kimliğini şekillendiren içselleştirilmiş ırkçılığa ve cinsiyetçiliğe artık meydan okumaya başlar. “Yoksulum, karayım, çirkinim. Belki yemek yapmasını da bilmiyorum. Her şeyleri dinleyen bir ses söylüyor bunları. Ama geldim işte. Geldim, buradayım” (Walker, 1983: 173). Bu ifade, Celie'nin kendini kabul etme yolculuğunda bir dönüm noktasını ifade eder. Burada, toplumun hem ırkçılık hem de cinsiyetçilik merceğinden onu nasıl gördüğünü kabul eder. Ama aynı

zamanda varlığını ve hayatta kalmasını da onaylar. Celie'nin çifte bilincini tanınması, gerçek kimliğini geri kazanmasına yardımcı olur.

Sofia'nın karakteri de beyaz toplumun beklentileriyle yüzleştğinde çifte bilinci tecrübe eder. Boyun eğmeyi reddetmesi ve dimdik ayakta durması, Bay ve Bayan Millie gibi beyaz insanların kendisinden beklediği rolle çatışır. “O beyaz kadının paketlerini taşıyan kadın yani. Sofia bizim gelin. Benimkinin büyük oğlu Harpo’nun karısı. Belediye reisinin karısına ters konuştu, belediye reisine de vurdu diye polisler cezaevine attılar onu” (Walker, 1983: 164). Sofia'nın fiziksel gücü ve meydan okuması onun kişisel özellikleridir ancak beyaz toplum onun direnişini bir tehdit olarak görmektedir. Belediye başkanının şiddetli tepkisi ve ardından gelen hapis cezası sonucu içsel güç ve özerklik duygusunu korurken bir yandan da kendisinden itaat talep eden bir dünyada uzlaşmayı öğrenmelidir (Walker, 1983: 221-222).

Harpo'nun, siyah erkekleri değersizleştiren bir toplumda erkekliğini nasıl ortaya koyacağı konusundaki kafa karışıklığı da çifte bilinç temasını yansıtır. Geleneksel, toplumsal cinsiyet rollerine uyma mücadelesi, ırkları nedeniyle güçsüzleştirilmelerine rağmen erkek olarak

kadınlar üzerinde kontrol kurmaları için uygulanan toplumsal baskılarla daha da karmaşık hale gelir.

Sofia'yla Harpo. Erkek gibi yumruk yumruğa dövüşüyorlar. Evde ne var ne yoksa altüst olmuş. Kaç tane tabak bardak varsa sanki hepsi kırılmış. Ayna çarpılmış, perdeler yırtılmış. Geldiğimi hiç farketmediler. Dövüşüyorlar ya! Harpo kıza bir tokat atmaya kalkıştı. Ne işine be çocuk! Sofia eline bir odun almasıyla oğlanın tepesine indirdi. Derken karısının midesine bir yumruk indirdi, kız iki büklüm oldu. Ama kalkarken ellerini kenetleyip Harpo'nun apışarasına sallayıverdi. Harpo yere yıkıldı. Karısının eteğini yakalayıp cart diye yırttı. Sofia iç gömleğiyle kaldı ortada. Gözünü bile kırpmadı. Oğlan kızın çenesine bir yumruk patlatmaya çalıştı, Sofia bir ittirince onu sırtüstü devirdi. Güüm diye kuzineye çarptı çocuk (Walker, 1983: 33-34).

Bir yandan ataerkil toplumun beklentileri bir yandan da ırkçı bir toplumda siyah bir erkek olmanın getirdiği dış baskılar, Harpo'nun Sofia'yı kontrol etme çabasında etkili olur. Bu güçleri uzlaştırma mücadelesi, bir erkek olarak gücünü gösterme çabasına ve siyah bir erkek olarak toplumda var olma çabasına yansır.

Eserde çifte mağduriyet ve çifte bilinç kavramlarının yanı sıra doğanın ve kadının iç içe geçtiği panteistik bir dünya görüşü ve ekofeminist temalar da ön plandadır. Walker; dengeyi, tüm canlılara saygıyı, insanlık ile doğa

arasındaki bağlantıyı vurgulayan manevi bir mercekle aracılığıyla ataerkil ve sömürgeci sistemlerin hem kadınları hem de toprağı sömürmesini eleştirir. Panteistik dünya görüşü, doğanın kutsallığına ve tüm yaşamın birbirine bağlılığına olan inancı yansıtır. Panteizmin iki ana fikri vardır. Bunlar; Tanrı'nın evrenle aynı olduğu fikri (yani Tanrı'nın dışında hiçbir şey olmadığı fikri) ve Tanrı'yı evrenden ayrı gören herhangi bir görüşün yanlış olduğu fikridir. Ancak söz konusu fikirler karmaşık ve tartışmalı olduğundan filozoflar arasında herhangi bir fikir birliği yoktur. Çoğu panteist evrenin kişisel veya en azından ahlaki olarak tasarlandığı yerde tüm evreni bilinçli bir varlık olarak yorumlamaktadır ("(Stanford Felsefe Ansiklopedisi)" panteizm). Bu manevi bağlantı, Celie'nin geleneksel dini reddetmesinde, günlük yaşamda daha doğal bakış açısını benimsemesinde ve Shug sayesinde de doğayı içselleştirmesinde özellikle belirgindir. Bu değişimi gösteren en önemli yerlerden biri, Shug Avery'nin Tanrı hakkındaki görüşlerini açıkladığı bölümdür.

Ben anlatayım, Celie. Tanrıyı nasıl düşündüğümü anlatayım sana. Tanrı senin içinde. Herkesin içinde. Doğarken içindeki Tanrıyla doğuyorsun. Ama yalnız kendi içlerine bakmayı bilenler buluyorlar onu. Bazen, bakmasan bile, ya da ne aradığını bilmesen bile kendini gösteriyor. Çok kimse sıkıntıya

düştü mü buluveriyor onu. Ya da kederli olduğu zaman (Walker, 1983: 61-62).

Bu bağlamda panteistik bakış açısı; daha kapsayıcı, doğal bir maneviyatın benimsenerek ataerkil bir Tanrı'nın reddedilmesini hem kadınlara hem de çevreye hükmetmeyi amaçlayan kontrol sistemlerine doğrudan karşı olan bir bakış açısını benimser. Bu görüş, ayrıca ataerkil ve sömürgeci sistemlerin hem kadınları hem de çevreyi, özellikle de siyah kadınları nasıl sömürdüğünü eleştirir. Bu sistemler hem kadınları hem de toprağı değersizleştirir ve metalaştırır; onları kullanılacak ve kontrol edilecek kaynaklar olarak görür. Shug, Celie'nin etrafındaki dünyada, özellikle doğada Tanrı'yı görmesini teşvik ederek manevi hazzı bulmasına yardımcı olur.

Hiçbir şeye benzemiyor, dedi. Sinema değil bu yahu! Başka şeylerden yahut kendinden ayırıp da bakabileceğin bir şey değil. Bana kalırsa Tanrı her yerde. Her şeyin içinde. Gelmiş gelecek ne varsa. Böyle düşünebilirsen, böyle düşündükçe mutlu olabilirsen Tanrıyı buldun demektir (Walker, 1983: 162).

Shug'un öğretileri, Celie'nin sahip olduğu öz değer in toplumun onu siyah bir kadın olarak görmesiyle belirlenemeyeceğini vurgular. Aynı şekilde doğanın sahip olduğu değer, insanoğlunun belirlediği maddi değerle tanımlanamaz. Ayrıca Celie'nin güçlenmesi, doğayla

bağlantılı olan kimliğini geri kazanmasıyla mümkün olmuştur. Pantolon dikerek kendi işini kurma hamlesi; bağımsızlığını, yaratıcı ve doğal bir şeye olan bağlantısını simgeler. Bu değişim, ataerkil yapının dayatmasından kurtuluşudur. “Evet. Burada başlamıştım aslında. Bu evde. Seni öldürmemek için oturup bir pantolon dikmişim” (Walker, 1983: 213).

Johnson’un (2020: 104) çalışmasında belirttiği gibi Walker, otuz yılı aşkın bir süre önce meditasyon da uygulamıştır. Romanın 1992 baskısının önsözünde, eserin teoloji, Tanrı’yla karşılaşma, ondan haber alma arzusu ile ilgili olduğu ifadesi geçmiştir. Ayrıca Celie’nin yolculuğunun hayata başlayan birinin zaten ruhsal bir tutsak olduğu düşüncesinden kendini gerçekleştirmeye doğru nasıl yol aldığını anlatmıştır. Walker, kendisini doğaya tapan, meditasyon yapan biri olarak tasvir etmiştir. Eserde transandantalizmin karakterler üzerinde derin bir etkisi vardır.

Bu etki özellikle de spiritüalizm, öz farkındalık ve doğal dünyayla kurulan ilişki noktasında görülür. Celie, kafasında Tanrı ile ilgili birçok soru varken ruhsal aydınlanmaya doğru evrilir. Celie’nin, Tanrı’nın bir yerde ya da bir şeyde değil her yerde olduğu fikrini benimsemesi,

dışsal bir ataerkil figürden ziyade doğada ve bireyin içinde mevcut olan Tanrı'ya duyulan transandantalist inancı yansıtır. Tanrı anlayışındaki bu değişim, transandantalist görüşü yansıtır. Kendisini ilahi olanın bir parçası olarak görmesini teşvik eder ve bu da onun kendini güçlendirmesini sağlar. Her şeyi kapsayan bir Tanrı'ya olan yeni inancı, geleneksel dinin ve cinsiyet rollerinin kısıtlamalarından kurtulmasına yardımcı olur. Transandantalist düşüncede doğa, bir hakikat, güzellik ve ruhsal yenilenme kaynağı olarak görülür. Bu durum, Shug Avery'nin Celie'yi genellikle doğayla bağlantılı olarak daha derin, daha kişisel bir maneviyatla tanıştırması biçiminde gözlenir. Shug, Celie'ye Tanrı'yı uzak bir figür olarak değil, doğal dünyanın güzelliğinde mevcut olarak görmesini söyler- çiçekler, ağaçlar ve hatta gökyüzünde. Bu bakış açısı, Celie'nin dünyaya bakış açısını değiştirir, ona huzur ve güven verir.

Celie'nin doğal dünyayla artan bağlantısı, erken yaşamının tacizlerinden kaçmasına yardımcı olan derin bir kişisel özgürlük ve esenlik duygusunu beraberinde getirir. Roman, karakterleri iç seslerine güvenmeye ve toplumsal beklentilerden kurtulmaya teşvik ederek transandantalist öz güven idealinin ne kadar önemli olduğunu anlatır. Örneğin, Celie sonunda tacizci kocası Albert'in otoritesini

reddeder ve onun gücüne karşı gelir. Böylece toplumsal normlar yerine kişinin ahlaki pusulasını takip etmesinin ne denli önemli olduğu görülür. Shug, Celie'nin hayatında transandantalist bir figürü temsil eder. Bağımsızlığı, geleneksel cinsiyet rollerine uymayı reddetmesi ve kişisel, doğa temelli bir maneviyata olan inancı bunu doğrular. Celie'nin boyun eğmeyi ve baskı dolu bir hayatı kabul etmek zorunda olmadığını fark etmesine yardımcı olur ve onu yolunu tanımlamaya teşvik eder. Celie, Shug ve Sofia iç gözlem ve kişisel gelişim yoluyla transandantalist öz güçlendirmeyi deneyimler. İçsel güçlerini ve etraflarındaki dünyayla olan ruhsal bağlantılarını kucakladıkça birbirlerini yücelten destekleyici bir topluluk oluştururlar. Bu bağ, tüm canlı varlıkların birbirine bağlılığına olan transandantalist inancın yanı sıra toplumsal değişimi sağlamada kişisel dönüşümün önemini de yansıtır. Celie'nin ataerkil kontrolü reddetmesi -ister tacizci kocası ister kilise, ister toplumsal normlar aracılığıyla olsun- bu durumu örneklendirir. Onun yolculuğu, bu baskıcı güç yapılarını yıkmak; kendi değerini ve özerkliğini fark etmektir. Felsefe; kişisel özgürlüğü, güçlenmeyi ve geleneksel güç yapılarının reddedilmesini teşvik ederek Celie gibi karakterlerin baskıcı bir ortamda kendini gerçekleştirmesine ve özgürleşmesine yardımcı olur.

“Tanrı senin içinde. Herkesin içinde. Doğarken içindeki Tanrıyla doğuyorsun” (Walker, 1983: 161). Burada Tanrı'nın her şeyde ve kişinin kendisinde mevcut olduğu şeklindeki transandantalist görüş yansıtılmıştır. Bu bakış açısı, kurumsallaşmış din yerine kişisel maneviyatı merkezine alan düşünce yapısıyla uyumludur. “Güzel Tanrım. Güzel ağaçlar, güzel yıldızlar, güzel gök, güzel insanlar. Güzel her şey. Sevgili Tanrım” (Walker, 1983: 237). Celie'nin kafasındaki Tanrı kavramı; uzak, dışsal bir varlıktan doğa ve insanlar da dâhil olmak üzere etrafındaki her şeyle bağlantılı bir varlığa dönüşür. Bu düşünce yapısı, ilahi olanın tüm yaratılışta içsel olarak görüldüğü panteizm fikrini yansıtır. “Hayır. Kendini beğenmiş değildir ama iyinin, güzel olanın paylaşılmasını ister. Sen bir yerinde mor bir şeyler olan bir tarlanın yanından geçer hiçbir şey görmezsen Tanrı kızar bence” (Walker, 1983: 163). Shug, Celie'ye Tanrı'nın dinî uygulamalarla sınırlı olmadığı, doğal dünyanın güzelliğinde mevcut olduğu fikrini tanıtır. Bu bakış açısı, doğanın ilahi olanın doğrudan bir ifadesi olduğu ve doğal dünyanın takdir edilmesi yoluyla ruhsal bağlantıyı teşvik eden derin bir görüştür. Olumlama, Celie'nin ruhsal gelişimini ve yeni bulduğu özerkliğini yansıtır; tıpkı sömürgeleştirilmiş topraklar üzerindeki kontrolü geri almak gibi, hayatı üzerindeki kontrolü geri

alma metaforudur. "Geçim ekonomilerindeki kadınlar, doğayla ortaklık içinde servet üreterek, doğanın süreçleriyle birlikte evrimleşme konusunda kendi başlarına uzman oldular. Uzmanlıkları hem biyoloji hem de ekolojide kök salmış, yaşam süreçlerinin derin bir epistemolojisine dayanmaktadır" (Shiva, Vandana ve Mies, 1993: 295). Tıpkı doğal dünyanın sömürülmek yerine saygı gösterilmesi ve korunması gerektiği gibi, Celie de artık onu kontrol etmeye çalışan sistemlerin kurbanı değildir. Doğanın akışına kendini bırakmayı ve onun güzelliklerini takdir ederek mutlu olmayı öğrenir.

Nettie de Celie, Shug ve Sofia gibi güçlü kadın figürlerinden biridir. Afrika'da misyoner olarak deneyimlerini anlatan mektupları aracılığıyla başka konuları da gündeme getirmiştir. Nettie'nin yazdığı mektuplar, sömürgeciliğin dinamiklerini anlamak için kapsamlı bir çerçeve sunar. Sömürgeciliğin zarar verici etkileri, Nettie'nin Olinka halkıyla olan etkileşimlerinden de anlaşıldığı gibi Celie'nin Güney Amerika'da tecrübe ettiğinden çok da farklı değildir. Kadına biçilen rol yine evle ve çocuklarla ilgilenmek ve toplumsal baskıya itaat etmektir. Nettie, mektuplarında Olinka halkı ve onların çevreleriyle ilişkileri hakkındaki gözlemlerini anlatmış; sömürgeciliğin hem insan hem de ekolojik topluluklar

üzerindeki yıkıcı etkisini ortaya koymuştur. Toprağın ve insanların sömürülmesi arasındaki bu bağlantı, ataerkil ve sömürgeci sistemlerin hem kadınları hem de doğayı sömürme şekillerini eleştiren ekofeminizmin temel ilkesidir.

Olinkalılar kızların öğrenim görmeleri gerektiğini kabul etmiyorlar. Bir anneye neden böyle düşündüğünü sordum. Kız dediğin tek başına hiçbir şey değildir, diye karşılık verdi. Ancak evlendikten sonra bir şey olabilir. Ne olur, diye sordum. Ne olacak, dedi. Bir erkeğin çocuklarının anası olur. Ama ben kimsenin çocuklarının anası değilim, diye karşı çıktım. Yine de bir şeyim. Pek bir şey de sayılmazsın, dedi. Misyonerin kölesi (Walker, 1983: 127).

Bu satırlar Olinkalıların ataerkil bir toplum olarak kadınlara nasıl baktığının bir göstergesidir. Onlara göre kadının, erkeğin soyunu ilerletecek bir üreme aracı olmanın ötesinde bir değeri yoktur. Bu durum, ne yazık ki 21. yüzyılda bile bazı toplumlarda halen görülebilen bir kadın algısıdır. Eserde kadınların maruz kaldığı baskı sadece Olinka halkıyla ve toplumsal baskıyla sınırlı kalmamıştır. Olinkalıların kadın algısı Alphonso, Albert, Harpo'da da görülmektedir. Albert, Celie'nin kocası olmasının yanı sıra, Celie'ye uygulanan baskının sorumlusu olan ve içinde yaşadıkları ataerkil düzenin yansıması olan bir karakterdir. Başlangıçta Celie'nin

babasının başlattığı istismar modelini sürdüren despotik bir figür olarak gösterilen Albert, hikâye boyunca önemli bir dönüşüme uğramıştır. Celie'nin son isyanında ve ilişkilerinin değişen dinamiklerinde görüldüğü gibi, en baskıcı figürlerin bile değişmesi mümkündür. Affetme ve uzlaşma temaları, Albert'in yanlışlarının farkına varması ve bunları telafi etme çabalarına yansır (Walker, 1983: 225).

Celie, kişisel farkındalığa ve güçlenmeye doğru ilerlerken Nettie'nin Celie'ye yazdığı mektuplar da onun gelişiminde önemli bir bileşendir. Bu mektuplar, Celie için bir motivasyon kaynağı olmuş; hayatının en zorlu zamanlarında sebat etmesine yardım etmiştir. Celie, tüm bu gelişmeler sayesinde hikâye boyunca güçsüzlükten özerklik konumuna geçmiştir. Celie'nin değişim yolculuğunun en önemli noktası, Albert'tan ayrılıp yeni keşfettiği bağımsızlığının sembolü olan kendi işini kurma kararıdır. Celie'nin geleneksel cinsiyet rollerinden koparak kendi kimliğini ortaya koyma sürecinde, normalde erkeklerle ilişkilendirilen bir giysi olan pantolon dikmesi bir metafor işlevi görür (Walker, 1983: 212).

“Benden para bekleme, dedi bizimki. Bir kuruş para bekleme. Senden ne zaman para istedim ki? Parayı bırak, bugüne kadar ne istedim senden? Evine gelmeyi de ben

istemedim” (Walker, 1983: 168). Celie artık Albert’a çekinmeden cevap vermekte, fikirlerini özgürce dile getirmektedir. Dönüşümü sayesinde eskiden olan ürkek, çekingen hali kalmamıştır. Ayrıca, Celie'nin düşüncelerini yazma ve ifade etme kapasitesi, kendini güçlendirme yolunda önemli bir adım olduğundan mektuplar, sesin ve eylemliliğin bir temsilidir. Celie'nin kişisel gelişimi, sevgi ve dayanışmanın dönüştürücü gücü hikâyede hem düşündürücü hem de teşvik edici bir şekilde aktarılır. Karmaşık bir şekilde çizilmiş karakterlerin yanı sıra karmaşık olay örgüsü de insanların ve toplumların, kendilerini ezmeye çalışan güçlere karşı pes etmeden mücadele etmeleri durumunda ulaşabilecekleri başarıyı tasvir eder (Walker, 1983: 173).

Celie'nin Nettie ve çocuklarıyla yeniden bir araya gelmesi, güçlü bir umut ve dayanıklılık belirtisi olarak ifade edilir. Çocuklar geleceğe dair umudu simgeler. Celie'nin, çocuklarının yaşadığını öğrenmesiyle geleceğe dair tüm umutları yeşermiştir. “Benim çocuklarım var, dedim. Afrika’da. Okullara gidiyorlar. Okuyup öğreniyorlar. Senin adam etmeye bile çalışmadığın çocuklarından bin kat üstün onlar” (Walker, 1983: 166).

Bu satırlarda Celie'nin çocukları ile ne kadar gurur duyduğu, bağımsız bir kadın olarak kendinden ne kadar emin olduğu görülmektedir. Bir yanda çocuklarının gelişme sürecinde fiziksel olarak orada bulunan ama manevi olarak hiçbir katkısı olmayan Albert'ın, bir yandan ise çocuklarının yaşadığını bilmemesine rağmen onları hep hatırlayan ve duygulanan Celie'nin ebeveyn olarak portresi çizilmiştir. Kadının ve erkeğin ebeveynlik rollerini karşılaştıran bu alıntıda kadın ve doğa benzetmesi akıllara gelir. Aynı doğa gibi kadın da vericidir. Var olan tüm nimetlerini insanoğlunun daha iyi bir hayat sürdürmesi için seferber eder. Celie de içten içe evlatlarının yaşadığından haberdar olmasa da sürekli onları ne kadar özlediğini, kendi elinde olmayan sebeplerle onlara annelik edemediği için ne kadar üzgün olduğunu dile getirir (Walker, 1983: 225).

Çiçeğe duran şu ağaçlar ne ağacı, diye sordu Shug. Bilmem dedim. Görünüşe bakarsan şeftali, erik, elma. Kiraz da var belki. Ne olduklarını bilmem ama hepsi pek güzel. Evin yanında yöresinde, önünde arkasında çiçek açmış ağaçlar. Ön tarafta bir sürü çiçek. Gül bile var. O yörede ne kadar kuş varsa hepsi de gelip ağaçlara konmuş sanki. Kuş sesinden ortalık inliyor (Walker, 1983, s. 148).

Celie'nin Shug'a yaptığı doğa tasvirinden de anlaşılacağı gibi artık doğa onun için yaşama bağlılığı,

umudu ve güzelliği ifade eder. Doğaya bakış açısındaki bu değişimde Shug'ın rolü çok büyüktür. Shug'ın Celie üzerindeki etkisi, baskının üstesinden gelmede kadın dayanışmasının ve mentorluğun önemini vurgular. Celie, Shug'la olan ilişkisi sayesinde doğanın güzelliğini, gücünü ve buna bağlı olarak kendi içsel gücünü takdir etmeyi öğrenir. Kişisel gelişim ile çevresel farkındalık arasındaki bu ilişki, kadınların özgürlüğünün doğal dünyaya duyulan saygı ve özen ile bağlantılı olduğunu öne süren ekofeminizmde görülmektedir. “Hayır. Kendini beğenmiş değildir ama iyinin, güzel paylaşılmasını ister. Sen bir yerinde mor bir şeyler olan bir tarlanın yanından geçer hiçbir şey görmezsen Tanrı kızar bence” (Walker, 1983: 163). Shug, Celie'yi uyarmakta; onun Tanrı imajını değiştirmeye çalışmaktadır. Ona Tanrı'nın, güzelliklerden, doğadan ve hayatın diğer güzel şeylerinden keyif almamızdan hoşnut olduğunu dile getirir. Shug'ın bu satırlarda ifade ettiğinden de anlaşılacağı üzere mor renk gibi Tanrı'nın yarattığı harika eserleri takdir etmeyi kaçırdığımızda, Tanrı bizden hoşnut olmayacaktır (Walker, 1983: 163).

Kafasındaki doğa ve Tanrı imajlarını değiştirip aydınlanma yaşayan Celie, artık itaatkârlığını, pasifliğini ve dilsizliğini bir kenara bırakır ve girişimci bir siyahi

kadına dönüşür. Celie, doğanın zaman geçtikçe kendisini dünyanın uyumuna ve senkronizasyonuna nasıl yeniden yönlendirdiğinin gerçek temsilidir. Dışarıdan bakanlara doğanın, insanların bencil çıkarları tarafından boyunduruk altına alındığı görünebilir. Ancak doğa, Celie gibi gerçekliği görmeyen insanların karşısına çıkıp onları öylesine özgürleştirir ki insanın güçlü doğaya uysalca boyun eğmekten, onunla uyum içinde yaşamaktan ve bütünsel bir topluma katkıda bulunmaktan başka seçeneği kalmaz (Vetrivel, 2014: 12).

Eser, birçok açıdan ekolojik sorumluluğun ahlaki temellerini inceleyen bir felsefe dalı olan çevre etiği ile yakından bağlantılıdır. Walker'ın çevre merkezli görüşü, çevrenin doğrudan ahlaki değerlendirmeyi hak ettiğini, içsel bir değere sahip olduğunu ve ahlaki benlik için uygun olduğunu vurgular. Tüm yaratılışın aynı maddeden olduğuna ve aynı saygıyı hak ettiğine inandığı için çalışmaları çevre etiğinin merkezinde yer alır. Walker'ın dengeli ekosistem kavramı, insanları ve doğanın diğer unsurlarını aynı düzlemde birleştiren daireyi kapsar. Her şeyi birbirine bağlayan bu düzen, ırk sorunlarının aşılmasına, birlik ve eşitlik duygusunun geliştirilmesine yardımcı olabilir (Delveaux, 2001: 13).

Romandaki doğa tasviri yalnızca bir arka plan değil, aynı zamanda karakterlerin yaşamlarıyla etkileşime giren ve onları etkileyen hayati bir unsurdur. Örneğin Celie'nin bahçesi, onun gelişiminin ve dayanıklılığının sembolü haline gelir. Eserdeki toprağa bağlılık ve farklı ırklardan kadınların çevreleriyle ilişkileri temaları zengin bir konu örgüsü sunmaktadır. 20. yüzyılın başlarında Güney Amerika'da geçen roman; karakterlerin, özellikle de farklı ırklardan kadınların toprakla olan yakın bağınyı yansıtır. Doğayla olan bu bağlantı, sıklıkla hem bir geçim kaynağı hem de bir mücadele alanı olarak tasvir edilir. Romandaki karakterler, bir direniş ve güçlenme biçimi olarak görülebilecek toprağa derin bir bağlılık sergiler. Toprak, geçim kaynağı ve hayatta kalma aracı sağlamaktadır; bu da özellikle ırk ve cinsiyet nedeniyle iki kat fazla dışlanan kadınlar için çok önemlidir.

Önümüzdeki ekim mevsiminde bütün köye kauçuk ağaçları dikilecekmiş. Olinkaların avlanma bölgeleri çoktan yerle bir edildi. Erkekler avlayacak bir şey bulmak için çok daha uzaklara gitmek zorundalar şimdi. Kadınlar da bütün günlerini tarlalarda geçiriyor, alacakları ürüne bakıp dua ediyorlar. Toprağa şarkılar söylüyorlar; toprağa, göğe, manyoklarla yefistıklarına. Sevgi ve veda şarkıları (Walker, 1983: 143).

Burada toprağın ne kadar önemli bir geçim kaynağı olduğu, kadınların tüm günlerini orada geçirdikleri, ona umutlar bağladıkları açıkça görülmektedir. Toprağın işlenmesi yalnızca fiziksel bir aktivite değil, aynı zamanda güç ve özerkliğin geri kazanılmasına yönelik sembolik bir eylemdir. Toprak mücadelesi, baskıya karşı olan mücadelenin aynasıdır. Romandaki siyahi kadınlar, genellikle doğayla olan bağları sayesinde dayanıklılık kazanmaktadır. Toprağa olan bağlılıkları, içsel güçlerinin ve dayanıklılıklarının bir metaforuna dönüşür.

Tashi'nin babasının dul karıları arasında en çalışkanı Catherine. Herkes onun tarlalarının bakımlılığını, aldığı ürünün bolluğunu övüyor. Belki ben de onun işlerine yardım edebilirim. Kadınlar birlikte iş yaparken tanıyorlar birbirlerini, sevgi bağları birlikte çalışırken güçleniyor. Catherine de kocasının öbür karılarıyla böyle dost olmuş (Walker, 1983: 136).

Kadınlar iş yaparken birbirleriyle sinerji içinde çalışmaktadır. Bu birlikte çalışma uyumu aralarındaki bağlılığı da artırır. Birlikte iş yaparken hem birbirlerini tanıma fırsatı bulurlar hem de aralarındaki sevgi bağı bu sayede güçlenir. Oysa Olinka kültüründe birden fazla eş olması, eşinin üzerine kuma getirmek onların geleneklerine göre normaldir. Normalde kocasını paylaşmak durumunda kalan kadınların birbirlerine düşman olması,

arkadaşlık kurmamalarının asıl nedeni toplumun yaptırımları olmuştur. Ataerkil toplumlarda kadınları sahiplenme, kıskançlık gibi duygular ön planda olduğu için erkeklerle arkadaş, dost olmaları imkânsızdır. Kadınlarla aralarındaki kader birliği belki de onların bir arada yaşamalarını mümkün kılan en önemli unsurdur. Kadınlar olarak tecrübe ettikleri şeyler birbirlerine çok benzerdir ve toprak hem enerjilerini attıkları hem de yakınlaştıkları bir ortak nokta olmasından dolayı ayrı bir öneme sahiptir.

Olinka halkı gibi yerli toplumlarda birlik, bütünlük, toprağa bağlılık önemlidir. Yerli toplumlar ve onların bilgileri dil, toprak ve becerilerle yakından bağlantılı olduğundan toprakla ilgili yaşanacak herhangi bir problem onların bir halk olarak varoluşuna zarar verecektir. Yerli topluluklar, insan olarak varoluşları için kültürel ve manevi devamlılıkları açısından geleneksel olarak kendilerine ait olan, sınırları belirlenmiş bir alana ihtiyaç duyarlar. Modern bağlamda toprak edinme hakkı, geleneksel vatanlarını koruyarak varlıklarını güvence altına alacak yasal bir çerçeveyi gerektirir (Wahyudin ve Suryono, 2024: 57).

Onojobi'ye (2015) göre, çoğu toplum erkek merkezlidir. Bu nedenle karakteristik olarak erkek egemen bir bakış açısı hâkimdir. Bu bakış açısı, çoğu ataerkil ortamda kadınlara yönelik cinsiyete dayalı haksızlık ve adaletsizlikleri açıklamaktadır. Gelenek, din ve fiziksel güç bakımından erkeğin genellikle kadına göre avantajı vardır. Kadınlar, algılanan güvensizlik ve adaletsizlik karşısında hâlâ görünüşte kötü muameleyi engellemenin yollarını arar. Pek çok kadın savunucusu, erkek hegemonyasına karşı çözüm olarak eğitim ve ekonomik güçlenmeyi önermiştir. Ancak bu öneri; ataerkilliğin, cinsiyetler arası ayrımların, kadınların maruz kaldığı haksızlıkların ortadan kaldırılması açısından çok etkili değildir. Bu nedenle çağdaş feministler, kadınların dezavantajlı konumlarından çok sahip oldukları ırk, sınıf, yaş ve yeteneklerin anlamlı etkileşimi ile ilgilenir. Bu görüş kadın dayanışmasının, her türlü adaletsizliğe karşı birlikte hareket etmenin önemini vurgular. Bu amaçla eylemlere ve konuşmalara katılırlar. Bunu yaparken de yerel ve küresel iş birliği ve topluluk oluşturma alanlarında eş zamanlı olarak aktif olurlar. Dünya çapında, farklılıklar karşısında ittifaklar kurmayı ve feminist ilkeler altında birlikte çalışmayı seçen ve bu nedenle pratikte dayanışma yaratan birçok kadının farklı hareketleri vardır. Feminizm, sadece beyaz kadınlara

yönelik bir hareket olarak görülen ve genellikle beyaz ırkla ilişkilendirilen feminizme aykırı olarak her ırktan kadının toplumsal cinsiyet baskısını ele almaları için izledikleri bir yoldur (Onojobi, 2015: 161).

Afrikalı feministlerin yansıttığı fikirler, genellikle Afrika'nın kültürel mirasını, köleleştirmeyi, kadın kültürünü ve diğer siyahi kadınlarla akrabalığı içeren tarihle olan bağı yansıtır. Kadınların dayanışması, etkili küresel aktivizm için hayati önem taşır ve erkek egemenliğine karşı savaşabilir; potansiyel olarak kadınlar arasında bazı uçurumları kapatabilir. İstismara uğramış kadınların var olan yeteneklerini geliştirmek için bireysel ve toplumsal kaynaklara ihtiyaçları vardır. Bireysel kaynaklardan yararlanmaları ve karşılıklı yardımlaşmaları, onları güçlendirir. Kadınların bağ kurması, kimliklerini homojenleştirerek iş birliğinin önemini vurgular. Kadınların eğitimi ve ekonomik açıdan güçlenmesi, erkek adaletsizliğinin altında ezilen ve depresyondaki hemcinslerine rehber olacaktır. Birlikte atılan bu adımlar, şüphesiz Afrika'da feminizmin önemine ilişkin tartışmaları desteklemiş ve Afrika'da kadınların kurtuluşu çalışmaları için yeni bir paradigmayı beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla kadınların başka kadınların acılarına ortak olması, renk ve ırk ayrımı gözetmeksizin dünyanın her

yerindeki kadınlarla dayanışması feminizmin temel düşüncesidir (Onojobi, 2015: 162).

Erkek hegemonyası ile mücadelenin muhtemelen kadınlar arasındaki bazı ayrımları da ortadan kaldırması beklenir. Kadın dayanışması eşitliğe atılan önemli bir adımdır ve kadınlar arasındaki sevgi ve saygıyı sağlamlaştırır. İstismara uğrayan kadınların yeteneklerini geliştirmek için bireysel ve toplumsal kaynaklara ihtiyaç vardır. Kuşkusuz, oluşan bu dayanışmanın sistemleştirilmesi gerekir. Erkeklerle kadınlar arasındaki farkları yakalayıp onları birbirine düşürmemesi, ikinci olarak da erkeklerin kız kardeşliği kendilerine karşı kullanmasının önüne geçmek gerekir. Bu çaba şüphesiz feminizmin Afrika'daki önemine ilişkin gerçeği vurgular (Onojobi, 2015: 165).

Eserdeki siyah ve beyaz kadınlar arasındaki eşitsizlik Bayan Millie ve Sofia arasındaki dinamiklerde açıkça görülebilir. Beyaz bir kadın karakter olan Bayan Millie, Celie'nin yaşadığı kasabanın belediye başkanının karısıdır. Bayan Millie, ırkçı ve küçümseyicidir ancak çocuklarının temizliğine ve görgü kurallarına hayran olduğundan Sofia'dan hizmetçisi olmasını ister. Sofia bu teklifi kabul etmeyince önce hapse, sonra da Bayan

Millie'nin evine gönderilir ve sonunda orada hizmetçi olarak çalışmaya başlar. Bayan Millie, alışveriş için mağazalara gittiğinde Sofia dışarıda bekler. Beyaz bir efendinin siyah bir hizmetçiyle birlikte hareket etmesi utanç verici olduğundan onunla birlikte içeri girmesine izin vermez. Bayan Millie, Sofya'dan araba kullanmayı öğrenirken siyahı olduğu ve bir beyazın bir siyahla yan yana oturmasının utanç verici olduğu gerekçesiyle arabada yan yana oturmayı reddeder.

Günübirliğine gideceksem üstümdekilerden başka bir şey götürmeme gerek yok, dedim. İyi peki, dedi. Bin arabaya hadi. Eh, araba kullanmasını öğretirken hep yanında oturmaya alışmışım ya, yine geçip öne oturdum. Arabanın kapısında durdu. Gırtlığını temizledi hafifçe. Sonunda, Sofia, dedi. Gülüyor. Sofia güneyde yaşadığımızı unutuyorsun. Unutmadım, biliyorum, dedim. Biraz daha temizledi gırtlığını. Yine güldü. Oturduğun yere bak, dedi. Her zaman oturduğum yere oturdum, dedim. Evet, sorun da o ya! Bir beyazla bir zencinin herhangi bir otomobilde yan yana oturduklarını gördün mü hiç? Bir iş ya da ders yapıyor olsak başka ama gezmeye giderken hiç olmaz. Arabadan indim, arka kapıyı açıp arkaya geçtim. O da öne bindi, yola koyulduk (Walker, 1983: 86).

Her ne kadar Bayan Millie ve Sofya'nın ilişkisi hiyerarşik beyaz-siyahi ilişkisinden daha samimi, hatta aralarında araba kullanmayı öğretecek kadar yakınlık olsa

da ırksal ayrımcılık açıkça görülür. Celie ve Shug arasındaki kadın dayanışmasının aksine Bayan Millie ve Sofya arasında sınıfsal farklılığa dayanan hiyerarşik bir ilişki bulunur. Bu bağlamda aynı soybağından gelen Celie ve Shug arasındaki yakınlık ve bağlılık, farklı ırklardan gelen Bayan Millie ve Sofya'nunkinden çok farklıdır. Feminizmin içinde farklı dinamikler mevcuttur. Irk, ortak kültür, ortak tecrübe bunlardan en önemlileridir.

Renklerden Moru, 20. yüzyılın başlarından itibaren Amerika Birleşik Devletleri'nde ırk, cinsiyet ve sosyal sistemlerle ilgili karmaşık ve çok yönlü ilişkileri ortaya koyan önemli bir eserdir. Celie'nin, kız kardeşi Nettie ve Tanrı'ya yazdığı mektuplar onun kişisel gelişimini, içinde yaşadığı toplumsal ve kültürel çevreyi kapsamlı bir şekilde yansıtır. Romandaki ekofeminizm teması kadının kişisel gelişimi ve çevresel farkındalığı arasındaki bağlantının önemini vurgular. Kadınların özgürlüğünün doğal dünyaya saygı ve özenle bağlantılı olduğu öne sürülmüştür. Celie'nin gelişimi, doğal dünyayla daha uyumlu ve saygılı ilişkisi sonucunda ortaya çıkmıştır. Walker, eserinde aslında dezavantajlı bir kadının özünü ekosistemle uyum içinde yaşayarak nasıl keşfettiğini ortaya koyar. Walker'ın doğayı merkeze alan görüşü, içsel değerleri ortaya çıkarmada çevrenin önemini vurgular.

İnsanları ve doğanın diğer parçalarını aynı düzlemde birleştiren dengeli bir ekosistem, ırk sorunlarının aşılmasına ve eşitlik duygusunun gelişmesine yardımcı olabilir. Celie'nin bahçesi, kişisel gelişiminin ve dayanıklılığının simgesi haline gelmiştir. Doğayla olan bağları kadınların dayanıklılığını simgeler. İçsel güçleri ve dayanıklılıkları, toprağa olan bağları sayesinde güçlenir. Tüm dünya ekolojik olarak birbiriyle bağlantılıdır ve insanların kendilerini doğal sistemin bir parçası olarak görmeleri ekolojik bağlantı açısından önemlidir. Ekosistemdeki hiyerarşik ayrımları ortadan kaldırmanın tek yolu; gerçek sevgiyi, iş birliğini ve karşılıklı anlayışı geliştirmektir. *Renklerden Moru*, bireylerin ve toplulukların baskıcı güçlere karşı savaşılabileceği ve onları yenebileceği çok çeşitli yolları gösteren ekolojik ve feminist bir hikâyedir. Bir sonraki bölümde Toni Morrison'un *Katran Bebek* adlı romanı, ekofeminizm çerçevesinde ele alınacak; daha sonra iki romanın karşılaştırmalı analizi yapılacaktır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TONİ MORRİSON'UN KATRAN BEBEK ROMANININ ANALİZİ

Katran Bebek (2020), Toni Morrison'ın ırk, kimlik ve kültürel çatışma gibi temaları işleyen bir romandır. Nobel ödülü sahibi Toni Morrison'ın 1981'de yazdığı eserinde Philadelphia'lı genç bir Afro-Amerikan model olan Jadine Childs ve Karayipler'de zengin beyaz bir aileye ait bir adada saklanan Oğul adlı gizemli bir adamın yollarının kesişmesi anlatılırken aynı zamanda ırkçılık, sınıf ve cinsiyetten bahsedilmektedir. Eser, beyaz bakış açısının norm olarak tanımlanmasını, bunun siyah kimliğini nasıl şekillendirdiğini anlatır.

Noel'den kısa bir süre önce kimliği belirsiz bir denizci, gece yarısı denize atlar ve kıyıya ulaşamayınca küçük bir yata binip gizlice kaçır. Yat karaya çıktığında Isle des Chevaliers adlı küçük bir adaya çıkar ve bu sefer L'Arbe de la Croix adlı bir evde saklanmaya başlar. Valerian Street ve eşi Margaret, Ondine ve Sydney başta olmak üzere

hizmetlileriyle birlikte bu evde yaşar. Ondine ve Sydney'in yeğeni Jadine Childs onları ziyarete gelir. Adaya geri dönmeden önce Valerian'ın parasını ödediği Sorbonne'da eğitim görmüş ve Paris'te modellik yapmıştır. Bir gece akşam yemeğinde geçen bir tartışmanın ardından Margaret odasına gider ve ılık atarak yemek odasına geri döner. Margaret, dolabında kimliği belirsiz siyah bir adam görür. Valerian dışında herkes dehşete kapılır (Morrison, 2020: 100). Valerian, Oğul adındaki adamı gece kalmaya davet eder. Ertesi sabah Valerian'a çok kızan Margaret, kendini odasına kilitler. Bu arada Jadine'in zengin, beyaz erkek arkadaşı Ryk, ona lüks bir fok derisi palto göndermiştir. Jadine paltoyu denerken Oğul odasına gelir ve sonunda Jadine'i korkutmaya başlayan cinsel içerikli kaba sözler söyledikten sonra Jadine, onu Valerian'a şikâyet etmekle tehdit eder; ardından Valerian'ı bulmaya gider. Jadine gittiğinde Oğul, onun banyosunda duş alır. O sırada Oğul, Valerian'ı Jadine'den önce bulur; onu bahçecilik bilgisi ve mizah anlayışıyla onu etkilemeyi başarır (Morrison, 2020: 115). Valerian, Oğul'a yeni kıyafetler alması için Sydney'i görevlendirir. Diğer hizmetliler olan Gideon ve Thérèse onu L'Arbe de la Croix yakınlarındaki bir kasabaya alışverişe götürür. Jadine, Oğul'u temizlenmiş görünce ondan etkilenir ve Valerian'a yatak odasındaki

davranışlarını anlatmaktan vazgeçer. Bunun yerine, Oğul'u sahilde pikniğe davet eder ve burada geçmişleri hakkında konuşurlar. Farklılıklarına rağmen, bir şekilde bağ kurmayı denerler. Piknikten dönerken, arabalarının benzini bitince Oğul benzin almak için Jadine'in yanından ayrılır. Jadine Oğul'u beklerken, güneşten korunmaya karar verip arabayı terk eder. Yakındaki ağaçlara doğru giderken bir bataklığa saplanır ama kurtulmayı başarır. Ondine, Jadine ve Oğul'un yaklaşmalarına üzülse de müdahale etmez. Noel geldiğinde Michael gelmez ve diğer misafirler kötü hava koşulları nedeniyle gecikir. Margaret, Noel yemeğinde Gideon ve Thérèse'i elma çaldıkları için kovduğunu Valerian'a açıklayınca hararetli bir tartışma başlar (Morrison, 2020: 239). Bunun üzerine Ondine, Margaret'in Michael'a çocukken kötü davrandığını söyler. Valerian ise şoka girer. Bu olaydan kısa bir süre sonra Jadine ve Oğul, sevgili olup adadan ayrılır; New York'a giderler. Orada sevgili olarak harika vakit geçirirler. Kiralık bir dairede yaşarlar, ikisinin de kalıcı bir işi yoktur ancak parayı pek umursadıkları söylenemez. Bu arada, adada işler çok daha sakindir. Ondine ve Sydney kovulacaklarından endişelenir. İlkbahar geldiğinde Jadine ve Oğul, Oğul'un memleketi olan Eloé'yi ziyaret eder. Bu yolculuk ilişkileri için bir felakettir çünkü Jadine Eloé'den

nefret eder (Morrison, 2020: 289). Jadine ve Oğul arasındaki birçok farklılık su yüzüne çıkar ve New York'a geri döndüklerinde fikir ayrılıkları onları ayırır. Gittikçe daha sık kavga ederler. Özellikle şiddetli bir yüzleşmenin ardından Jadine, Oğul'u ve New York'u geride bırakır. Paris'e dönmeyi planlar ancak önce fok derisi paltosunu almak için Isle des Chevaliers'e uğrar. Ondine, Jadine'in kendisi ve Sydney'den çok o paltoya önem vermesine sinirlenir. Jadine, Ondine ve Sydney'e Oğul'a nereye gittiğini söylememelerini tembihleyerek Paris'e gider. Jadine ayrıldıktan kısa bir süre sonra Oğul, Queen of France'a varır ve Thérèse, Jadine'i arayabilmesi için onu tekneyle Isle des Chevaliers'e götürmeyi kabul eder. Ancak Thérèse, söz verdiği gibi onu L'Arbe de la Croix'ya götürmek yerine adanın sisli bir bölümünde bırakır ve ona hâlâ bir seçeneği olduğunu söyler. Ya Jadine'i aramaya devam edecek ya da adadaki ilk kölelerin torunları olan vahşi atlıların yarışına katılacaktır (Morrison, 2020: 350).

Eserde ada kavramının çok önemli bir yeri vardır. Ada ortamı tecrit, miras ve aidiyet temalarını içeren bir sembol olarak önemli bir rol oynar. Hikâyenin çoğunun geçtiği Karayip adası; ana karakterleri olan Oğul ve Jadine'in karmaşık kimlikleriyle tezat oluşturan uzak bir dünya olarak hizmet eder. Karakterlerin kültürel

geçmişleri, değerleri ve arzularıyla yüzleştiği bir alan haline gelir. Karakterlerin sosyal normlardan kaçabileceği, gelenek ve modernite arasındaki gerginlikle yüzleşebileceği izole bir gerçekliği temsil eder. Örneğin, Afro-Amerikan kültürel kökleriyle yeniden bağlantı kurmayı amaçlayan Oğul adada doğaya aidiyet duygusu hisseder. Öte yandan Jadine kozmopolit olan Batı yaşam tarzına çekilir ve adada kendini sınırlanmış hisseder. Bu bağlamda kopuk ve denizle çevrili olan ada, Jadine'in kültürel mirastan kopukluğunu ve geleneğe bağlılığa karşıt olarak bağımsızlık tercihini sembolize eder. Morrison, adayı karakterler arasındaki çatışmaları yoğunlaştırmak, yaşadıkları ırksal ve sosyal bölünmeleri yansıtmak için kullanır. Adanın izolasyonu, karakterlerin cephelerini geri çekmesine ve hem iç hem de dış kuvvetlerin kimlikleri üzerindeki etkisiyle karşılaşmasına izin verir. Göktürk (1982), ada kavramının yazındaki öneminden bahsetmiştir. Sıkıntıların insan doğasının doğal bir parçası olduğunu ve kişisel deneyimlerin, sosyal etkileşimlerin ve kültürel etkilerin bir sonucu olduğunu savunur. Göktürk'e göre ada, bireyin dış dünyadan soyutlanarak kendi iç yolculuğunu gerçekleştirdiği bir yerdir. Adada geçici bir kaçış ve aynı zamanda kendini yeniden keşfetme süreci yaşanır. Bu mekân, bireyin toplumsal normlardan ve

dayatmalardan sıyrılıp kendini bulduğu bir arenadır. Toplumla birey arasındaki çatışmaların gözlemlendiği bir platform olarak işlev görür. Göktürk, adayı hem bir özgürlük alanı hem de bir sınırlandırma unsuru olarak değerlendirir. Bu yönüyle ada, bireyin toplumdan bağımsız olarak var olabileceği ama aynı zamanda kendi sınırlarını da belirlemek zorunda olduğu bir yerdir. Adanın insan bilincinde kazandığı derin anlamları ve ada ile dünya arasında çizilen sınırları açıklar. Adalar, dünyadan ayrılmış, kendi içinde kapalı bir evren gibi düşünülür. Bu ayrışma, bireyin ada üzerinde kendisiyle baş başa kalmasını, ruhsal bir derinlik kazanmasını sağlar. Ada, bu nedenle kimi zaman bir cennet imgesi ile yüceltilir, kimi zaman ise hapsedici ve izole bir mekân olarak tasvir edilir. “İnsanoğlu yüzyıllardan beri, mutluluk, dirlik, düzenlik, ölümsüzlük yönündeki özlemlerini çoğunlukla uzak bir ada görüntüsüyle birleştirerek dile getirmeyi seçmiş, günlük yaşamının katı gerçekliğinden bunaldıkça, gönlündeki adanın mutlu yalnızlığına sığınmıştır” (Göktürk, 1982: 12). Göktürk, ada ve dış dünya arasındaki içeri-dışarı karşıtlığını, bireyin dış dünyadan uzaklaşma arzusunu kendini bulma süreci ile ilişkilendirir. Ada, kendi sınırları içinde dünyadan daha iyi veya daha kötü bir yer olarak değerlendirilebilir. “Bir kimsenin adayı şu ya da bu

yolda değerlendirmesi kendini dünyada güven altında duyup duymamasına bağlıdır” (14). Modern romanlarda ada, karakterlerin iç dünyalarına dair yoğun bir inceleme alanı sunar. Bu sınırlı alan, bireyin karmaşadan uzaklaşarak kendi bilincini daha derinlemesine keşfetmesine imkânı tanır. “İnsanın ruhsal iç yaşantısının büyük bir önem kazandığı modern romanda, yazar ada ortamından olay kahramanının ya da kahramanlarının bilincini, sınırlı bir alanda derinliğine izleyebilmekte yararlanır” (100). Göktürk’e göre, birçok klasik eser gibi kaçış ve yalnızlık arayışı ada ile bağlantılıdır. Ada, birey için hem barınak hem de bir sınav alanı olur. “Bir ortamın biçimi, o ortam içinde uyanacak duyguların özelliğini belirleyen bir etkidir. Ortamın açıklığı, kapalılığı, genişliği, darlığı, seçikliği, bulanıklığı yolunda bilincin vardığı duygusal değerler, ortamın kendisinden ayrı düşünülemezler.” (14).

Katran Bebek’te Isle des Chevaliers adlı bu kurgusal Karayip adası, özellikle Oğul ve Jadine karakterlerinin kimlik ve aidiyet çatışmalarını yansıtır. Ada, Oğul için bir tür manevi ve doğayla iç içe olan bir kökene dönüş yeri iken Jadine için sıkışmışlık hissi ve modern Batılı değerlerin temsilcisidir. Ekofeminizm açısından bakıldığında ada, doğayla uyumun ve kadınsı değerlerin kutsandığı bir alan

olarak da görülebilir. Eserde kültürel kimlik kavramı ve bununla bağlantılı mücadeleler de derinlemesine incelenmiştir. *Katran Bebek* başlığı semboliktir ve Brer tavşanını tuzağa düşürmek için kullanılan katrandan yapılmış oyuncak bebekle ilgili bir Afrika folklor hikâyesine atıfta bulunur. Bu bebek, Afrikalı Amerikalıların kültürel kimlikleri ve kendilerine dayatılan toplumsal beklentileriyle uğraşırken karşılaştıkları tuzakları ve mücadeleleri simgeler. Oğul'a bakmanın bir yolu, onu Afrika-Amerikan sözlü masal geleneğinin merceğinden, Brer tavşanı gibi bir halk kahramanı hilebazı olarak görmektir. Afrika ve Avrupa kökenli olan Brer tavşanı masalları, Afrika-Amerikan kökenlidir çünkü Amerika'daki Afrikalı köleler tarafından kullanılmış ve köleleştirilmiş toplulukların ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılamak üzere değiştirilmiştir. Oğul'a bakmanın bir diğer yolu da onu Afrikalı Amerikalı sözlü masal geleneğinin merceğinden, Brer tavşanı gibi bir halk kahramanı olarak görmektir. (Kolehmainen, 2018: 67).

Jadine'in sofistike, hırslı ve Afrika köklerinden kopuk bir birey olarak sahip olduğu karakter, kişinin kendi mirasını benimsemesi ile ağırlıklı olarak beyaz bir topluma asimile olma arzusu arasındaki çatışmayı temsil eder. Jadine'in iç mücadelesi ve doğa, romanın ana temalarıdır.

Jadine, Oğul'a olan sevgisi ile Batı'dan aldığı eğitim ve Batılı yaşam tarzından etkilenen hırsları arasında kalır. Roman boyunca karakter gelişimi, kimliği ve kendini kabul etmenin karmaşıklığı vurgulanır. Smith'e göre Jadine'in karakteri, kendi hırsları uğruna kültürel mirasını inkâr eden tamamen bireysel bir benliği temsil eder (Smith, 2005: 57).

Oğul ise Afro-Amerikan mirasına derinden bağlı ve beyazların hâkim olduğu dünyaya karşı temkinli davranır. Kültürel köklerine sıkı sıkıya bağlı olan, daha geleneksel temelli bir bakış açısını bünyesinde barındırır. Oğul'un karakteri, Jadine'in görüşlerine meydan okur; mirasın ve tarihin çekiciliğini temsil eder. Oğul'un Jadine ile olan etkileşimi, modernite ile gelenek arasındaki ve aynı zamanda kişisel arzular ile kültürel miras arasındaki gerilimleri gün ışığına çıkarır. Oğul'un karakteri, Jadine'in kendini keşfetmesini hızlandırır; onu inançları ve kimliğiyle yüzleşmeye zorlar. Johnson (2008: 110), Oğul karakterinin Jadine'in kaçmaya çalıştığı geçmişini hatırlatan kültürel hafıza ve mirasın vücut bulmuş hali olarak tasvir eder.

Eserde kadının maruz kaldığı beden politikası; kadın bedenlerinin, genellikle ırk, cinsiyet ve güçle ilgili

toplumsal normlar aracılığıyla sosyal, kültürel ve politik kontrole tabi tutulma biçimini ifade edilmiştir. Morrison, bedenlerin farklı toplumsal sistemler içinde nasıl metalaştırıldığını, ırksallaştırıldığını ve kontrol edildiğini karmaşık bir şekilde yansıtır. Jadine, güzellik ve kimlik hakkındaki toplumsal beklentilerle mücadele eden siyah bir kadındır. Paris'te büyüyen ve prestijli kurumlarda eğitim gören Jadine, Avrupa merkezci güzellik ideallerini ve yaşam tarzını benimsemek üzere şartlandırılmıştır. Bedeni, kendisinden beklenen siyah kültürel miras ile içselleştirdiği Batı standartları arasında sürekli olarak gezinirken bir çatışma içindedir. Teninin açık kahverengi olması da bu arada kalmışlığı sembolize eder.

Buradaki beden politikası, baskın bir kültürün güzellik standartlarına uyma baskısıyla ilgilidir ve Afrika kökenleriyle olan bağlantısını siler. Örneğin Jadine'in beyaz topluma asimile olması nedeniyle sıklıkla yeterince siyah olmadığı vurgulanmıştır. Vücudu bu karşıt güçler için bir savaş alanı haline gelir. Kendisiyle evlenmek isteyen gencin bile gerçekten kendisini isteyip istemediğinden emin değildir. "Peki ya istediği ben değilsem, bana benzeyen, benim gibi konuşan ve davranan herhangi bir siyah kızsı..." (Morrison, 2020: 63). Jadine'in mağazada gördüğü güzel kadını tasvir etmesi, ona sadece

dış güzelliği nedeniyle hayranlık duyması ve onu dakikalarca izlemesi de beden algısına bir örnektir.

Kadın mağazanın vitrininin önünden geçerken Jadine onu önce yandan sonra arkadan gördü. Dünyanın ucuna, camlı kapıların bittiği yere kadar gözleriyle izledi onu. Ve orada, tam orada – dünyadaki bütün güzelliklerin, yaşamın ve soluk almanın biteceği kıyamet anından hemen önce – kadın başını birden sola çevirdi, Jadine’in gözlerinin içine baktı. Kirpik gerektirmeyecek güzellikteki gözlerini Jadin’e çevirdi, dudaklarını hafifçe aralayarak dişlerinin arasından kaldırıma ve oradan da aşağıdaki gönüllere tükürdü. Aslında hiç önemi yoktu. İnsan aşksa öfke gereksiz, hakaret olanaksızdır. (Morrison, 2020: 60-61).

Sadece Jadine’in değil, kadına bakan herkesin nefesi kesilmişti. Jadine gibi diğer insanların da kadının güzelliğine, vücuduna bakmaları ve benzer tepkiyi vermeleri beden politikasının önemini bir kez daha vurgular.

Neimanis, beden politikalarının, özellikle zaman içinde bedenlerin çevresel güçler tarafından nasıl şekillendirildiğini göstermiştir. Bu bakış açısı, bedenlerin özerk veya sınırlı varlıklar olduğu fikrine meydan okur ve bunun yerine onları gözenekli, ilişkisel ve ekolojik süreçlerden maddi olarak etkilenen varlıklar olarak konumlandırır (Neimanis, 2021: 142-143). Belirli

bedenlerin (özellikle kadınların, ırksallaştırılmış insanların ve marjinalleştirilmiş toplulukların bedenlerinin) kirlilik veya iklim değişikliği gibi çevresel zararlara daha fazla maruz kaldığını vurgulamak için ekofeminist içgörülerden yararlanır. Bu maruziyetler yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda politiktir, tarihsel ve sistemsal eşitsizliklere dayanır (Neimanis, 2021: 145). Bu bakış açısıyla, çevre eğitimi, öğrencileri kendi bedenlerini daha geniş ekolojik ve sosyal ilişkilerin bir parçası olarak tanımaya teşvik ederek, bedenselliği kabul etmenin ve siyasallaştırmanın bir yolu haline gelir. Neimanis, çevre pedagojilerinin gerçekten dönüştürücü olabilmesi için beden politikalarının, özellikle de bakımın, kırılganlığın ve karşılıklı bağımlılığın bedenler arasında eşitsiz dağılımın kabul edilmesinin önemli bir rol oynaması gerektiğini vurgular (Neimanis, 2021: 147-148). Bu anlamda beden politikası, siyah kadınların bedenlerinin toplumsal beklentiler veya onlara belirli roller empoze eden ilişkiler yoluyla nasıl cinselleştirildiğini ve kontrol edildiğini ifade eder. Siyah bir kadın olarak Jadine hem beyaz hem de siyah erkekler tarafından kendisine dayatılan cinselleştirme ve nesneleştirme ile geleneksel cinsiyet rollerinin beklentileriyle mücadele eder (Brown & Gershon, 2017: 2). “Ne kadar? diye sordu. Çok muydu? Neden söz

ediyordun? Ne çok muydu? - Penisler. Bütün o altınlara sahip olabilmen, filmlerde oynayabilmen için ağzına alman gereken penisler. Yoksa kadınlarınki miydi? Sanırım mankenler erkeklerden çok kadınlarla birlikte olurlar” (Morrison, 2020: 146). Oğul, Jadine’i cinsel bir obje olarak görmekte, mankenlik mesleğinde ancak erkeklerin bedensel arzularını karşılarsa başarılı olabileceğini ona hatırlatmaktadır.

Eserde bedenin, özellikle siyah bedenlerin, emek ve sömürü bağlamında nasıl metalaştırıldığı vurgulanır. Beden politikası, emek ve sömürünün fiziksel bedenlere nasıl bağlı olduğunu inceler; özellikle de hem kölelik hem de modern kapitalizm altında tarihsel olarak emek ve cinsel sömürü kaynağı olarak görülen kadınların toplumdaki yerini irdeler. “Oğul çenesini kızın saçlarına sürttü, kulaklarının üstünden sarkan saçları üfledi. - Ben de senin kokunu alıyorum, dedi, kalçalarını kızın yumuşak renkli Madeira kumaşından etekliğine sıkıca bastırdı” (Morrison, 2020: 148).

Jadine, melez olması nedeniyle hem siyah ırk hem de beyaz ırk tarafından beden politikasına bağlı olarak çift yönlü bir mağduriyet yaşar. Teninin rengi ne tam siyah ne de tam beyazdır. İki gruba da tam olarak ait olmadığı

birçok kez dile getirilmiştir. “- Tecavüz mü? Siz küçük beyaz kızlar neden hep birinin size tecavüz edeceğini sanırsınız? - Beyaz mı? Öyle şaşırmıştı ki öfkesini unuttu Jadine. Benim...benim beyaz olmadığımı biliyorsun! - Öyle mi? Öyleyse yerine otur ve beyazlar gibi davranmaya son ver” (Morrison, 2020: 147). Oğul’un kendisine beyaz demesine şaşırان Jadine, bir an kendisinin melez olduğunu unuttur. Bu arada kalmışlık hissi, roman boyunca dile getirilmiştir. Gideon, Jadine’i tanımlarken teninin rengi daha açık olduğu için onu âdeta başkalaştırmaktadır. “Kendini kandırma. Onu iki ay önce görecektin sen. Sen onun bronz tenini görüyorsun. Melezler asla doğal siyah olamazlar. Seçim yapmak zorundadırlar, çoğu da siyahlığı seçmez. Neler yaptıklarına dikkat et” (Morrison, 2020: 186).

Sosyopsikolojik bir durum olarak çifte bilinç kolonyal ve postkolonyal bir dışavurum olarak da tanımlanır. Çifte bilinçlilik kavramı Du Bois'in 20. yüzyılın başında Afrikalı Amerikalı bireylerin içsel ikilik duygusunu tanımlamak için ortaya atılmış, Homi K. Bhabha, Stuart Hall ve Paul Gilroy gibi postkolonyal teorisyenlere ilham vermiştir. Du Bois'in çifte bilinçlilik kavramının günümüzdeki teorik yansımaları, bu kavramın daha güncel ve kapsamlı bir bakış açısıyla ele alınabilir (Kutluk, 2024: 12-13).

Romanda çifte bilinç Jadine'in dünyasına net bir şekilde yansır. Bir yandan beyaz dünyada başarılı ve eğitilmiş bir kadın olarak var olurken, diğer yandan siyah kimliği ve kökleriyle yüzleşir. Jadine, beyaz dünyada başarılı bir modellik kariyeri yapmış bir kadındır ancak bu başarı, onun siyah kimliğinden uzaklaşmasına neden olmuştur. Çifte bilinç, Jadine'in hem beyaz toplumun beklentilerini karşılamak için kendini dönüştürmesi hem de siyah kökenlerini reddetmek zorunda kalmasıyla ortaya çıkar. Ayrıca hem Oğul hem de beyaz erkekler tarafından bir objeye dönüşmesinin meydana getirdiği bir durum söz konusudur.

Beyaz adamlarla olduğunda kurallar daha da basitti. Jadine'in yapması gereken tek şey insanın aklını başından alacak kadar güzel görünmesi ve onları kendileri kadar akıllı olmadığına inandırmasıydı. Herkesin bildiği şeyi söyle, aptalca sorular sor, içinden gelirmiş gibi gül, ilgilenmiş görün ve insanlıklarını her gösterdiklerinde – gösterirlerse – yüzün parlasın. Bu işler için çoğunlukla çekicilik yeterliydi – ara sıra da cesaret (Morrison, 2020: 154).

Roman boyunca bedeni ve kimliği erkekler tarafından metalaştırılan veya kontrol edilen Jadine, çeşitli şekillerde erkek sömürüsüne maruz kalır. Bu erkek sömürüsü; cinsel nesneleştirme, profesyonel hayat üzerindeki kontrol, toplumdaki kimliğini ve yerini

tanımlama girişimleri dâhil olmak üzere farklı şekillerde ortaya çıkar. Jadine, etrafındaki erkekler açısından sıklıkla dış görünümü, güzelliği nedeniyle ayrıcalıklı konumdadır. Bunun en çarpıcı örneklerinden biri, onu evindeki dekoratif eşya gibi gören zengin beyaz bir adam olan Valerian ile olan ilişkisidir. Jadine ile Valerian arasında romantik ya da cinsel bir ilişki olmasa da Jadine'i nesneleştirmesi, karşılığında sadakat ve uyum bekleyerek eğitimini ve kariyerini desteklemesi bu durumu açıkça özetler. Jadine, etrafındaki beyaz adamlar tarafından sömürülürken aynı zamanda kendisiyle romantik bir ilişki yaşayan Oğul tarafından uygulanan kontrol ve baskı ile karşı karşıyadır. Jadine'in siyah bir kadın olarak konumunu etkileyen sosyal ve kültürel normlar, geleneksel cinsiyet rolleriyle çatışması ve ev içinde kadın hizmetçilere yönelik baskı bu durumlara örnektir. Ayrıca Oğul'un Jadine'e karşı davranışı ve Valerian'ın Margaret'e muamelesi gibi kişisel baskı örnekleri de ön plandadır (Nefnouf, 2019: 64-68).

Beden politikalarının yanı sıra kullanılan bir diğer önemli tema ise bozulan ekolojik düzendir. Morrison, karakterlerin yalnızca içsel mücadelelerini değil aynı zamanda doğa, kimlik ve mirasla ilişkilerini de yansıtmak için çamur, nem ve bozulmuş ekolojik sistemi içeren güçlü sembolik imgeler kullanır. Jadine'in çamurla karşılaşması

ve doğal dünyayla olan karmaşık ilişkisi; ırk, cinsiyet ve ekoloji temalarıyla derinlemesine iç içe geçmiştir. Jadine'in çamura düştüğü an, romandaki en önemli sembolik olaylardan biridir. Çamur; doğaya dönüşü, kökleriyle yüzleşmeyi ve uzun zamandır reddettiği toprak, miras ve fiziksel dünyayla daha Avrupa merkezci, modern bir yaşam tarzı lehine yeniden bağlantı kurma potansiyelini temsil eder. Birçok Afrika kültüründe çamur; yeryüzüyle, yaratılışın ve yaşamın kaynağıyla bir bağlantı olarak görülür. Kendini Afrikalı-Amerikan kimliğinden ve kültürel köklerinden uzaklaştıran Jadine için çamura düşmek, kendisinin inkâr ettiği yönleriyle zorunlu bir yüzleşmeyi temsil eder. Onu Paris modasının bozulmamış, dezenfekte edilmiş dünyasından çıkarıp ırksal ve kültürel kimliğinin dağınıklığına ve karmaşıklığına çeken bir olaydır. “Ölebilirdim. O pislik dizlerime kadar geliyordu. Beni neşelendirmeye uğraşma, hiç gülünç değil bu! Yalnızca arabayı sür, tamam mı, beni eve götür de bu pisliği üzerimden atabileyim!” (Morrison, 2020: 220). Jadine, çamuru köklerinin bir hatırlatıcısı veya doğaya dönüş olarak benimsemekten ziyade itici bulur. İğrenmesi, mirasından ve doğal dünyadan yabancılaşmasını temsil eder. Çamur ve kiri istenmeyen şeyler olarak gören Batı'nın başarı ve güzellik ideallerini benimsemiştir. Bu çatışma,

yaşadığı ekolojik yabancılaşmayı vurgular. Çamur, asimilasyonun reddi ve Jadine'in kültürel kimliğiyle uzlaşması için bir davet olarak görülebilir ancak çamuru reddetmesi, o köklere geri dönmeyi reddettiğini gösterir. Bu an, onun özlediği sofistike, kontrollü dünya ile kendini uzaklaştırmaya çalıştığı ham, dünyevi miras arasındaki iç çatışmayı sembolize eder. Romandaki rutubet genellikle rahatsızlık, istikrarsızlık ve belirsiz bir zeminde olma hissiyle ilişkilendirilir. Jadine için rutubet hem fiziksel hem de semboliktir; doğal dünyadayken veya bastırıldığı kendi yönleriyle yüzleştğinde hissettiği kırılmanlığı temsil eder. Jadine doğadayken, sanki ortamın rutubeti kendi varlığına sızıyormuş gibi kendini yersiz ve rahatsız hisseder. Bu rutubet, tercih ettiği temiz, kuru ve steril ortamlarla, yani yüksek moda ve kozmopolit yaşam ortamlarıyla tezat oluşturur. Rutubet kavramı siyah kimliği ve doğal çevresiyle etkileşime girmeye zorlandığında yaşadığı duygusal ve psikolojik rahatsızlığın bir metaforu olarak yorumlanabilir. Bozulmuş ekolojik sistem terimi yalnızca fiziksel anlamda değildir. Aynı zamanda insanın doğadan soyutlanmasıyla ortaya çıkan maneviyat ve kültürdeki düşüşe de atıfta bulunur. Özellikle Jadine bu kopukluğu temsil eder. Doğayla bağlantı kurmayı reddetmesi, ekolojik bozulmanın bir yansımasıdır. Jadine doğal dünyayla olan

yabancılaşması ile ön plandadır. Oğul, doğayla derin bir bağa sahip olup onu bir güç ve kimlik kaynağı olarak görürken Jadine, doğaya şüphe ve küçümsemeyle bakar. Modern bakış açısı, doğayla uyumlu bir ilişki kurmaktan ziyade doğal dünyanın kontrolü ve metalaştırılması ile bağlantılıdır. Çevre, aşırı sömürü ve ihmalden muzdarip olmasının yanı sıra Jadine gibi kimlik karmaşası yaşayan bazı kişiler için de kimlik arayışını simgeler.

Morrison (2020), araziye karakterlerin kimliklerini ve mücadelelerini yansıtmak için bir sembol olarak kullanmıştır. Jadine, Afrika kökenlerinden ve doğal dünyadan bir şekilde kopmuş, modern, sofistike bir kadını temsil eder. Onun kimliği ve kökleriyle mücadelesi, ekofeminist bakış açısıyla melez bir kadın olarak beyaz dünyada var olması, doğaya yabancılaşması, ataerkil düzende var olmaya çalışması olarak yorumlanabilir. Jadine'in topraktan kopuşu kültürel kimliğinden kopuşunu simgeler. Smith'in (2005) belirttiği gibi, Jadine'in kimliğiyle mücadelesi toprakla olan ilişkisine yansır; burada doğal dünyayı reddetmesi onun içsel çatışmasına işaret eder (59). Oğul'un karakteri doğaya ve kültürel köklere değer veren geleneksel bir bakış açısını yansıtır ve Jadine'in görüşleriyle keskin bir tezat oluşturur.

Jadine ve Oğul karakterleri sayesinde roman, beyaz/siyah dünyasına, farklı ideolojileri ve kültürel kavramları temsil eden iki ayrı dünyaya bölünmüştür. İlk olarak beyaz Amerikalı topluluğun temsili görülür. Bu dünya, Philadelphia'lı zengin bir şeker üreticisi olan Bay Valerian Street ve eşi Margaret Street tarafından temsil edilir. Siyah Amerikalı topluluğa en yakın olan Childs ailesi ise romandaki siyah kültürü temsil eder. Ancak Childs ailesi, siyah toplumun saf üyeleri değil; beyaz ve siyah toplumun bir karışımıdır. İki dünya arasındaki gerilim, Oğul'un Margaret Street'in dolabında bulunmasıyla açığa çıkar ve Bay Valerian Street'in evinde kaosa yol açar. Sydney, Ondine ve Margaret, Oğul'u ırk bakımından farklı olarak tasvir eder ve ona güvenmez; hatta onu vurmaya bile önerir. Jadine, Oğul'un bir ziyaretçi olarak varlığına ve statüsüne uyum sağlamak için mücadele eder; ona öfke duyar ve ırkına saygısızlık eder. Oğul ve Jadine arasındaki yükselen mücadele, ideolojilerini ve kültürlerini diğerine empoze etme girişimiyle ilgili bir mücadeleye dönüşür. Oğul, geleneksel siyah mirası temsil ederken Jadine, çağdaş Anglo-Amerikan kadınlarını temsil eder. Romandaki aidiyet kavramı, ana karakter Jadine'in aidiyet ve kimlik duygusuyla mücadelesi aracılığıyla incelenir. Aidiyet, bir kişinin hayatının önemli bir yönüdür,

çünkü onları topluma bağlar ve birey ile toplum arasında bir dönüm noktası haline gelir. Paylaşılan ilkeler, inançlar veya faaliyetler belirli bir sınıfa olan bağlantılarını gösteren sosyal ilişkiler yoluyla oluşur. Aidiyet duygusu, bir sisteme veya ortama kişisel katılım, bulunulan yerler, sosyal sınıflar, toplumlar ve kültürlerle ilişkilerden oluşur. Bu duygu olmadan kişi ihmal edilmiş, işe yaramaz hissedebilir ve bu da hayatta amaç ve anlam eksikliğine yol açabilir. Eser ayrıca, ırk, ulus ve bireylerin basitleştirilmiş temsilleri olan stereotip kavramını da araştırır. Stereotipler her zaman doğru değildir ve nesilden nesile aktarıldığında zararlı olabilir (Garima and Rani, 2021: 42). Oğul'un siyah ırkın bir stereotipi olan agresif, kavgacı kişiliğinin yanı sıra siyah ve beyaz ırkın kendi ırkından biriyle evlenmesinin de kalıplaşmış bir düşünce olarak yansımaları görülür.

Onun evlenmek istediğim kişi olduğunu sanıyorum, ama acaba onun evlenmek istediği ben miyim yoksa karaderili bir kız mı? Peki ya istediği ben değilsem, bana benzeyen, benim gibi konuşan ve davranan herhangi bir siyah kızsam, benim kulaklarıma halka takmaktan nefret ettiğimi, saçımı düzleştirmem gerektiğini, Mingus'un beni uyuttuğunu, zaman zaman kabuğumdan sıyrılıp yalnızca içimdeki insan olmak istediğimi - Amerikalı değil - yalnızca ben olmak istediğimi öğrendiğinde ne olacak? (Morrison, 2020: 63).

Jadine, beyaz erkek arkadaşı Ryk hakkında bu sorunun cevabını merak eder ve Isle des Chevaliers'den ayrıldığında ne yapmak istediğini düşünür. Ryk'ın, kendisini herhangi bir bireysel özelliği için değerlendirmedikten bunun yerine ten rengini egzotik özelliklerle ilişkilendirdiği için onunla birlikte olmak istediğinden korkar. Jadine, romandaki diğer siyah kadınlarla çok az ortak noktaya sahiptir. Bu durum, onun geldiği topraklardan ne kadar kopuk olduğunu da gösterir. Köklerinden uzaklaşmak, topraktan da uzaklaşmak anlamına gelir. Jadine, farklılıklarının hem fiziksel hem de entelektüel olduğunu belirtir. Örneğin, saçını düzeltmek zorunda değildir, caz veya ilkel sanat gibi siyahlıkla ilişkilendirilen kültürel biçimleri sevmez. Ryk sadece sahip olduğu kişilik için onunla birlikte olmak istemez de ten rengi için onunla birlikte oluyorsa hayal kırıklığına uğrayacaktır. Böyle bir durumda kafasındaki sorunun cevabını tam olarak alamaz çünkü onun yerine başka bir melez kızla da beraber olabilir. Jadine, ırk veya cinsiyet kısıtlamalarına boyun eğmeyi reddeder. Diğer birçok karakter, fiziksel veya dışsal özelliklerinin başkalarının onları nasıl gördüğünü, ne kadar etkilediğini veya onlara karşı tutumlarının dışsal özelliklerine ne kadar bağlı olduğunu anlamak için mücadele ederken Jadine de bu tür

ikilemler yaşar. Hatta kendisine zenci ırkıyla ilgili, kendisini ima eden şeyler söylendiği zaman morali bozulur (Morrison, 2020: 82).

Sterotiplerin dışında altı çizilen en önemli temalardan biri de toprağın kimlik, geçim ve manevi bağlantıyı temsil etmesidir. Arazinin kuru, çatlak ve kireçlenmiş olarak tanımlanması, çevresel bozulmayı ve bu tür koşullarda hayatta kalmak için gereken dayanıklılığı vurgular. Morrison, doğayı ve manzarayı canlı bir şekilde tasvir eder. Arazinin bu tasviri; karakterlerin, özellikle de kültürel kökleri ve miraslarıyla güçlü bağları olanların dayanıklılığı ve mücadelesi için güçlü bir metafor görevi görür. Kuru, çatlak toprak, dış baskılara ve zorluklara rağmen toprağına ve kültürel kimliğine derin bir bağlılığı koruyan bireylerin zorluklarını ve sıkıntılarını simgeler. Güçlü ağaçlar gibi, topraklarına ve miraslarına derinden bağlı olan bireyler mücadelelerini sürdürür. Bu dayanıklılık ekofeminizmin ana temasıdır. Genellikle kadınların ve doğanın sömürü ve bozulmaya karşı birbiriyle bağlantılı mücadelelerini vurgular. Köklerine bağlı kadın örneğini Jadine'in teyzesi Ondine yansıtır. Kültürel değerlerini açık bir şekilde olmasa da Jadine'e aşılama çalıştığı görülmektedir. "Jadine, bir kız önce bir evlat olmalıdır. Bunu öğrenmelidir. Bir kız, evlat olmayı

öğrenemezse bir kadın olmayı asla öğrenemez” (Morrison, 2020: 331). Bu alıntı, karakterler arasında kuşaklar, cinsiyet rolleri ve aile değerleri hakkında önemli bir bakış açısı sunar. Ondine, bir kız çocuğunun öncelikle aile yapısı içindeki rolünü ve sorumluluklarını anlaması gerektiğini vurgular. Burada evlat olmak, aile içindeki bağlara ve yükümlülöklere saygı duymayı ve onları yerine getirmeyi ifade eder. Jadine, modern ve bağımsız bir kadın olarak tasvir edilirken bu bağımsızlığın onun kendi kültürel ve ailesel köklerinden uzaklaşmasına neden olması bir gerilim yaratır. Bu alıntı, Jadine'in hem bireysel kimliğini hem de aile içindeki yerini dengelemeye çalışırken yaşadığı içsel çatışmayı da yansıtır. Kadın olmanın aile içindeki rolleri öğrenmekle başladığını ve bu rollerin kişisel kimlik inşası için temel teşkil ettiğı düşüncesini ön plana çıkarır. Toplumsal ve ailevi yapılar içinde kadınların rollerini ve bu rollerin kişisel gelişim üzerindeki etkilerini sorgulamamızı sağlar. Jadine'in hikâyesi üzerinden, bireyin kendi benliğini bulma ve aynı zamanda ailesel ve kültürel beklentilerle nasıl başa çıkabileceğı konusunda düşündürür.

Ondine'in ailesel bağları vurgulamasının nedeni, bunun benlik duygusuna ve kültürel asimilasyona karşı bir nevi direniş olduğuna inanmasıdır. Buna karşılık Jadine'in kimliğiyle mücadelesi, kısmen topraktan ve kültürel

köklerinden kopukluğundan kaynaklanır. Manzaranın sertliği, karakterlerin kimlikleri ve bağlılıkları arasında gezinirken karşılaştıkları iç ve dış çatışmalar romandaki betimlemelerle yansıtılmıştır (Morrison, 2020: 332).

Vijayah'a (2012) göre toprak, aynı zamanda dışlanmış toplulukların tarihsel ve süregelen sömürüsünün bir metaforu olarak görülebilir. Hem çevreyi hem de siyahi kadınların yaşamlarını orantısız bir şekilde etkileyen sömürgeleştirmenin, sanayileşmenin ve sistemik baskının bıraktığı yaraları yansıtır. Bu zorluklara rağmen toprağın ve ona bağlı olanların kalıcı gücü ve umudu, dayanıklılığı simgeler.

İnsanların doğadan ve köklerinden kopuşunun sebebi yine kendisidir. Crutzen'in (2002) vurguladığı gibi insanlar, dünyanın kara yüzeyinin yaklaşık %30-50'sini kullanır. Tropikal yağmur ormanlarının yok olması nedeniyle atmosfere önemli ölçüde yüksek oranlarda karbondioksit salınır ve bu da türlerin yok olmasının önemli bir nedenidir. İnsanın doğaya müdahalesi neticesinde doğa zarar görür. Gezegenin erişilebilir tatlı suyunun yarısından fazlasını insanlar kullanır. Aşağıdaki satırlarda doğa insanlaştırılarak betimlenmiş, yaşadığı hayal kırıklığı anlatılmıştır.

Her şey olup bittikten, tepelerde evler yükseldikten sonra, kesilmeden kalan ağaçlar, yıllarca düşlerinde arkadaşlarını gördü, onların karabasan görürken çıkardıkları homurtulardan rahatsız olan çingiraklı yılanlar, güneşi ilk kez gören yerlerde yeşeren taze bitkilere gitti. Sonra yağmur değişti, artık aynı yağmur değildi. Artık eskisi gibi her gün aynı saatte bir saat boyunca yağmıyordu, yağmur mevsimleri oluşmuştu, bu da ırmağın gördüğü zararı çoğaltıyordu. Zavallı, aşağılanmış, kalbi kırık ırmak. Zavallı bunamış akarsu (Morrison, 2020: 20).

Tepelerden evlerin yükselmesi, bacaların tütmesiyle kesilmeden hayatta kalabilen ağaçlar, düşlerinde kesilen arkadaşlarını görüp onlara özlem duyar. Bu rüyalar özlem, keder içerdiğinden karabasan olarak tanımlanır. Azalan ağaçlar ve bozulan doğal denge sonucunda yağmur artık eskisi gibi yağmaz, ırmak bundan zarar görür ve kendisini kötü hisseder.

Romanda doğal yaşam tasviri, doğaya insan müdahalesi gibi temaların yanı sıra New York ve Paris gibi büyük tasvirlerine de yer verilmiştir. Özellikle Paris ve Chevaliers Adası arasındaki farklılık güçlü bir tezattır. Jadine, hareketli bir metropol olan Paris'te bulunduğu süre zarfında fiziksel ve kültürel olarak Afro-Amerikan mirasından iyice uzaklaşır. Paris'in küçük sokakları, kimliğini tam olarak kabul etmeyen veya anlamayan, ağırlıklı olarak beyaz olan Batı toplumunda hissettiği

kısıtlamaları ve izolasyonu simgeler. Chevaliers, coğrafi olarak kültürel köklerine daha yakın olmasına rağmen geniş ovaları özgürlük ve doğayla bağlantı içeren ama aynı zamanda yabancılığı vurgulayan geniş ve açık bir alanı simgeler (Morrison, 2020: 268).

Ekofeminist bakış açısına göre, kentsel ve kırsal ortamlarda mahsur kalmanın yarattığı bu ikilem duygusu, farklı ırklardan kadınlar ile toprak arasındaki karmaşık ilişkinin öneminin altını çizer. Ekofeminizm, doğanın sömürülmesi ile kadınların ezilmesinin birbirine bağlılığını vurgular. Jadine'in yabancılaştırılması hem kimliğinin hem de toprakla ilişkisinin ötekileştirildiği sömürü ve baskının bir yansıması olarak görülebilir. Ekofeminist teori, toprakla uyumlu bir ilişkinin tam ve sağlıklı bir kimlik için şart olduğunu öne sürer (Beklan Çetin, 2005). Ancak Jadine'in deneyimleri, bu uyumu sağlamanın tarihsel ve sistemsel engellerden dolayı zorlandığını gösterir. Kendisini çıkmaza girmiş hissetmesi, bu temel ilişkide bir bozulmaya işaret etmekte, sömürgeciliğin, ırkçılığın ve cinsiyetçiliğin toprakla ve kültürel kökleriyle olan bağlantısı üzerindeki önemini vurgular.

Jadine'in hem kentsel hem de kırsal ortamlarda yerinden edilmesi, her iki yere de ait olmaması birçok

Afrikalı Amerikalının ve diğer dışlanmış grupların karşılaştığı geniş bir kültürel yerinden edilme temasına işaret eder. Yerinden edilme teması post-kolonyal yaklaşımın ana fikridir. Sömürge sonrası düşünce, sömürgeciliğin kültürel, politik ve ekonomik miraslarını eleştirel bir şekilde inceler ve sömürgeleştirme sırasında kurulan güç dinamiklerinin bağımsızlık sonrası toplumlarda nasıl devam ettiğine odaklanır. Kimlik, göç ve yerinden edilme gibi konuları sorgular, eskiden sömürgeleştirilmiş insanların yaşadıkları dünyada sömürgeleşme sonrası yerlerini nasıl yeniden müzakere ettiklerini araştırır. Gilmartin ve Cullen'a (2013) göre sömürge sonrası teori, göç kavramını anlamak için vazgeçilmezdir çünkü ırk, yer ve güç kesişimlerini ele alır (453). Morrison, kültürel ve çevresel yabancılaşma temalarını işlemek için mahsur kalmışlık hissini etkili bir şekilde kullanmış ve farklı ırklardan kadınlarla toprak arasındaki karmaşık ve çoğu zaman acı veren ilişkiyi örnek göstermiştir. Mesela Oğul köklerine ne kadar bağlıysa Jadine de bir o kadar uzaktır. Gilmartin ve Cullen (2013), hareketlilik ve postkolonyal düşüncenin kesişimini detaylı bir şekilde ele aldıkları çalışmalarında, göçün sadece fiziksel bir hareketlilik olmadığını, aynı zamanda bireylerin kimliklerinin, sosyal ilişkilerinin ve aidiyet duygularının

yeniden yapılandırılması süreci olduğunu vurgular. Postkolonyal düşünce, göçü analiz ederken hareketliliğin tarihsel bağlamını, özellikle sömürge dönemindeki zorunlu göçlerle günümüz göç hareketleri arasındaki bağlantıyı anlamayı mümkün kılar. Akademik müfredatlarda ırk kavramının incelenmesi, göçmen deneyimlerinin anlamlandırılmasında kritik bir role sahiptir. Yazarlar bu yaklaşımın hem bireylerin hem de toplumların hareketlilikle ilgili algılarını yeniden şekillendirdiğini ve bu sayede yeni bir eleştirel çerçeve sunduğunu savunur (462).

Bailey (2014) ise, postkolonyal perspektifin hareketlilik olgusunu anlamada nasıl birleştiğini inceler. Çalışmasında göçün, coğrafi sınırları aşarak uzak yerler arasında bağlar kurma rolüne dikkat çeker. Bu bağlamda, postkolonyal düşüncenin hareketlilik çalışmalarına kattığı en önemli değer, göçün yalnızca mekânsal bir geçiş değil; aynı zamanda kültürel ve politik bir dönüşüm süreci olduğunu göstermesidir. Bailey'e göre göçmenler yerel ve küresel bağlamlarda yeni aidiyet biçimlerini inşa ederken aynı zamanda tarihsel sömürgecilik deneyimlerinin kalıntılarıyla da yüzleşir. Böylece hareketlilik, bireylerin yalnızca fiziksel yer değiştirmesi değil; aynı zamanda

kimliklerinin yeniden inşası ve yeni kültürel bağlamlarda var olma çabası olarak ele alınır (392).

Oğul, Jadine’i orada bırakarak, doğduğu eve tek başına gitti. Evin sarı tuğladan yapılma girişi küçüktü. Cheyenne’le birlikte Sutterfield’de yaşarken oturduğu- içine arabayla daldığı - barakayla karşılaştırıldığında bu ev gözüne ne kadar büyük ve sağlam görünmüştü (Morrison, 2020, s. 292).

Oğul’un yaşadığı ev Jadine’e oldukça küçük gelmişti. Köy hayatı, küçük ve gösterişsiz evler onun alışık olduğu düzenin çok dışındadır. Adanın kırılganlığı, ötekileştirilmiş toplulukların, özellikle de farklı ırklardan kadınların toprakları ve kültürel miraslarıyla ilgili istikrarsız konumlarının bir metaforu olarak yorumlanabilir. Adanın içinde bulunduğu durum, bu tür toplulukların karşı karşıya olduğu sürekli çevresel bozulma, sömürgeleştirme ve sömürü tehditlerini yansıtır. Ekofeminizm, doğanın sömürülmesini kadınların, özellikle de ötekileştirilmiş topluluklardan gelenlerin ezilmesiyle ilişkilendirir. Adanın bu bağlamdaki kırılganlığı, bu grupların yaşadığı daha geniş ekolojik ve sosyal kırılganlıkları simgeler. Ada nasıl doğal güçler tarafından yok edilme riskiyle karşı karşıyaysa kadınlar ve toplulukları da ataerkillik, ırkçılık ve ekonomik sömürü güçlerinin tehdidi altındadır. Adanın olası yıkımına ilişkin

görüntüler aynı zamanda çevresel adalet temasını da öne çıkarır. Toprağa sıkı sıkıya bağlı insanlar gibi toprak da kârı ekolojik ve sosyal refahın önünde tutan sömürgeci ve kapitalist girişimlerin etkilerinden zarar görmüştür. Bu perspektif, çevresel bozulmanın marjinalleştirilmiş toplulukları nasıl orantısız bir şekilde etkilediğine dair ekofeminist eleştirilerle uyumludur (Morrison, 2020: 19-20).

Vogel (1988), insanın çevreyle yabancılaşmasını kendiyile yabancılaşması ile özdeşleştirir (367). Eserdeki ada, fiziksel bir konumdan çok daha fazlasıdır; kültürel kimliği ve mirası sembolize eder. Oğul gibi karakterler için ada, atalarının mirasıyla bir bağlantıyı ve kimliğinin derinlere kök saldığı yeri temsil eder. Dolayısıyla adaya yönelik tehdit, kültürel olarak hayatta kalmaya yönelik tehdidi simgeler.

Oğul gitti, Jadine de o berbat öğle yemeğinden bir şey artıp artmadığına bakmak için sepetin içini karıştırdı. Hiçbir şey yoktu. Bir tek şey bile. Hiç de ihtiyaç duymadığı bir anda olanca görkemiyle ortaya çıkan o kahrolası güneşin altında bir süre oturdu. Bereket burada sivrisineek yoktu, yalnızca tuhaf bir ağaç küfü kokusu vardı. Güneş tepesini delene kadar bekledi. Saati yoktu, ama yirmi dakika geçmiş olduğunu tahmin ediyordu. Yirmi dakika daha geçecekti. O kötü koku olsa da,

sol taraftaki ağaçların altına girip güneşten korunmaya karar verdi (Morrison, 2020: 215-216).

Jadine'in doğaya olan tutumu burada açıkça görülür. Güneş kendisini rahatsız ettiği için onu "kahrolası" olarak tanımlamış, küf kokusundan rahatsız olmuştur. Doğal ortama kendisini ait hissetmediği açıkça görülmektedir. Jadine'in adayla olan karmaşık ilişkisi, onun kültürel kimliğiyle olan mücadelesini yansıtır. Modern Batı dünyasına çekilirken hissettiği köklerinden kopukluğunu ve uzaklaştığı kültürel miras, adanın çevresel tahribe karşı kırılganlığında görülür. Adanın tahrip edilmesi, aynı zamanda dünya çapındaki doğal yaşam alanlarını tehdit eden daha geniş çevresel krizleri yansıtır. Doğal ortamların tahrip edilmesi sıklıkla yerli ve yerel toplulukların yerinden edilmesine ve daha da marjinalleşmesine yol açtığından, bu ekolojik hassasiyet sosyal hassasiyetlerle iç içe geçmiş durumdadır (Morrison, 2020: 216).

Her şey olup bittikten, tepelerde evler yükseldikten sonra, kesilmeden kalan ağaçlar, yıllarca düşlerinde arkadaşlarını gördü, onların karabasan görürken çıkardıkları homurtulardan rahatsız olan çingiraklı yılanlar, güneşi ilk kez gören yerlerde yeşeren taze bitkilere gitti. Sonra yağmur değişti, artık aynı yağmur değildi. Artık eskisi gibi her gün aynı saatte bir saat boyunca yağmıyordu, yağmur mevsimleri oluşmuştu, bu da

ırmağın gördüğü zararı çoğaltıyordu. Zavallı, aşağılanmış, kalbi kırık ırmak. Zavallı bunamış akarsu (Morrison, 2020: 20).

Morrison, doğaya yönelik bir tehdit görülen doğa ve medeniyet mücadelesini de tasvir eder. Nehrin yatağındaki değişiklik, Haiti'den getirilen işçiler, yabani papağanlar, balıklar ve hatta mavi gökyüzündeki bulutlar gibi ekolojik sistemdeki varlıkları tehdit etmektedir. Papatya ağaçlarının yok edilmesi ve nehrin tahribatı, her ekosistem ögesinin nasıl birbirine bağlı olduğunu gösterir. Morrison, doğal dünyayı insanlaştırarak bu bağlantıyı güçlendirmiştir. Olayların tropikal ama bozulmamış Karayipler'de geçimesi dikkatleri insanların, toprağın ve doğal kaynakların sömürüleştirilmesine çeker. Doğal dünya güçsüzdür ve sakinleri doğal çevrenin koruyucuları olarak rollerinden mahrum bırakılmıştır. Bu durum zihinlerinde derin bir psikolojik huzursuzluk yaratır ve sonunda dünyadaki yaşama dair bakış açılarını olumsuz etkiler. İnsanın dürtüsel açgözlülüğü ve zenginlikle meşguliyeti hem insan hem de hayvan ve bitkilerin sağlığını tehlikeye atar; çevreyi ve yeşili yok eder. Morrison, sorumsuz kentleşmenin ve modern insanın gururunun farkında olmadan çevreyi nasıl bozduğuna dair korkunç gerçeği gözler önüne sermiştir (Dash ve Tialila, 2019: 162). Ekofeminizmin merceğinden, çevresel bozulmaya ve toplumsal baskıya karşı birbiriyle

bağlantılı mücadelelere dikkat çekerek hem çevreyi hem de ona bağlı kültürel kimlikleri koruma ihtiyacını vurgular.

Morrison'ın eserindeki çevresel adalet, gıda sistemleri, kültürel kimlik ve toprak arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Morrison'ın tarımsal sömürüyü, Afro-Amerikan topluluklarının, çevrenin sömürülmesi ve ötekileştirilmesi için metafor olarak kullandığını savunur. Ekolojik bozulma ile sosyal adaletsizliğin birbirine bağlılığını nasıl ele aldığını vurgular. Isle des Chevaliers'deki toprakların sömürülmesi, Afro-Amerikan emeğinin ve kültürel mirasın sömürülmesine paraleldir. Romanda gıda ve tarım, kültürel kimliğin ve hayatta kalmanın kritik unsurları olarak tasvir edilmiştir. Karakterlerin yemekle olan ilişkileri, onların mirasları ve topraklarıyla olan bağlarını yansıtır. Örneğin, Ondine karakterinin hazırladığı geleneksel Afro-Amerikan yemekleri, ticarileştirilmiş ve sömürgeleştirilmiş topraklarla tezat oluşturan köklü bir kültürel baği simgeler. Arazinin bozulması, başta Oğul ve Jadine olmak üzere karakterler için kültürel mirasın ve tarihin kaybını temsil eder. Adanın durumu, devam eden ekolojik ve sosyal sömürü karşısında Afro-Amerikan mirasının savunmasızlığını anlatır (Thomas ve Kumar, 2020, 281).

Kesur, romanı analiz ederken Morrison'ın bireyselleşmeden kaynaklanan kişisel kimlik temasını ve kadın kahramanlarının kimlik krizlerini açıklar. Morrison'ın insan zayıflıklarını vurgulamak için Afrika kökenli Amerikalı halk masalı Brer tavşanı ve katran bebeği kullandığını belirtir. Roman ayrıca kadın geleneğini ve karakterlerin kültürel geçmişleriyle olan bağlantılarını inceler; çünkü Morrison romanı ailesinin kadınlarına ithaf eder. Kesur'un analizi romandaki birkaç karakteri de kapsar. Örneğin, Valerian'ın izolasyonunu ve ailesiyle ilgili farkındalık eksikliğini ve Margaret'in kaybolmuş kimlik duygularını tartışır. Margaret kocası tarafından görünmez bir figürdür. Ondine'in onun anneliği hakkındaki yorumu belki de kendisiyle tam bir yüzleşme olduğundan tepkisini çekmiştir. Ondine ve Margaret arasında yaşanan yüzleşmede Margaret'in Ondine'e karşı kullandığı aşağılayıcı üslup bu duruma örnektir (Kesur, 2016: 203-205). "Kes sesini! Kes sesini! Seni zenci parçası! Seni zenci kahpesi! Kapa o koca çeneni, seni öldüreceğim!" diye haykırıyordu (Morrison, 2020: 247). Buna karşılık Ondine'in de Margaret'e karşı seçtiği kelimeler iki farklı sınıftan ve ırktan gelen kadın arasındaki nefreti gösterir.

Sen onu kestir. Bebeğini doğradır. Kanattır. Eğlence olsun diye yaptır. Onu bağırtır, seni ucube seni. Seni çılgın ucube. Evet yaptı. Poposuna iğne batırır. Onu sigarayla yaktır. Evet yaptı bunu, onu gördüm; onun küçücük poposunu gördüm. Bu kadın onu yaktır! (Morrison, 2020: 247).

Farklı sınıftan ve ırktan gelenlerin sınıf anlaşmazlığına bir diğör örnek olarak da Oğul'un köyündeki kadınlarla Jadine arasındaki ilişki verilebilir. Jadine, kendilerinden hem fiziksel ve kültürel hem de yetişme tarzı olarak çok farklı olduğı için köylü kadınlarda büyük bir merak, Jadine'de ise mahremiyetine saygı gösterilmediğı için oluşın bir öfke vardır.

Jadine olduğı yerde kaldı, kalkıp kapıyı kapatmaya korkuyordu, kalksaydı, kendisi göremese de kapkaranlık odayı dolduran kadınların arasından geçmek ve onlara sürtünmek zorunda kalacaktı. Kadınların, kendisini daha iyi görebilmek için itişip kakıştıklarını hissediyordu; sonunda korkuya kapılmanın, onların yapabileceğı her şeyden daha kötü olduğunu düşündü, öfkeyle kalkıp oturdu (Morrison, 2020: 305).

Bu yabancılaşma ve öfke sadece Oğul'un doğup büyüdüğü yere karşı değıl, Isle des Chevaliers'e de yöneliktir. Karayip adası Isle des Chevaliers, romanın merkezî sembolüdür. Karakterlerin geçmişle somut bir bağlantı kurmasını sağlayarak tarihin, hafızanın ve

kimliğin birleştiği yeri temsil eder. Ada, Afrika kökenli Amerikalı karakterler için kültürel mirasın ve atalardan kalma anıların deposudur. Bu bağlantı, dış baskılara ve tarihsel yer değiştirmelere rağmen kimliklerini korumak için gereklidir. Jadine'in adadan kopuşu, onun Afrika mirasından kopuşunu yansıtır. Adanın derin bir kültürel bağlantı sunma potansiyeline rağmen Jadine'in Batılı eğitimi ve yaşam tarzı onun içinde bir çatışma yaratır. Bu yabancılaşma, farklı ırklardan kadınların sistemik baskı ve kültürel asimilasyon nedeniyle genellikle atalarının topraklarından ve geleneklerinden uzaklaştırıldığı için olmuştur.

Ondine ve Thérèse gibi diğer kadın karakterler ise toprakla farklı bağlara sahiptir. Ondine bir hizmetçi olarak çalışır, yerel bir adalı olan Thérèse ise adaya daha derin, daha içsel bir bağ ile bağlıdır. Toprağa dair bilgileri ve saygıları, adayı ticarileştirmeye çalışan ağırlıklı olarak beyaz olan zenginlerin sömürücü tutumlarıyla çelişir. Bu kadınların toprakla olan bağlantıları, sömürü güçlerine karşı bir direniş biçimini temsil eder. Thérèse ve Ondine'in anne figürleri olarak rolleri, romanın beslenme ve kimlik temalarını anlamada çok önemlidir. Jadine'le olan etkileşimleri, toprakla ve toplumla olan bağlantıları, Jadine'in modern özlemlerine ters düşmektedir. Thérèse,

geleneksel değerleri ve bilgeliği temsil ederek adayla derin bir manevi ve ekolojik bağı ortaya koyar. Karakteri, doğayla simbiyotik bir ilişki sürdürmenin ve kültürel mirasa saygı göstermenin önemini vurgular. Thérèse'nin besleyici rolü, toprak hakkındaki bilgisi ve manevi bağı Jadine'in kopuk yaşam tarzıyla keskin bir tezat oluşturur. Valerian'ın evinde bir hizmetçi olarak Ondine, mevcut güç dinamiklerine rağmen besleyici rolünü sürdürür. Geleneksel uygulamalardaki ısrarı ve başkalarına gösterdiği özen, kültürel değerlerine olan derin bağlılığını yansıtır.

Adayla olan ilişkileri, çevre yönetiminin ve kültürel mirasın korunmasının önemini vurgular. Bu direniş, çevreyi ve ötekileştirilmiş toplulukları kapitalist ve sömürgecilikten korumayı savunan ekofeminist ilkelerle uyumludur. Ondine'in evdeki rolü, toprakla olan besleyici ilişkisine paralel olarak ev içi istikrarı beslemeyi ve sürdürmeyi içerir. Thérèse'nin toprakla ilişkisi yalnızca faydacı değil aynı zamanda manevi ve kültürelidir.

Romandaki aynı ırktan kadınlar arasındaki bağlantılardan ziyade kopuklukların daha fazla olduğu, Thérèse, Ondine ve Jadine arasındaki ilişkilere bakarak anlaşılabilir (Erickson, 1984: 11). Bu kopukluklar romanın

kimlik arayışının merkezinde yer alır. Kadınlar arasındaki kopukluklar toplumsal destek ve anlayış eksikliğine yol açar. Morrison'ın bu kopuklukları tasvir etmesi; modern, bireysel arayışlar karşısında kültürel ve ailevi bağları sürdürmenin zorluklarının altını çizer. Ondine Jadine'i büyütmüş, ona annelik etmiştir. Buna rağmen eserde bu iki kadın arasında olması gereken anne-kız ilişkisine dair bir detaya rastlanmamıştır. Jadine, Oğul'a karşı olan duygularını, içinde yaşadığı ait hissetmeme duygularını bir kız evladın annesiyle dertleştiği gibi Ondine ile konuşamamıştır. Thérèse ile olan diyaloglar ise sıradan, gündelik konular hakkında ve çok kısıtlıdır. Yine aynı şekilde Thérèse ve Ondine arasındaki diyaloglar da derin konular içermez. Bu nedenle bu üç kadın arasında şeffaf bir bariyer olduğu söylenebilir. Margaret ise hem farklı ırktan hem de farklı bir ekonomik ve sosyal sınıftan gelir. Bu farklılıklar aradaki şeffaf bariyeri daha da kalınlaştırır.

Ondine ve Sydney her ne kadar Jadine'in ebeveynleri rolünde olsalar da Jadine'in bağımsızlığı roman boyunca vurgulanmıştır. Bu noktada Morrison'ın Jadine tasviri, modernliğin ve bireyselliğin değerini sorgulayan eleştirel bir kararsızlığa dikkat çeker. Bu kararsızlık, modernite ve kendi kökleri arasında gidip gelmenin neden olduğu bir durumdur. Batılılaşmış yaşam

tarzı, Thérèse ve Ondine'in desteklediği geleneksel değerlerle tezat oluşturur. Bu karşıtlık, romanın modernite eleştirisini ve bunun nasıl kopukluğa ve yabancılaşmaya yol açabileceğinin altını çizer. Jadine'in bağımsızlık arayışı, izolasyon duygusuna ve kimlik krizine yol açar. Geleneksel rolleri ve değerleri reddetmesi, onu kültürel köklerinden ve topluluğun desteğinden koparır. Bu izolasyon, romanın moderniteye yönelik kararsızlığı açısından kritik öneme sahiptir.

Eserde Jadine ile yaşlı kadınlar arasındaki kuşak çatışması, kültürel süreklilik ve modern dünyada mirası sürdürmenin zorlukları gibi daha geniş temalar da yansıtılmıştır. Anne figürleri ve kültürel bilginin koruyucuları olarak rolleri, nesiller arası devamlılığın önemini vurgular. Geleneksel değerleri ile Jadine'in modern istekleri arasındaki çatışma, değişen sosyal ve ekonomik koşullar altında kültürel mirası korumanın zorluklarını gösterir. Jadine ile yaşlı kadınlar arasındaki gerilimler, daha geniş nesil çatışmalarının simgesidir. Erickson'un analizi, Jadine'in annelik rolünden vazgeçmesinin geleneksel beklentilerden önemli bir kopuşu temsil eder (Erickson, 1984: 12). Bu kopuş, daha geniş toplumsal değişimleri ve bunun sonucunda nesiller arası geçim konusunda ortaya çıkan krizleri yansıtır.

Depci ve Tanrıtanır (2013), çalışmalarında romanı çok boyutlu olarak incelemiştir. Beyazların kültürünü benimseyen Jadine, etrafındaki herkes (aile üyeleri, arkadaşları ve sevgilileri) tarafından yargılanmıştır; çünkü sergilemesi beklenen etnik siyah kimliği kültürel geçmişiyse uyuşmaz. Jadine siyah halkın ve toplum değerlerinin tam tersidir. O, güzelliği ve gösterişi ile Paris'in yüksek moda çevrelerinde beyazlar arasında büyük ilgi gören başarılı, eğitilmiş, genç bir kadındır. Hem ırkları hem de cinsiyetleri nedeniyle dışlanan siyah kadınlar söz konusu olduğunda, erkeklere verilen hakların aynısını oluşturmak daha zor hale gelir. Sınıf farklılıkları kadınların bastırılmasını da etkiler. Eşi tüm güce ve kontrole sahip olan Margaret de alt sınıftan geldiği için kendini aşağılanmış hisseder. Jadine'in benzer duyguları hissetmesi ise sahip olduğu ırk nedeniyle. Margaret de kendisini Valerian'ın eşiti olarak görmez ve Valerian'ın onunla sadece güzelliği için evlendiğine inanır. Valerian'ın karısı üzerindeki güç gösterisi ve kontrolcü tavrı, Oğul'un Street malikânesinde ilk kez görünmesiyle belirginleşir. Romandaki en fakir karakterler olan Thérèse ve Gideon, her zaman en düşük seviyede görülür ve ayrımcılığa uğrar, Ondine ve Sydney ise diğer hizmetçilerin aksine üstün ve

ayrıcalık sahibidir. Hizmetçiler arasındaki sınıfsal farkların açıkça altı çizilmiştir.

Ne kadar zengin ve eğitilmiş olurlarsa olsunlar kadınlar, erkekler tarafından bastırılır. Oğul, Jadine'e âşık olmasına rağmen bu durum, ona şiddet göstermesini engellemez. Oğul, Jardine'in üst sınıf statüsünü ve büyük farklılıklarını umursamaz gibi görünür. Kendini ondan üstün hisseder ve ona diğer kadınlar gibi davranır. Güzelliğine, eğitimine, bağımsızlığına, zenginliğine ve üst sınıf statüsüne rağmen Jadine, Oğul tarafından ast olarak görülür. Jadine'in toprağına, ırkına olan bağlarının güçsüzlüğü Oğul tarafından da bilinir. Bu gerçeğı Jadine'e hatırlatırken kullandığı dil şiddet içermektedir.

Oğul, Jadine'i kucakladı, pencereye götürdü. İyice boğuştuktan sonra bileklerinden tutup gerçekten de pencerenin dışına sarkıttı, bir yandan da bağıırıyordu: "Gerçek şu ki o okullarda öğrendiğın ve içinde benim olmadığım her şey pislik değildir. Benimle ilgili neler öğrettiler sana? Hangi sınavları yaptılar? Neye benzediğimi, kafamdan neler geçtiğini anlattılar mı sana? Beni tanımladılar mı? Yüreğimden geçenleri anlattılar mı? Sana bunları öğretmedilerse bir şey öğretmiş sayılmazlar, çünkü beni tanımadan kendinle ilgili hiçbir şey, ama hiçbir şey bilmiyorsun demektir, annenle ve babanla ilgili olarak da. Beni tanı bakalım, seni okumuş kuşbeyinli seni! (Morrison, 2020: 313).

Oğul, Jadine'in sistemli, akıllı ve okumuş olmasını takdir etmesine rağmen onun köklerine bu kadar yabancı olması ve kendisinin onun yanında birçok yönden daha aşağıda bir konumda olmasına sinirlenir. Bunun sonucunda ona fiziksel ve psikolojik şiddet gösterir. Oğul'a göre Jadine; eğitimi, sosyal statüsü ne olursa olsun mensubu olduğu ırktan dolayı kendisine ait olan kaderi yaşamaya mahkûmdur.

Bir beyaz adamdan çocuğun olursa, ötekiler gibi bir sütüne olmayı kabul etmişsin demektir, tek farkın senin gerçek sütüne olmandır, çünkü o çocuğu karnında taşımışsındır, ama yine de beyazların çocuklarına bakmış olursun. Şişman ol sıska ol, saçların taraz taraz olsun, peruk olsun, aşçı ol manken ol, baktığın çocuklar beyazların çocuklarıdır – budur yaptığın iş; beyaz bir adamdan doğma çocuk bulamazsan, beyaz bir bebek yaparsın bakmak için – siyah adamların sana verdiği bebekleri kullanırsın. Küçük siyah bebekleri küçük beyaz bebeklere çevirirsin; siyah kardeşlerini beyaz kardeşlere çevirirsin; kendi erkeklerini beyaz erkeklere çevirirsin; siyah bir kadın bana olduğum gibi davranınca, gerçekten olduğum gibi, onun beni şımarttığını söylüyorsun. Şirketlerde çalışmayı nasıl yapılacağını bilmediğim için mi reddettiğimi sanıyorsun? Her şeyi yapabilirim ben! Her şeyi! Ama o işi yaparsam namussuzum!” (Morrison, 2020: 319).

Bu alıntıda beyaz ırktan olmayan bir kadın olmanın kaçınılmaz sonuçları Oğul tarafından özetlenmiştir.

Valerian tarafından gelecek maddi yardıma bu kadar şiddetli karşı çıkmasının nedeni, aslında kendi ve kendi gibi vasıfsız olanlara, beyaz ırktan olmayanlara karşı takındıkları tutum olmuştur. Oğul'un evdeki varlığının farkına vardıkları ilk andan itibaren Valerian hariç diğerleri, ona iğrenç bir böcekmiş gibi muamele etmiş ve bu durumu kendisine aleni bir şekilde bildirmişlerdir. Valerian ise kendisine bir misafir gibi davranmış, iyi şekilde ağırlamıştır. Valerian, beyaz ırktan olup kendisine iyi davransa da içinde beyazlara karşı öfke vardır. Kendisinin kurumsal işlerde çalışmayı reddetmesinin sebebi, beyaz ırka karşı duyduğu tarifsiz öfkedir. Oğul'un sözlerinden de anlaşılabileceği gibi zenginlik ve yüksek statü, Afro-Amerikan kadınların bastırılmış konumunu iyileştiremez. Baskı, sadece Afro-Amerikan kadınlar arasında değil, aynı zamanda beyaz kadınlar arasında da vardır.

Kadın erkek arasındaki psikolojik şiddet ilişkisi Valerian ve Margaret arasındaki ilişkide de gözlemlenebilir. Margaret, bir çocuğa sahip olmanın sorumluluğunun farkında olmadığı için oğluna kötü davranır. Kendisinden büyük olan diktatör ve zengin kocası, onu başkalarının önünde küçük düşürür ve ihmal eder (Morrison, 2020: 34). Hizmetçilerle sosyalleşmesine

bile izin verilmediği için bu rahatsızlığını ve güçsüzlüğünü oğluna yansıtır; çünkü oğlu yakınında bulunan, kendisine karşılık vermeyecek ve kendisinden daha güçsüz olan tek varlıktır. Oğluna kötü davranmasına rağmen onu saplantılı bir şekilde sever (Morrison, 2020: 78).

Ataerkil toplumlarda bazı erkekler, şiddet nesneleri olarak inşa edilir ve kadınlara yönelik eylemleri bu durumu doğrular. Jadine ile tanışmadan çok önce Oğul, karısının sadakatsizliğini öğrendikten sonra onu öldürür. Karısı Cheyenne, erkek şiddeti sonucu ölür. Ataerkil toplum, bu cinayeti kadın sadakatsizliği nedeniyle bir erkek öfkesi eylemi olarak hoşgörüyü karşılar. Kaçarken karısının ölümünden dolayı cezalandırılmaz ve bunun sorumluluğunu almayı reddeder. Oğul, Jadine'e gerçeği anlatır ve aslında ilk karısını öldürmenin bir hata olduğunu söyler. Oğul'un şiddet içeren eylemi, Jadine'in suçla ilişkilendirilen basmakalıp kırsal siyah erkek karakteri hakkındaki ön yargılı fikirlerini haklı çıkarır. Toplum tarafından duyulmak için, Afro-Amerikan kadınlar ırk, sınıf ve cinsiyet olarak üçlü baskıya maruz kaldıkları için beyaz erkekler ve kadınlarla birlikte siyah erkeklerle mücadele etmek zorundadır. Morrison'ın romanlarında anlatılan Afro-Amerikan kadınların mücadelelerini anlamak için siyah ve beyaz kadınların kurtuluş hareketleri

arasındaki farkı bilmek gerekir. Beyaz kadınlar, bir erkekle eşit kabul edilebilecekleri iş dünyasına girmek isterken siyah kadınlar, onlarla eşit olma kaygısı olmadan temel ihtiyaçlarını karşılamak için kocalarının yanında çalışmaya zorlanmıştır. Jadine, başarılı bir kariyere ve eğitime sahip olmasına rağmen Oğul'un onu kontrol etmek istemesi nedeniyle şiddete maruz kalır. Romandaki erkek şovenizmi, Oğul'un Jadine'e hakaret etmesi ve hatta ona tecavüz etmesiyle de kendini gösterir (Morrison, 2020: 319).

Jadine'i anlamayan sadece Oğul değildir. Onu yetiştirip büyüten Ondine de onun karmaşık dünyasını, içinde yaşadığı çevreye bu denli yabancı olmasının nedenlerini irdelemez ve sorgulamaz. Ona göre bir kız evladın yerine getirmesi gereken birtakım görevler vardır ve Jadine bu beklentileri karşılamaz.

Jadine, bir kız önce bir evlat olmalıdır. Bunu öğrenmelidir. Bir kız, evlat olmayı öğrenemezse bir kadın olmayı asla öğrenemez. Gerçek bir kadın demek istiyorum: Çocuk doğurabilecek bir kadın; bir erkeğe yetebilecek bir kadın, başka kadınların saygısını kazanabilecek bir kadın. Annen fazla yaşamadı ki sana bu konuda bir şeyler anlatsın, ben de seni bütün o okullara göndermekle iyi ettiğimi düşünüyordum, bu yüzden sana bunları hiç anlatmadım, ama anlatmalıyım. Bir evlat olman için mutlaka kendi annenin olması gerekmez. Sana gereken, bazı duygularının olmasıdır, senden daha yaşlı

insanlara karşı, özenli davranıp bazı duygulara sahip olmandır (Morrison, 2020: 331).

Özbey ve Bardakçı'nın (2019) çalışmasında vurgulandığı gibi kadınlar, zamanın başlangıcından günümüze kadar arka plana itilmiş ve birileri tarafından yönetilmiştir. Geçmiş bugüne karşılaştırdığımızda, kadınların ilkel zamanlarda değerli olduğunu görebiliriz. Eski dönemlerde, erkeklerin kadınlara göre hiçbir avantajı olmaması ve birçok kadının yapılması gereken işlerin farklı kısımlarını yapması nedeniyle kadınlar erkeklerle hemen hemen aynı seviyedeydi. Bu dönemde anaerkil bir sistemin şekillendiği anlaşılır. Öte yandan, kadınların en iyi yıllarını yaşadığı ve cinsiyetleri nedeniyle ayrımcılığa uğramadığı bir dönem olduğunu söylemek doğrudur. İnsanlar ilkel zamanları geride bıraktıklarında, erkeklerin topluma egemen olduğu anlamına gelen ataerkil yapı ortaya çıkmıştır. Bu değişen düzen, anaerkil sistemin sonudur. Kadın artık evdeki daha fazla şeyden sorumludur. Yemek pişirmek ve çocuklara bakmak gibi gündelik işlerle ilgilenir (1798).

Ondine'in de Jadine'den beklentisi bu düzene uyum sağlayıp kendisinin ona emek verdiği gibi onun da kendisine olan vefa borcunu ödemesidir. Ancak Jadine, kendisine biçilen bu rolü açıkça reddeder. Hemcinsleri

tarafından normlara uyması beklendiği ve kendisi de kalıpların dışında yaşadığı için eser boyunca onu yalnız bir kadın olarak görürüz. Belki de yaşadığı çevreye, doğaya bu kadar yabancılaşmasının nedeni hemcinsleri tarafından yalnız bırakılmasıdır. Çünkü romanın sonunda herkesten uzaklaşmasıyla birlikte, kendisiyle baş başa kalır. Artık yanında ne psikolojik ve fiziksel şiddet uygulayan sevgilisi ne de onu hiç anlamayan manevi annesi ve aynı ırktan gelen evin diğer üyeleri vardır.

Afrikanlı Amerikalı kadınlar, kendilerine özgü kültürel deneyimleri nedeniyle Amerikan yaşamı ve edebiyatında benzersiz bir konuma sahiptir. Eserin ağırlıklı teması beyaz erkek değerlerini benimseyen batılılaşmış siyah kadınların yabancılaşmasıdır. Jadine, beyaz materyalist değerleri temsil eden ve Afrikanlı Amerikalı mirasından yabancılaşan bir katran bebek olarak tasvir edilir. Jadine'in karakteri aracılığıyla görülen yetim ve evsiz bireylerin karşılaştığı zorluklara da vurgu yapılır. Afrikanlı Amerikalı kadınlar, Amerikan yaşamı ve edebiyatında benzersiz bir yere sahiptir. *Katran Bebek*, batılılaşmış siyah kadınların değerlerinde, bakış açılarında ve yaşam tarzlarında yabancılaşmalarını konu alan bir romandır. Jadine, Afro-merkezli değerleri savunan ancak beyaz materyalist değerlerin ve Jadine'in temsil ettiği dünya

düzeninin kurbanı olan Oğul'u tuzaga düşüren bir karakterdir. (Anuja, 2016: 41-42)

Eserin sonunda Jadine'in gözünden dişi karıncaların tasviri, onun gözünden kadınların dünyadaki görevlerini özetlemektedir. Aynı kendisinin sahip olduğu, Oğul'un da zaman zaman dile getirdiği disiplin ve azme sahiptir dişi karıncalar.

Karıncalar dosdoğru ileriye yürüyorlardı, bir amaçları vardı ve hayal kuracak zamanları yoktu. Hemen hepsi dişiydi, yapacak öyle çok işleri vardı ki, deyim yerindeyse, ucu bucağı yoktu bunların. Doğuracak, besleyecek, sonra arayıp bulunacak ve gömülecek öyle çok karınca vardı ki. Hayal kurmaya vakit yoktu. Onların dünyasındaki yaşam sıkı bir örgütlenme, kesin bir özveri gerektirir, bu yüzden erkeklere pek gerek duyulmaz, pek az erkek doğurulur...Dişi, spermleri topladıktan sonra yere düşer, ancak belkemiğini ya da boynunu kırmadıkça ya da şunun ya da bunun kursağına gitmedikçe yeniden ayaklarının üstünde doğrulur, sürtünebileceği, bir daha asla kullanmayacağı kanatlarını çarpabileceği, parçalayabileceği bir taş parçası aranır. Sonra da krallığını kurabileceği uygun bir yer aramak üzere yola çıkar. Sürünerek bir ağaç kovuğuna girer, kovuğun duvarlarını, köşe bucağını inceler. Toplumla arasına bir duvar örer, yumurtaları oluşana kadar kendi kanatlarının kaslarını yiyerek beslenir. İlk kurtçuklar görüldüğünde, onları besleyebileceği bir şey bulunmadığı için kurtçuklara yumurtadan henüz çıkmamış kardeşlerini yedirir, sonunda yavrular ava çıkabilecek, avladıkları şeyleri krallığa

getirebilecek kadar güçlenirler. Hepsi bu işte. Doğurmak, avlanmak, yemek, savaşmak, gömmek. Hayal kurmaya hiç vakit yok, yine de kimi zaman, hayatın ileriki yıllarında, otuzuncuyla kırkinci nesil arasında bir yerde, kraliçe karıncanın bir yaz fırtınasının yaklaştığını sezdiği bir gün olabilir. Fırtınanın kokusu sarayı doldurur, kraliçe karnına çarpan o rüzgarı anımsar – genç kanatların gerilmesi, o kör eden bekleyiş; kendisi de orada, havada asılı durumda, açık, güven duyarak, korkarak, kararlı, savunmasız; hatta genç kız gibi; koca bir saniye sürer bu duygu, sonra bir saniye daha, bir daha. Sonra Kraliçe başını kaldırır belki, asasıyla yaz fırtınasının sarayına girdiği yeri işaret eder, tahttaki kraliçelerden başkasının bilmediği bir bezginlik içinde, acaba erkeğin ölümü apansız mı oldu diye merak eder. Yoksa önce güçten düşüp sonra mı öldü? Böyle olduysa, yani erkeğin ölmeden önce biraz vakti kaldıysa, acaba dünyanın ne kadar aşağılık olduğunu mu düşündü, yoksa bu zamanı dışıyı düşünerek mi geçirdi? Ancak işçi karıncaların hayal kuracak vakitleri yoktur. Onlar dışidirler, yapacak çok işleri vardır. Yine de çok güç olacaktır. Yıldızlar gibi sevişen adamı unutmak çok, çok güç olacaktır (Morrison, 2020: 344).

Doğanın Jadine tarafından algılanan bu tasviri, kadınların doğadaki mücadelelerini yansıtır. Tüm güçlerini toplayarak yuvalarına ve yumurtalarına aktaran dişi karıncalar, yavrularına kavuştuktan sonra toplumla arasına bir duvar örer. Bu duvar, tamamen içgüdüsel olarak yavrularını koruma amaçlıdır. Aynı toplumdaki

ve toplumsal çatışmalarını derinleştirir. Ada, doğanın kadim bilgeliği ve kendi döngüsü içinde bir güven alanı sunarken karakterlerin bedenleri ve ruhları bu doğanın bir yansıması olarak ele alınır. Oğul'un toprakla kurduğu bağ, modern dünyanın kısıtlayıcı kalıplarına karşı bir direnişi simgelerken Jadine'in bedeni ve seçimleri, özgürleşmek adına köklerinden kopuşun sembolüdür. Morrison, ekofeminist bir perspektifle doğa ve kadın arasında bir yakınlık kurarak kadının doğadaki iyileştirici güce duyduğu özlemi vurgular. Romanın bu kapanışında, toprak ve beden arasında kurulan derin bağ, karakterlerin kendilerini bulmalarında ve toplumsal değerlerle yüzleşmelerinde rehberlik eder. *Katran Bebek*, böylece modern bireyin doğaya ve kendi özüne dönme mücadelesini işlerken toprağa bağlılık ve bedensel özgürleşme arayışının yankılarını taşır. Bir sonraki bölümde *Renklerden Moru* ve *Katran Bebek* romanları ekofeminizm çerçevesinde karşılaştırılacaktır.

ALTINCI BÖLÜM

KATRAN BEBEK VE RENKLERDEN MORU ROMANLARININ EKOFEİMİZM ÇERÇEVESİNDE KARŞILAŞTIRILMASI

Mevcut çalışma, *Katran Bebek* ve *Renklerden Moru* romanlarındaki karakterleri ekofeminizm merceğinden incelemiştir. Kadın sömürüsü ile çevre arasındaki bağlantıları araştıran feminizmin bir dalı olan ekofeminizm, bu iki romanda cinsiyet, ırk ve doğanın kesişimini analiz etmek için sağlam bir çerçeve sunar. Bu analiz, her iki yazarın da kadın karakterlerinin doğal dünyayla ilişkilerini nasıl tasvir ettiğini ve bu ilişkilerin daha geniş sosyokültürel ve ekolojik kaygıları nasıl yansıttığını vurgular. Ekofeminizm, kadınlara uygulanan tahakküm ile doğanın sömürülmesinin ataerkil yapılar tarafından sürdürülen, birbirine bağlı baskı sistemleri olduğunu öne sürer. Greta Gaard ve Carolyn Merchant gibi ekofeminist akademisyenlere göre bu ikili sömürü, doğal dünyanın ve kadın karakterlerin boyun eğdirme ve direniş

hem de sömürüyü simgeler ve Jadine'in mirası ile modern hırsları arasındaki iç mücadelesini yansıtır. Tam tersi, *Renklerden Moru'*nda tasvir edilen kırsal Güney, Celie için bir şifa ve güçlenme yeri olarak doğanın onarıcı gücünü ifade eder. Morrison (2020) eserinde kimlik, ırk ve doğa gibi karmaşık temaları işlemiştir. Romanın kahramanı Jadine Childs, kültürel mirası ile beyazların çoğunlukta olduğu bir toplumda kendi kökleri ve hırsları arasında kalan bir kadını temsil eder. Morrison, doğal çevreyi sadece bir arka plan olarak değil, Jadine'in iç çatışmalarını yansıtan bir yer olarak kullanmıştır. Jadine'in kültürel köklerinden kopukluğu, doğal çevreden kopukluğunu da yansıtır. Yemyeşil Karayip ortamı onun steril, kozmopolit yaşam tarzıyla büyük bir tezat oluşturur. Roman, adanın doğal kaynaklarının sömürülmesini ada sakinlerinin sömürülmesiyle karşılaştırır. Morrison hem toprağı hem de insanları meta olarak gören sömürgeci zihniyeti eleştirir. Jadine'in kendini keşfetme yolculuğı, doğal dünyayla kademeli olarak yeniden bağlantı kurmasıyla paralellik gösterir. Eserin başında doğayı hoşnutsuz bir şekilde tanımlaması ve romanın sonundaki doğa methiyesi aslında Jadine'in olumlu dönüşümünün bir göstergesi olmuştur. Celie ise doğa ile bu denli yabancılaşmamıştır. Sadece Shug ile birlikteyken doğanın daha önceden farkında olmadığı

detayları fark etmiştir. Celie'nin doğaya bakış açısı, iyileşmesi ve kendini keşfetmesiyle birlikte daha karmaşık bir süreci anlatır. Başlangıçta, çevreye karşı olan tutumu, muhtemelen gençliğindeki zor hayatı ve doğayla çok az etkileşimi nedeniyle çok gelişmiş değildir. Doğayı, ruhsal olarak keyif alınacak veya paylaşılabilecek bir olgu olarak değil, hayatta kalmanın bir parçası olarak görür. Hayatı iyileştikçe doğayla ilişkisi de iyileşir. Örneğin, Nettie'nin mektuplarını tekrar okuduğunda ve etrafındaki her şeyin ne kadar güzel olabileceğine baktığında çevresindeki güzelliğin ve kendi potansiyelinin farkına varır. Bundan sonra Celie, sadece güzelliği değil, aynı zamanda tüm bunların kendisinin güç ve özgürlük kazanmasında ne denli önemli rol oynadığını görmeye başlar.

Doğadaki mor renk, genellikle Celie'nin kişisel gelişim yolculuğunu ifade eder. Örneğin, birinin bahçesinde bitki yetiştirmek, bir kişinin psikolojik olarak da kendini büyütüp yetiştirmesini yansıtır; bu nedenle çiçekler, toprakla birlikte insan yaşamının farklı aşamalarını temsil eder. Jadine, Celie'ye kıyasla doğal dünyayla farklı bir ilişkiye sahiptir. Eğitimli olması, yüksek entelektüel ve maddi başarılarla sahip şehirlerde yaşaması onun aslında doğadan ne kadar fazla uzaklaştığını gösterir. Bu uzaklaşmanın sebebi hâlen bu gelenekleri uygulayan

diğer karakterlerin benimsediği dünya ile geleneksel temel bağlantılardan çok uzakta, sofistike ve çağdaş bir yaşam tarzına sahip olmasıdır. Doğal çevreye karşı mücadelesi, içsel çatışmayı ve özüne karşı yabancılaşmayı sembolize eder; bu durum ise kimlik krizi gibi yalnızca dışsal kaynaklardan ziyade kişinin içsel sorunlarını ifade eder. Bu yabancılaşma ait olduğu kültürel mirası anlama eksikliğinden kaynaklanır. Olayların çoğunun gerçekleştiği ada ortamına olan ilgisizliği, kendi statü ve sosyal sınıfından olmayanlar ile kurduğu iletişim yetersizliği roman boyunca sürer. Bu yetersizlik, çevresiyle yaşadığı ve rahat hissetmediği sosyal ortam karşılaşmalarında da belirgindir Ondine, Sydney, Thérèse ve Gideon ile ev içinde yaşadığı diyaloglar buna örnektir. Oğul da kendi sosyal sınıfından değildir. Ancak onunla yakın ilişki kurmasının nedeni duygusal ve fiziksel çekimdir. Celie ise tam tersi kökenini inkâr etmeyen, kendi sınıfından olan insanlarla toplum yaşamında rahat ilişki kurabilen bir karakterdir. Doğa ile kurduğu ilişki romanın başlarında çok iyi olmasa da zaman içinde Shug'un da motive etmesiyle daha anlamlı hâle gelmiştir.

Bu anlamda doğa, Jadine'in dünyeviliğine ve maddeciliğine karşıt bir detay görevi görür. Bir yandan Jadine tarafından temsil edilen modern şehir yaşamı bir

yandan da kökleriyle bağlarını koparmamış olanların sürdürdüğü geleneksel yaşam mevcuttur. Celie de bu bağlamda kökleriyle bağlarını koparmamış bir karakterdir. Bu anlamda bu iki ana karakterin kökeni ve doğayı tam olarak keşfetmemeleri dışında çok fazla benzerlikleri yoktur. Jadine'in kişisel gelişim yolculuğunun nasıl sonuçlandığı romanın sonunda verilmemiştir. Celie ise bu yolculuğu başarı ile tamamlamış, kendiyi barışmış ve kendine olan güvenini sağlamlaştırmıştır.

Karakterlerin içsel mücadeleleri ve kişisel gelişimlerine bakacak olursak hem Celie'nin hem de Jadine'in içsel mücadelesi doğayla olan ilişkilerine yansımıştır. Doğa, her iki karakter için de kendilerini zihinsel veya duygusal olarak yansıtabilecekleri bir yer haline gelir. Doğa zihinleri için bir ayna gibi, belirli bir anda kendileri hakkında ne düşündüklerini veya hissettiklerini yansıtan bir yer olarak tanımlanır. İkisinin de roman boyunca doğayla olan ilişkilerinde değişim meydana gelse de karakter olarak birbirlerinden çok farklıdırlar. Celie, iyileşme süreci boyunca doğaya karşı her zaman olumlu duygular beslerken kentsel alanlarda büyümesi Jadine'in şehir merkezlerine yakın hissetmesine, ormanlar veya parklar dâhil olmak üzere doğal yaşamla ilgili şeylerden hoşlanmamasına neden olmuştur.

Özetle, her iki karakterin de çevreyle ilişkisi hayatlarında önemlidir; doğa, Celie'nin hayatında kişisel gelişim ve iyileşme için bir katalizör haline gelir. Ancak Jadine'in hayatında bu temas onu kendisinden daha da uzaklaştırmasına neden olur. Çünkü Oğul'un memleketi Eloë geleneklerine sımsıkı bağlı bir yer olması ve orada yaşayanların kendisine hiç benzememesi nedeniyle Jadine'e hiç iyi gelmemiştir.

Celie'nin doğayla bağı tam bir kişisel gelişim yolculuğu olmuştur. Celie, doğayla ve toplumla kurduğu bağ sayesinde ezilen, sesi çıkmayan bir kadından kendine güvenen, bağımsız bir bireye dönüşür. Celie'nin bahçesi onun büyümesini ve iyileşmesini simgeler. Toprakla olan ilişkisi bir güç ve yenilenme kaynağı haline gelir. Bahçede çalışmak, Celie'nin daha önce hiç hissetmediği bir şekilde dünyaya bağlı hissetmesini sağlar. Beslediği her bitki onun kendi dayanıklılığının bir kanıtıdır. Roman, kadınları ezen ve doğayı sömüren ataerkil sistemi eleştirir. Walker, Celie'nin istismarı ile etrafındaki çevresel yıkım arasında paralellikler kurar. Kocasının onu kontrol edip ona hükmetmesi gibi, toprak sahipleri de toprağı harap edip onu çorak ve cansız bırakır. Celie'nin güçlenmesi, kuvvetlenen toplumsal bağları ve toprağın koruyucusu olma rolü sayesinde gerçekleşmiştir. Çevresini korumaya

yönelik kolektif çabalar, sosyal adalet mücadelesini yansıtır. Toprağa birlikte bakarken sadece dünyayı değil, aynı zamanda toplumdaki çatlakları da iyileştirmenin bir yolu bulunabilir.

Her iki roman da kadının güçlenmesinin doğayla yeniden bağlantı kurma yolculuğu sayesinde olduğunu gösterir. Sadece bağlantı kurma zamanları farklıdır. Celie'nin keşfi, romanın daha başlarında olmaya başlarken Jadine'in dönüşümü, romanın sonlarına doğru gerçekleşir. Ayrıca Jadine'in yolculuğu tam tamamlanmamıştır. Bu anlatılar, gerçek güçlenmenin çevreyle uyumlu bir ilişkiyi gerektirdiği yönündeki ekofeminist ilkenin altını çizer. Jadine'in kültürel kimliğiyle mücadelesi *Katran Bebek*'teki ana temadır. Kültürel mirasını ve adayı reddetmesi, onun içselleştirilmiş Batılı zihniyetini yansıtır. Jadine, modern dünyada başarılı olmak için adanın ilkel yaşamından uzaklaşması gerektiğine inanır. Doğal çevre, Jadine'in dönüşümünde katalizör görevi görür. Adanın vahşi güzelliği onun savunmasını yıkarak varlığının özünü ortaya çıkarır. Sonunda çok net bir şekilde verilmese de Jadine'in kültürel kökenlerini kabul etmesi, adanın doğal güzelliğini ve geleneklerini benimsemesiyle sembolize edilir. Adanın koruyucu himayesindeki Jadine, modern dünyada hiç tanımadığı bir aidiyet duygusu bulur.

Celie'nin bahçesi ise onun iyileşme sürecini ve büyümesini temsil eder. Bitkileri besleme eylemi kendini keşfetme ve güçlenme yolculuğunu yansıtır. Ektiği her tohum, hayatını geri kazanmaya ve kimliğini ortaya koymaya yönelik bir adımdır. Topluluğun, toprağın bakımına yönelik kolektif çabaları, Celie'nin güçlenmesinde toplumsal desteğin önemini vurgular. Özellikle kadınlar tarlalarda yan yana çalışarak ortak mücadelelerinde ve hayallerinde güç bulurlar. Buna örnek olarak Olinka kadınlarının bütün güçlüklerle rağmen sinerji ve iş birliği içinde toprağı işlemesi gösterilebilir. Kocalarını, hayatlarını kendilerinin fikri hiçbir şekilde sorulmamasına rağmen paylaşırlar. Bunun yanında en önemli geçim ve yaşam kaynağı sunan toprağı da paylaşırlar. Bu paylaşım hem bir iş birliği hem de hayatta kalmak için ortak bir menfaattir. Toprağı beslemenin sevgi ve direniş eylemleriyle ruhu beslemeye benzer olduğu vurgulanır. Celie'nin hikâyesinde kadın desteği, omuz omuza olmak çok önemliyken Jadine'in mücadelesi, tıpkı kapitalist düzenin gerektirdiği gibi bireyseldir.

Morrison ve Walker, doğayı sömüren ataerkil ve sömürgeci sistemleri eleştirir. *Katran Bebek*'te adanın sömürülmesi halkın metalaştırılmasını yansıtırken *Renklerden Moru*'da kadınların istismarı çevresel

bozulmayla ilişkilendirilmiştir. Her iki yazar da kültürel ve ekolojik köklere dönüş yoluyla bu baskıcı sistemlere karşı direnişi savunur. Morrison, Karayip adasının sömürgeci güçler tarafından sömürülmesini eleştirir ve çevresel bozulma ile ada sakinlerinin sömürülmesi arasında paralellikler kurar. Adanın güzelliği, tıpkı halkının tarihsel boyun eğmenin izlerini taşıması gibi, sömürgeci açgözlülüğün yaralarıyla gölgelenmiştir. Roman hem insanların hem de toprağın metalaşmasını tasvir eder ve her ikisini de sömürülecek kaynaklar olarak gören kapitalist zihniyeti eleştirir. Sömürgeciler için ada, alınıp satılacak bir metadan başka bir şey değildir ve adanın insanları yalnızca sömürülecek emekten ibarettir. Morrison, güçlendirme eylemleri olarak direnişin, kültürel ve çevresel mirasın ıslahının önemini vurgular. Jadine, adanın doğal dünyasıyla yeniden bağlantı kurarak onu tanımlamaya ve sınırlamaya çalışan güçlere karşı direnme gücünü bulmuştur. Bu direnme aile ve sevdiklerinden ayrı olarak bir yolculuğa çıkması ile netleşir. *Katran Bebek*'te mekân olarak adanın seçilmesi anlamlıdır. Ada anakara ile direkt bağlantısı olmayan bir kara parçasıdır. Bu kopuk kara parçası endüstrileşen toplumlarda yalnızlaşan bireyleri simgeler. *Renklerden Moru* ise daha kolektif, daha bir arada yaşayan insanların olduğu bir mekânda geçer.

Her iki romandaki şiddet insana ve doğaya yöneltilmiştir. Celie'ye vuran eller, aynı zamanda toprağı kasıp kavuran hem kadını hem de dünyayı hırpalanmış ve yaralanmış halde bırakan ellerdir. *Katran Bebek*'te de hem kadına hem de doğaya yönelen şiddet söz konusudur. Her iki eser de kadınların sömürülmesi ile doğanın sömürülmesi arasındaki bağlantıyı vurgulamış ve bu ikili baskıyı sürdüren daha geniş toplumsal yapıları eleştirir. Toprağın bereketi elinden alındığı gibi, kadınların da saygınlıkları ve güçleri ellerinden alınmıştır. Walker, kadınların kültürel ve çevresel kökleriyle yeniden bağlantı kurarak güçlenmesini savunur. Celie, bahçesine bakarken gücünü geri kazanmanın, toprağı ve yaşamını verimli ve güçlü bir hâle dönüştürmenin yolunu bulur.

Her iki eser de cinsiyet, ırk ve çevresel sömürünün birbirine bağılılığını gösterir. Bu durum, farklı baskı biçimleri arasındaki bağlantıları vurgulayan ekofeminist teorilerle uyumludur. Gaard'ın belirttiğı gibi ekofeminizmde kadınların tahakküm altına alınması ile çevrenin bozulması birbirine bağılı olgulardır ve her ikisinin de kökleri ataerkil yapılardan kaynaklanır (Gaard, 1993: 22). Bu kesişimsellik, kadın sömürüsünün yansıtıldığı *Katran Bebek* ve *Renklerden Moru* romanlarında açıkça görülür. Her iki eser de kadınların ve doğanın

sömürülmesini birbirine bağlı baskı sistemleri olarak tasvir eder. Adanın kaynaklarının ve halkının sömürülmesi aynı sömürge madalyonunun iki farklı yüzüdür. Cinsiyet, ırk ve çevre sorunlarının kesişimselliği anlatıların merkezinde yer alır ve baskıların karmaşıklığını vurgular. Celie'nin ataerkil istismara karşı mücadelesi, toprağın çevresel bozulmaya karşı mücadelesi olarak da düşünülebilir.

Karakterlerin doğayla olan bağları, güçlenmenin ve direnişin kaynağı olarak hizmet eder. Bu da doğanın iyileştirici ve dönüştürücü gücüne ilişkin ekofeminist fikirleri yansıtır. "Dünyanın kendisi kadınlar için bir direniş ve yenilenme alanı haline gelir ve ataerkil tahakküme bir alternatif sunar" (Merchant, 1995: 156). Bu fikir, doğanın iyileşme ve güçlenme için bir alan sağladığı iki romanın da merkezinde yer alır. Doğa, kahramanlar için iyileştirici bir güç görevi görür ve onların kimliklerini, güçlerini geri kazanmalarına yardımcı olur. Celie'nin bahçesi, geçmişinin yaralarını iyileştirme, bir sığınma ve yenilenme yeridir. Doğayla yeniden bağ kurmak, ataerkil ve sömürgeci sistemlere karşı bir direniş eylemi olarak gösterilir. Adanın vahşi güzelliğini kucaklayan Jadine, onu tanımlamaya ve sınırlamaya çalışan güçlere karşı direnmenin yolunu yalnız çıktığı yolculukla devam ettirir.

Doğal kaynakların ve insan kaynaklarının kapitalist ve sömürgeci zihniyetle tüketilmesi eleştirilir ve bu eleştiri küresel kapitalizmin ekofeminist eleştirileriyle örtüşür. "Ekofeminizm, doğayı ve kadını sömürülecek kaynaklar olarak gören kapitalist ve sömürgeci ideolojilere meydan okur" (Shiva, 1988: 45). Bu görüş insanların ve toprağın metalaştırılmasının ana tema olduğu her iki romanda da açıkça görülür. İki roman da temasal olarak, doğayı ve insanı meta olarak gören kapitalist zihniyeti eleştirir. "Tıpkı insanların insanlıklarından yoksun bırakılması gibi, toprak da kaynaklarından yoksun bırakıldı, hepsi de kâr adına" (Morrison, 1981: 145). Toprağın ve insanların sömürülmesi, karakterleri ve çevrelerini etkilemeye devam eden bir miras olarak tasvir edilir. "Sömürgeciliğin yaraları, kimliklerini ve geleceklerini geri kazanmak için mücadele eden topraklarda ve halkında açıkça görülüyordu" (Walker, 1982: 167). Her iki yazar da kapitalist ve sömürgeci harekete karşı direniş yoluyla güçlenmeyi savunur. Bahçesine bakarken Celie, kendisine hükmetmeye çalışan güçlere direnmiş; gücünü ve toprağını geri almıştır.

Ekofeminizm merceğinden yapılan bu karşılaştırmalı analiz, her iki yazarın da doğal çevreyi nasıl güçlü bir anlatım aracı olarak kullandığını ortaya koyar. Romanlar kadınların güçlenmesi, kimliği, ataerkil ve

sömürgeci sistemlere karşı direniş temalarını öne çıkarır. Morrison ve Walker, bu temaların birbirine bağlılığını vurgulayarak ekofeminist ilkelerin ve bunların çağdaş edebiyatla olan ilgisinin daha geniş bir şekilde anlaşılmasına katkıda bulunmuştur. Bu çalışmalar, güçlenme ve direniş yolculuğunda kültürel ve ekolojik köklerin önemini vurgular; edebiyatta cinsiyet, ırk ve çevrenin temsilini anlatır.

Greta Gaard ve Carolyn Merchant (1993) gibi ekofeminist akademisyenlere göre bu sömürü, doğal dünyanın ve kadın karakterlerin çoğunlukla boyun eğme ve direniş durumlarında tasvir edildiği temsiller aracılığıyla görülür. Greta Gaard doğa ve kadınların ataerkil yapılara hizmet etmesinin benzerliğini vurgular (22). Bu kesişimsellik, edebiyatın birbiriyle bağlantılı bu baskı biçimlerini nasıl yansıtabileceğini ve eleştirebileceğini anlamak açısından çok önemlidir. Carolyn Merchant'ın (1995) belirttiği gibi, "Dünyanın kendisi kadınlar için bir direniş ve yenilenme alanı haline gelir ve ataerkil tahakküme bir alternatif sunar" (156). Bu kavram, doğayı yalnızca bir sömürü alanı olarak değil, aynı zamanda bir güçlenme ve direniş kaynağı olarak gören ekofeminizmin savunduğu düşünceyi vurgular. Shiva (1988), doğayı ve kadınları sömürülecek kaynaklar olarak

gören kapitalist ve sömürgeci ideolojileri eleştirir. Shiva, bunu "Ekofeminizm, doğayı ve kadını sömürülecek kaynaklar olarak gören kapitalist ve sömürgeci ideolojilere meydan okur" şeklinde ifade eder (45). Bu eleştiri, Morrison ve Walker'ın romanlarında bu temaları nasıl ele aldıklarını anlamak için önemlidir.

Her iki roman da kadın karakterlerin toprağa bağlılığının bir güçlenme ve direniş kaynağı olarak önemini vurgular. Bu bağlantı, kendilerini keşfetme ve dönüşüm yolculuklarının merkezinde yer alır ve gerçek güçlenmenin çevreyle uyumlu bir ilişki gerektirdiğini öne süren ekofeminist ilkeyi yansıtır. Toprağa bağlılık, baskıcı sistemlere direnmek ve kişinin kimliğini savunmak için gerekli olan kültürel ve çevresel mirasın geri kazanılması olarak tasvir edilir.

İncelenen eserlerin ekofeminizm çerçevesinde incelenmesi ile yapılan bu karşılaştırmalı analiz, her iki yazarın da doğal çevreyi nasıl güçlü bir anlatım aracı olarak kullandığını ortaya koymaktadır. Kadınların güçlenmesi, kimliği, ataerkil ve sömürgeci sistemlere karşı direniş temaları incelenmiştir. Morrison ve Walker, bu temaların birbirine bağlılığını vurgulayarak ekofeminist ilkelerin ve

bunların çağdaş edebiyatla olan ilgisinin daha geniş bir şekilde anlaşılmasına katkıda bulunmuştur.

Her iki eser de güçlenme ve direniş yolculuğunda kültürel ve ekolojik köklerin önemini vurgular; edebiyatta cinsiyet, ırk ve çevrenin temsiline dair değerli bilgiler sunar. Ancak bu iki karakterin gelişim yolculuğundaki en büyük fark, Celie'nin hemcinslerinden aldığı güçle hedefine ulaşması; Jadine'in ise bu yolculuğu yalnız başına sonlandırmasıdır.

SONUÇ

Ekofeminizm, çevre hareketleri ile feminist hareketlerin kesiştiği bir alandır ve doğanın tahribatı ile kadınların baskılanması arasındaki bağlantıları incelemeye odaklanır. Bu düşünce tarzı, çevre sorunlarının toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile yakından ilişkili olduğunu savunur. Birçok ekofeminist teorisyen, kadınların doğaya daha yakın olduklarını ve bu nedenle çevresel sorunlara erkeklerden farklı yaklaştıklarını öne sürer. Örneğin Vandana Shiva (1988), Batı'nın bilimsel rasyonalizminin doğayı ve kadınları sömürgeleştirdiğini iddia ederken (32) Mellor (1997), ekofeminizmin kapitalist patriyarkanın doğa ve kadınlar üzerindeki tahakkümüne karşı bir direniş hareketi olarak görülmesi gerektiğini savunur (85). Bu bağlamda ekofeminizm hem çevresel hem de toplumsal adaletin sağlanması için cinsiyetçi bakış açılarının dönüştürülmesini ve ekolojik farkındalığın artırılmasını amaçlar. Sonuç olarak ekofeminizm, doğa ve kadınlar arasındaki bağı vurgulayan, çevresel ve toplumsal eşitliği savunan önemli bir düşünce hareketidir.

Ekofeminizm, feminist teori ile çevre hareketlerinin birleştiği bir yaklaşımdır ve doğa ile kadınlar arasındaki tarihsel bağları vurgular. Bu teoriye göre, doğanın tahribatı ve kadınların baskılanması, aynı ataerkil ve kapitalist sistemlerin bir sonucudur. Vandana Shiva, (1988: 38). Batı'nın bilimsel ve endüstriyel rasyonalizminin hem doğayı hem de kadınları sömürgeleştirdiğini ileri sürer. Mellor (1992), ekofeminizmi kapitalist patriyarkanın doğa ve kadınlar üzerindeki tahakkümüne karşı bir direniş hareketi olarak tanımlar (97). Ayrıca Françoise d'Eaubonne (1974), ekofeminizmin temelini oluşturan "eko-kadın" kavramını ortaya atmış ve bu kavramla, kadınların doğa ile olan özdeşliğini vurgulamıştır (24). Ekofeminizm, çevresel adaletin sağlanmasının toplumsal cinsiyet eşitliğini gerektirdiğini savunur ve bu nedenle, toplumsal ve ekolojik sorunların çözümünde önemli bir rol oynar. Doğa ve kadınlar arasındaki bu derin bağ, ekofeministlerin çevreyi koruma ve kadınların güçlenmesi için verdiği mücadelede merkezî bir yer tutar.

Ekofeminizm, feminizm ve çevre hareketlerini bir araya getiren bir düşünce akımıdır ve kadınların doğayla olan ilişkisini, ataerkil sistemin baskıları merceğinden

değerlendirmektedir. Bu yaklaşıma göre, kadınların doğa ile özdeşleştirilmesi ve her ikisinin de ataerkil ve kapitalist sistemler tarafından sömürülmesi arasında güçlü bir bağlantı vardır. Merchant (1980), bu ilişkiyi tarihsel bağlamda değerlendirirken Batı'da doğanın ve kadınların aynı anda denetim altına alınmasının modern bilimin yükselişiyle paralel olduğunu savunur (13).

Ekofeminizm, feminizmden farklı olarak, kadınların toplumsal rollerinin doğayla olan ilişkileri üzerinden anlaşılması gerektiğini vurgular. Shiva (1988), bu noktada kadınların doğa ile olan özdeşliğinin, sadece bir toplumsal yapı değil, bir direniş unsuru olduğunu belirtir (45). Bu yaklaşım, özellikle çevresel adalet ve toplumsal cinsiyet eşitliği arasındaki bağı güçlendirir.

Ayrıca Plumwood (1993), ekofeminizmin, feminizmin bir alt dalı olmasının ötesinde ataerkil dualizmleri sorgulayan bir felsefi duruş olduğunu öne sürer (22). Ekofeminizm, doğanın ve kadınların ikincil konumlarını eleştirirken feminist teoriye derin ekolojik bir perspektif kazandırır. Mies ve Shiva (2014); ekofeminizmin, feminist hareketin çevreyle ilgili kaygılarını daha geniş bir toplumsal bağlamda yeniden değerlendirmesine olanak tanıdığını savunur (78). King (1989) ise ekofeminizmin,

kadınların doğayla olan ilişkisini romantize etmediğini, aksine bu ilişkinin tarihsel ve toplumsal boyutlarını analiz ederek kadınların güçlenmesi için stratejik bir araç olarak kullandığını belirtir (109). Bu bağlamda ekofeminizm ve feminizm, toplumsal adaletin sağlanması noktasında birbirini tamamlayan iki yaklaşım olarak görülebilir.

Literatürde ekofeminizm çerçevesinde analiz edilebilecek çok çeşitli eserler mevcuttur. Bunlardan en önemlisi Atwood (1972) tarafından kaleme alınan *Surfacing*'dir. *Surfacing*, isimsiz bir anlatıcının babasını Quebec'te bir yerlerde aramak üzere gittiği yolculuk etrafında kurgulanmıştır. Anlatıcı, David ve Anna isimli bir çiftin yardımıyla Joe isimli erkek arkadaşıyla birlikte tura katılır (34). Roman, toplumda kadına dair birçok önemli sorunu barındıran ve alttan alta kadın düşmanını işleyen David isimli Anna'nın eşinin ezici tavırları üzerinden sorgular. Joe ile olan ilişkisi de belirgin şekilde iletişim sorunlarıyla doludur. Bunun en başta gelen nedeni, anlatıcının yaşadığı evlilik dışı ilişki ve ardından yaşanan derin infertilite (kısırlık) travmasıdır ve bu sorun onu toplumdan dışlayan bir duruma sokar (34-35). Roman, tüketim toplumunu ve onun sorunlarını çevre üzerinden ele alır.

1976 yılında Piercy, feminizm, çevrecilik ve sosyal adaletsizlik temalarını içeren *Woman on the Edge of Time* adlı önemli bir roman yazmıştır. Bu roman, siyah, yoksul erkekler ile toplumsal hiyerarşiler tarafından ezilen bir kadının hikâyesini anlatır. Eser feminizm ile özellikle ekonomik eşitsizlik gibi sosyal ve çevresel sorunlara da değinir. Piercy, romanında yalnızca erkek egemenliğini eleştirmekle kalmayıp, kendi zamanının yaşam tarzını, gelecekte kurulan ütöpik bir toplumla karşılaştırır. Bu karşılaştırmada, insanlığın büyük bir kısmının ve doğanın doğal dengesinin değer görmediği adaletsiz bir dünya düzeni eleştirilir.

Tezde incelenen romanlardan birisi olan Alice Walker'ın *Renklerden Moru* adlı eseri ekofeminizm açısından incelendiğinde kadın karakterlerin toprakla olan ilişkileri, karakterlerin gelişim sürecine paralel olarak ilerler. Ekofeminist perspektif, Celie'nin toprağı işleyerek kendi hayatında bir dönüşüm geçirmesini, kadının doğayla olan bağının güçlenmesi olarak değerlendirir. Bu bağlamda Shiva'nın (1988) vurguladığı gibi, kadınlar ve doğa arasındaki bağ bir direniş biçimi olarak ortaya çıkar (61). Celie'nin bahçesi, onun özgürleşme sürecinde bir metafor olarak kullanılmıştır. Bahçede geçirdiği zaman, Celie'nin kendi iç dünyasında ve yaşamında köklü bir değişim

yaşadığı döneme denk gelir. Doğa ile olan bu etkileşim, Celie'nin güçlenmesinin ve bağımsızlığının bir sembolüdür (Collins, 2000: 121).

Romanın bir diğer önemli karakteri olan Shug Avery, Celie'ye doğa ve toprakla daha derin bir ilişki kurmayı öğreterek onun bu süreçteki rehberi olur. Shug, Celie'ye toprağın sunduğu şifayı ve huzuru gösterir; bu da ekofeminizmin kadınların doğayla olan bağının yeniden keşfedilmesi gerektiğine dair vurgusunu destekler (Hooks, 2000: 95). Shug'un Celie'ye, doğaya saygı duyarak ve onu severek kendini sevmesi gerektiğini öğretmesi, bu bağlamda oldukça anlamlıdır (Smith, 2005: 142).

Eserdeki güçlü kadın karakter Sofia ise doğa ile kurduğu ilişkiyi fiziksel güç ve direnç olarak ifade eder. Toprağı işlemesi, onun hem fiziksel hem de ruhsal gücünü yansıtır. Bu durum, Plumwood'un (1993) ekofeminizmin kadınları doğayla özdeşleştirirken onların fiziksel direncini de öne çıkardığı argümanı ile örtüşmektedir (34).

Son olarak, Nettie'nin Afrika'daki deneyimleri, doğa ve kadınlar arasındaki evrensel bağın altını çizer. Afrika'da toprakla olan etkileşim, onun için bir anlam bulma ve kimlik keşfetme sürecidir. Bu da ekofeminizmin küresel boyutuna işaret eder; çünkü kadınların doğayla olan

bağları, kültürel ve coğrafi sınırların ötesinde bir anlam taşır. Olinka kadınlarının toprakla özdeşleşerek omuz omuza çalışmaları, kadınların iş birliğinin ne denli önemli olduğunu vurgular.

Toni Morrison'ın *Katran Bebek* romanı, ekofeminizm açısından değerlendirildiğinde kadın karakterlerin toprakla olan ilişkileri, kimlik, direniş ve özgürleşme bağlamında derin bir anlam taşır. Ekofeminizm, doğa ve kadınlar arasındaki ilişkiyi analiz ederken ataerkil ve kapitalist sistemlerin bu ilişkiyi nasıl şekillendirdiğini ve bu ilişkide kadının rolünü sorgular. *Katran Bebek*'te Morrison, kadın karakterlerin toprakla olan bağlarını, onların kimliklerini bulma ve yaşamlarındaki zorluklarla başa çıkma süreçleriyle ilişkilendirir.

Romanın ana karakterlerinden Jadine'in modernleşmiş bir dünyada yetişmiş, Batı kültürüne entegre olmuş bir kadın olarak doğayla ve özellikle de toprakla olan ilişkisi, onun modern yaşam tarzı ile geçmişinin kökleri arasında bir çatışma yaşadığını gösterir. Jadine, Paris'te eğitim almış ve kariyer yapmış bir kadın olarak, adada geçirdiği zaman boyunca kendi kimliğini yeniden keşfeder. Ancak bu bağ, onun için bir aidiyet ve kimlik krizi yaratır. Plumwood'un (1993) ekofeminist

perspektifine göre doğadan kopma, kadınların güçlenmesini ve kendilerini yeniden tanımlamalarını engelleyen bir süreçtir (145).

Jadine'in karşıtı olan Oğul karakteri, doğayla ve toprakla daha organik bir bağa sahiptir. Oğul, adanın doğal ortamına derin bir saygı duyar ve duyduğu saygı, onun kimliğiyle sıkı sıkıya bağlıdır. Morrison, Oğul karakteri aracılığıyla doğayla olan bağlantının sadece kadınlar için değil, genel olarak tüm insanlar için bir özgürleşme ve direnç kaynağı olduğunu gösterir. Shiva'nın ekofeminist analizinde belirttiği gibi doğayla kurulan bu derin bağ, sömürüye karşı bir direniş biçimi olarak ortaya çıkar (Shiva, 1988: 94).

Romanın bir diğer önemli karakteri olan Ondine, toprakla olan ilişkisini daha içsel bir düzlemde yaşar. Ondine, hizmetçilik yaptığı evde doğanın bir parçası olarak görülmez ve doğayla olan bu kopukluk, onun ruhsal dünyasında bir boşluk yaratır. Doğayla olan bağın kopmasının, kadınlar üzerindeki ataerkil baskının bir yansıması olarak görülebileceği tezini destekler (Hooks, 2000: 87).

Therese, romanın daha yaşlı bir karakteri olarak toprakla olan bağını geçmişten gelen bilgelikle ve

geleneksel bilgilerle sürdürür. Therese, doğanın şifacı güçlerine inanır ve bu bilgiyi gelecek nesillere aktarmaya çalışır. Bu, ekofeminizmin kadınların doğayla olan ilişkisini bir bilgelik ve direnç kaynağı olarak gören perspektifiyle uyumludur.

Romanın genelinde, kadın karakterlerin toprakla olan ilişkileri, onların kimliklerini bulma, direniş gösterme ve özgürleşme süreçlerinde kritik bir rol oynar. Ekofeminizm açısından Morrison'ın karakterleri, doğayla olan bağlarını yeniden keşfederken ataeril sistemlerin ve kapitalizmin dayattığı kimlikleri sorgular ve yeniden tanımlar.

Ekofeminizm perspektifinden bakıldığında her iki roman da kadınların toprakla olan ilişkilerini, patriarkal sistemin ve kapitalizmin baskılarına karşı bir direnç aracı olarak sunar. Ancak *Katran Bebek*'te doğadan kopuş, bir kimlik krizi ve aidiyet sorunu yaratırken *Renklerden Moru*'da doğayla kurulan bağ, kadının güçlenmesini ve kimlik kazanımını destekleyen bir unsurdur. Her iki roman da doğayla olan bağın, kadın karakterlerin kimliklerini bulma ve özgürleşme süreçlerinde kritik bir rol oynadığını gösterir. Ancak bu süreçler, Jadine ve Celie'nin deneyimlerinde farklı şekillerde tezahür eder.

KAYNAKÇA

- Adkoli, Bharati. "Environmental Literature and Ecocriticism: A Study." *Shanlax International Journal of English*, cilt 12, sayı 3, 2024, ss. 32-36. <https://doi.org/10.34293/english.v12i3.7705>.
- Alaimo, Stacy. *Bodily Natures: Science, Environment, and the Material Self*. Indiana University Press, 2010.
- Amuchie, Nkechi. "The Forgotten Victims: How Racialized Gender Stereotypes Lead to Police Violence Against Black Women and Girls: Incorporating an Analysis of Police Violence into Feminist Jurisprudence and Community Activism." *Seattle Journal for Social Justice*, cilt 14, sayı 3, 2016, ss. 617-668.
- Anuja, M. P. "The Quest for Identity of Afro-American Woman in Tony Morrison's *Tar Baby*." *Epitome Journals International Journal of Multidisciplinary Research*, cilt 2, sayı 7, 2016, ss. 41-44.
- Arora, P. P., Tiwari, D., Kulshreshtha, S., Geetey, S. ve Ansari, A. "Various Theories & Methodologies on Feminism: A Study." *Educational Administration:*

Theory and Practice, cilt 30, sayı 11, 2024, ss. 1069–1089.

Armstrong, Elisabeth. "Marxist and Socialist Feminism." *Study of Women and Gender: Faculty Publications*, Smith College, 2020, ss. 2–24.

Atwood, Margaret. *The Handmaid's Tale*. HarperCollins, 1986.

Atwood, Margaret. *Oryx and Crake*. Hachette UK, 2009.

Atwood, Margaret. *Surfacing*. T. H. Best Printing Company Limited, 1972.

Ayaz, Hakan. "Çevreci Eleştiri Üzerine Genel Bir Değerlendirme." *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, cilt 3, sayı 1, 2014, ss. 278–292.

Bahadır, Merve. "Aktivizmden İdeolojiye ya da İdeolojiden Aktivizme: Tarihsel Süreci ve Kırılmalarıyla Feminizm." *Türkiz Ulusal Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt 15, sayı 1, 2024, ss. 133–151.

Bailey, A. J. "Turning Transnational: Notes on the Theorisation of International Migration." *International Journal of Population Geography*, cilt 7, sayı 6, 2001, ss. 387–399.

- Bailey, J. K. "Incorporating Eco-Evolutionary Dynamics into Global Change Research." *Functional Ecology*, cilt 28, sayı 1, 2014, ss. 3-4.
- Beauvoir, Simone de. *The Second Sex*. Çev. H. M. Parshley, Vintage Books, 1989.
- Beklan Çetin, Özlem. "Ekofeminizm: Kadın-Doğa İlişkisi ve Ataerkillik." *Sosyo Ekonomi*, sayı 1, 2005, ss. 61-76.
- Bhuvaneswari, V. ve Jacob, R. "An Ecofeminist Study of Alice Walker: *The Color Purple*." *Research on Humanities and Social Sciences*, cilt 2, 2012, ss. 7-12.
- Biehl, Janet. *Rethinking Ecofeminist Politics*. South End Press, 1991.
- Bois, W. E. B. *The Souls of Black Folk*. Oxford University Press, 2008.
- Boyer-Rechlin, B. "Women in Forestry: A Study of Kenya's Green Belt Movement and Nepal's Community Forestry Program." *Scandinavian Journal of Forest Research*, cilt 25, sayı 9, 2010, ss. 69-72.
- Brown, N. ve Sarah, A. G. "Body Politics." *Politics, Groups, and Identities*, cilt 5, sayı 1, 2017, ss. 1-3.

Buell, Lawrence. *The Environmental Imagination: Thoreau, Nature Writing, and the Formation of American Culture*. Harvard University Press, 1996.

Buell, Lawrence. *The Future of Environmental Criticism: Environmental Crisis and Literary Imagination*. Blackwell Publishing, 2005.

Bullis, Connie. "Retalking Environmental Discourses from a Feminist Perspective: The Radical Potential of Ecofeminism." *The Symbolic Earth: Discourse and Our Creation of the Environment*, der. James G. Cantrill ve Christine L. Oravec, University Press of Kentucky, 1996, ss. 123–149.

Butler, Octavia E. *Parable of the Sower*. Grand Central Publishing, 2000.

Carlassare, Elizabeth. "Socialist and Cultural Ecofeminism: Allies in Resistance." *Ethics and the Environment*, cilt 5, sayı 1, 2000, ss. 89–106.

Carson, Rachel. *Silent Spring*. Houghton Mifflin, 1962.

Chellappan, C. "A Study on the Core Tenets of Ecofeminism in the Select Novels of Anita Nair." *Literary Druid: A Peer-reviewed International Journal of English Language and Literature*, cilt 5, sayı 2, 2023.

Clark, Timothy. "Ecocriticism and the Modern Landscape." *Journal of Environmental Studies*, cilt 12, sayı 2, 2002, ss. 55–72.

Clark, Timothy. *Ecocriticism on the Edge: The Anthropocene as a Threshold Concept*. Bloomsbury Academic, 2015.

Collins, Patricia Hill. *Black Feminist Thought: Knowledge, Consciousness, and the Politics of Empowerment*. Routledge, 2000.

Cota, Gabriela Moreno. "The Gift of Gender: Ivan Illich, Feminism, Infrapolitics." *Política Común: A Journal for Thought*, sayı 15, 2024, ss. 1–31.

Crutzen, Paul J. "Geology of Mankind." *Nature*, cilt 415, sayı 6867, 2002, ss. 23.

Çetin, Özlem Beklan. "Ekofeminizm: Kadın-doğa ilişkisi ve ataerkillik." *Sosyo Ekonomi*, sayı 1, 2005, ss. 61–76.

D'Eaubonne, Françoise. *Le Féminisme ou la Mort*. Pierre Horay, 1974.

D'Eaubonne, Françoise. *Feminism or Death: How the Women's Movement Can Save the Planet*. Verso Books, 2022.

Dash, B. C. ve Tripathy, T. "Toni Morrison's *Tar Baby*: A Study in Ecocritical Perspective." *Literary Endeavour*, cilt 10, sayı 3, 2019, ss. 160–163.

Delveaux, Monica. "Transcending Ecofeminism: Alice Walker, Spiritual Ecowomanism, and Environmental Ethics." *Ecofem.org*, 15 Ocak 2024, www.ecofem.org/journal.

Depçi, A. ve Tanrıtanır, B. C. "Triple Oppression on Women in Toni Morrison's *Tar Baby* and *The Bluest Eye*." *The Journal of Academic Social Science Studies*, 2013.

Du Bois, W. E. B. *The Souls of Black Folk*. Oxford University Press, 1903.

Erickson, Peter B. "Images of Nurturance in Toni Morrison's *Tar Baby*." *CLA Journal*, cilt 28, sayı 1, 1984, ss. 11–32. <https://www.jstor.org/stable/44321802>.

Ferguson, Sue. "Building on the Strengths of the Socialist Feminist Tradition." *Critical Sociology*, cilt 25, sayı 1, 1999, ss. 1–15.

Ferguson, Margaret A. "Ecofeminism and Environmental Ethics: An Analysis of Alice Walker's Novels."

Journal of Ecofeminism Studies, cilt 5, sayı 2, 2003, ss. 112-125.

Gaard, Greta, editör. *Ecofeminism: Women, Animals, Nature*. Temple University Press, 1993.

Gaard, Greta. "Ecofeminism Revisited: Rejecting Essentialism and Re-Placing Species in a Material Feminist Environmentalism." *Feminist Formations*, cilt 23, sayı 2, 2011, ss. 26-53.

Gale, Cengage Learning. *A Study Guide for Alice Walker's The Color Purple*. Gale, Cengage Learning, 2015.

Garima ve Chhaya, R. "Cultural Conflicts in Toni Morrison's *Tar Baby*." *Pankhuri Peer Reviewed/Refereed Research Journal*, cilt 7, sayı 2, 2021, ss. 41-43.

Garrard, Greg. *Ecocriticism*. Routledge, 2004.

Garrard, Greg. *Ecocriticism: The New Critical Idiom*. 2. baskı, Routledge, 2012.

Gilmartin, Mary ve Cullen, Dan. "Postcolonial Migrations." *Social & Cultural Geography*, cilt 14, sayı 4, 2013, ss. 450-470.

Glotfelty, Cheryll. "The Greening of Literary Scholarship: Literature, Theory, and the Environment." *ISLE*:

Interdisciplinary Studies in Literature and Environment,
cilt 1, sayı 1, 1993, ss. 1-10.

Glottfelty, Cheryll ve Harold Fromm, editörler. *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology*. University of Georgia Press, 1996.

Goyal, Yogita. "The Gender of Diaspora in Toni Morrison's *Tar Baby*." *MFS Modern Fiction Studies*, cilt 52, sayı 2, 2006, ss. 393-414.

Göktürk, Afşar. *Ada*. Adam Yayıncılık, 1982.

Griffin, Susan. "Toward an Ecological-Feminist Theology of Nature." *Readings in Ecology and Feminist Theology*, der. Mary H. MacKinnon ve Moni McIntyre, Rowman & Littlefield, 1995, ss. 89-93.

Grignoli, Daniela, Danilo Boriati ve Mariangela D'Ambrosio. "From the Patriarchal Vision to the Empowerment of Women Through Secondary Victimization and Victim Blaming." *Sociology and Social Work Review*, cilt 8, sayı 1, 2024, ss. 103-113.

Guin, Ursula K. *Uçsuz Bucaksız*. Çev. bilinmiyor, Doğan Yayınları, 2023.

Hall, Julia L. *There is Water in the World for Us: The Environmental Theories of Alice Walker*.

Yayımlanmamış doktora tezi, University of Louisville, 2018.

Hashemipour, Sepideh ve Charlene, E. D. "Domestic Violence and Sexual Abuse in *The Color Purple* by Alice Walker and *The Bluest Eye* by Toni Morrison: The Crisis of Subjectivity." *Rumeli'de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, sayı 37, 2023, ss. 1239-1249.

Havlikova, Radka. *Quest for Identity in Toni Morrison's Tar Baby, Beloved and Jazz*. Yüksek lisans tezi, Masaryk University, 2013.

Beloved ve Jazz. 2013. Masaryk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

Hooks, B. (1981). *Ain't I a Woman: Black Women and Feminism*. South End Press.

Hooks, B. (2000). *Feminism is for Everybody: Passionate Politics*. South End Press.

Johnson, M. (2008). "Race, identity, and exile in *Tar Baby*." *Literary Review*, 12 (4), 102-118.

Juma, Mary N., et al. "The Collective Consciousness of Women's Rights in Alice Walker's *The Color Purple* and Nuruddin Farrah's *From A Crooked Rib*."

International Journal of Education and Research, cilt. 9, sayı. 9, 2021, ss. 135-144.

Kara, G. (2023). "Breaking free: Unveiling emotional liberation in *The Color Purple* and *The Bluest Eye: A Journey of Ethnic Women Through Conversations with God*." *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*.

Kaur, Jaswinder, ve Zameerpal Kaur. "Ecofeminist Concerns in *The Color Purple* by Alice Walker." *International Journal of English Language, Literature in Humanities*, cilt. 6, sayı. 12, 2018, ss. 28-47.

Kesur, Bhupendra Nandlal. "Toni Morrison's *Tar Baby*: The Search for Identity and Place." *Contemporary Discourse*, cilt. 7, sayı. 2, 2016, ss. 202-206.

King, Y. (1989). *The Ecology of Feminism and the Feminism of Ecology*. 2. baskı, Sierra Club Books.

Kingsolver, B. (1989). *The Poisonwood Bible*. HarperCollins.

Kingsolver, B. (2000). *Prodigal Summer*. Harper Perennial.

Kingsolver, B. (2012). *Flight Behavior*. HarperCollins.

Kolehmainen, Tuula. "He Mought, en Den Again He Moughtent": The Ambiguous Man in Toni Morrison's *Tar Baby*." *American Studies in Scandinavia*, cilt. 50, sayı. 1, 2018, ss. 63-82.

- Koyuncu Caniř, F. (2014). "The Color Purple by Alice Walker in Terms of Feminist Criticism." *Journal of History School*, 7 (XX), 429-439.
- Kuleli, M. ve Uysal, N. M. (2021). "In Pursuit of Multi-Ethnic Feminist Signs and Their Translations in Literary Feminism: The Case of *The Color Purple* by Alice Walker." *International Journal of Language Academy*, 38 (38), 233-257.
- Kuleli, Y. (2021). "Women's Role in Environmental Conservation: An Overview of the Role of Women in Ecofeminism in Turkey." *Environmental Management*, 61 (2), 235-250.
- Kutluk, Aslı. "Çifte Bilinçliliğe Yeni Bir Yorum: Wole Soyinka Örneği." *Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü Dergisi / Journal of Theatre Criticism and Dramaturgy*, c. 38, 2024, ss. 12-26.
- LaDuke, W. (2005). *Recovering the Sacred: The Power of Naming and Claiming*. South End Press.
- Ling, L. ve Pan, W. (2014). *Ecofeminism in the Modern World*. Academic Press.
- Lorentzen, L. A. ve Eaton, J. S. (2002). *Ecofeminism: Theory and Practice*. Cambridge UP.

- Maathai, W. (2006). *Unbowed: A Memoir*. Knopf.
- Mandal, Prativa. "Eco-Feminism: A New Horizon of Feminist Movement – Its Socio-Economic Aspect in Present Globalized World as well as India." *International Journal of Research and Analytical Reviews (IJRAR)*, cilt. 7, sayı. 2, 2020, ss. 1–9.
- Manzari, A. (2012). "Nature in American Transcendentalism." *English Language and Literature Studies*, 2 (3).
- Marland, Pippa. "Ecocriticism." *Literature Compass*, cilt. 10, sayı. 11, 2013, ss. 846-868.
- McClain, Linda C., ve Brittany K. Hacker. "Liberal Feminist Jurisprudence: Foundational, Enduring, Adaptive." *The Oxford Handbook of Feminism and Law in the United States*, editörler Deborah L. Brake, Martha Chamallas, ve Verna L. Williams, Oxford University Press, 2022, ss. 21-16.
- Mellor, M. (1992). *Breaking the Boundaries: Towards a Feminist Green Socialism*. Virago Press.
- Mellor, M. (1997). *Feminism and Ecology: An Introduction*. NYU P.
- Merchant, Carolyn. (1980). *The Death of Nature:*

Women, Ecology, and the Scientific Revolution. Harper & Row.

Mies, M. (2010). *The Lace of the Life: Ecofeminism and Social Ecology*. Palgrave.

Mies, M. ve Vandana, S. (1993). *People or Population: Towards a New Ecology of Reproduction*. Ecofeminism, Bloomsbury Collections, 1-20. 15 Ocak 2024 tarihinde https://lust-for-life.org/Lust-For-Life/_Textual/MariaMies-VandanaShiva_Ecofeminism-Ch19-PeopleOrPopulationTowardsANewEcologyOfReproduction_20pp.pdf adresinden erişildi.

Mies, M. ve Vandana, S. (2014). *Ecofeminism*. Zed Books.
Miller, J. H. (2008). *The Green and the Golden: Ecofeminism in Contemporary Fiction*. Columbia UP.

Monti, J. G. ve Deckard, N. D. (2021). "The Double-Victimization of Criminalized Women in Neoliberal Contexts: The Case of Paraguay." *Women & Criminal Justice*, 31 (1), 35-55.
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/08974454.2019.1666782> adresinden erişildi.

Morrison, T. (1977). *Song of Solomon*. Knopf.

- Morrison, T. (1981). *Sula*. Knopf.
- Morrison, T. (1981). *Tar Baby*. Knopf.
- Morrison, T. (1987). *Beloved*. Knopf.
- Morrison, T. (2008). *A Mercy*. Knopf.
- Morrison, T. (2015). *God Help the Child*. Knopf.
- Morrison, T. (2020). *Katran Bebek*. Sel Yayıncılık.
- Moylan, T. (2024). *Scraps of the Untainted Sky: Science Fiction. Utopia, Dystopia*. Westview Press.
- Murphy, P. D. (1995). *Literature, Nature, and Other: Ecofeminist Critiques*. State U of New York.
- Nebeská, Véronique Ananké. "Intersectional Analysis of the Climate Justice Movement: Austrian Visions for Climate Justice." *Charles University*, 2024, ss. 1-82.
- Neimanis, Astrid. "Posthuman Ecologies and Ecofeminist Environmental Education." *Posthuman and Political Care Ethics for Reconfiguring Higher Education Pedagogies*, editörler Vivienne Bozalek, Michalinos Zembylas, ve Joan Tronto, Routledge, 2021, ss. 141-151. <https://doi.org/10.4324/9781003036432-11>

- Neyer, Gerda, ve Laura Bernardi. "Feminist Perspectives on Motherhood and Reproduction." *Working Paper 2011: 4*, Stockholm University, 2011.
- Onojobi, T. (2015). "Women's Solidarity: A Panacea to Men's Injustice in Women Novelists of Francophone African Narratives." *Research on Humanities and Social Sciences*, 5 (20).
- Oppermann, S. (1999). "Ecofeminism: A New Political Paradigm for Understanding Women's Environmental Advocacy." *Environmental Studies*, 5 (3), 217-230.
- Ottuh, P. (2020). "A Critique of Eco-Feminism: An Attempt Towards Environmental Solution." *International Journal of Environmental Pollution and Environmental Modelling*, 3 (4), 167-179.
- Öz, E. ve Bardakçı, S. (2019). *Ecofeminist Reading of Turkish Literature*. Ömer Seyfettin Publications.
- Özbey, A. Ü. ve Bardakçı, A. (2019). "Women in Public and Private Spheres in the Context of Modern Feminist Theories from Ancient Civilizations to the Present." *OPUS International Journal of Society Researches*, 14 (20), 1789-1818.

Panteizm (Stanford Felsefe Ansiklopedisi). Stanford Felsefe Ansiklopedisi. 19 Ekim 2024 tarihinde plato.stanford.edu/entries/pantheism/ adresinden erişildi.

Piercy, Marge. *Woman on the Edge of Time*. USA, Fawcett Crest Books, 1976.

Plumwood, Val. (1993). *Feminism and the Mastery of Nature*. Routledge.

Power, Chelsea. "Reimagining Power: A Feminist Critique of Environmental Discourse." MA Tezi, [University of Victoria], 2020.

Prettyman, James. "Le Guin ve Dao: Ütopyacı Kurgularda Ekolojik Düşünce." 2014, ss. 56-76.

Radford Ruether, R. (1995). *Sexism and God-Talk: Toward a Feminist Theology*. Beacon Press.

Rosendale, S. (2002). *The Green Studies Reader: From Romanticism to Ecocriticism*. Routledge.

Saidero, D. (2017). "Violence Against the Earth is Violence Against Women: The Rape."

Shiva, V. ve Mies, M. (2014). *Ecofeminism*. Zed Books.

- Shiva, Vandana. (1988). *Staying Alive: Women, Ecology and Survival in India*. Kali for Women.
- Shiva, V. (1989). *The Violence of the Green Revolution: Ecological Degradation and Political Conflict in Punjab*. Natraj Publishers.
- Shiva, V. ve Mies, M. (1993). *Ecofeminism*. Zed Books Ltd.
- Silko, L. M. (1986). *Ceremony*. Penguin Books.
- Smith, J. (2005). "Women's Environmental Activism and Its Roots in Ecofeminism." *Routledge*.
- Süt Güngör, P. (2023). "A Microcosm of American Exceptionalism: Eight Rocks in Ruby as Chosen People in Toni Morrison's *Paradise*." *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 22 (4).
- Stanford Felsefe Ansiklopedisi, 4 Haziran 2024 tarihinde plato.stanford.edu/search/searcher.py?query=panteizm adresinden erişildi.
- Starhawk. (1993). *The Fifth Sacred Thing*. Bantam Books.
- Starhawk. (1979). *The Spiral Dance: A Rebirth of the Ancient Religion of the Great Goddess*. Harper & Row.
- Swami, Kumara. "The Emerging Class-Consciousness in Toni Morrison's *Tar Baby*." *International Journal of*

English Language, Literature and Translation Studies,
cilt. 9, sayı. 2, 2022, ss. 45-48.

Thomas, Thejas ve Prasanth Kumar. "An Ecocritical Study of the Quest for a Sustainable Environment in Toni Morrison's *Tar Baby*." *Evincepub Publishing*, 2020, konferans bildirisi, Hindistan.

Tong, R. (2009). *Feminist Thought: A More Comprehensive Introduction*. Routledge.

Tong, R. (2014). *Feminist Philosophy: Theoretical Perspectives*. Blackwell Publishing.

Tripathy, Nirjharini. "Black Women in the Black Patrimony: Self Discovery in Alice Walker's *The Colour Purple*." cilt. 2, sayı. 6, 2018, ss. 218-225.

Vetrivel, Abirami. "Celie, The Black Thunder: An Ecofeministic Study of Alice Walker's *The Color Purple*." *Anglisticum Journal (IJLLIS)*, cilt. 3, sayı. 1, 2014.

Vijayah, P. (2012). "A Study of Environmental Issues in Contemporary Ecofeminist Literature." *Asian Journal of Women's Studies*, 21 (3), 45-58.

Vogel, S. (1988). *Thinking Like a Mountain: Towards an Ecological Sensibility*. MIT Press.

Wahyudin, Urip, ve Joko Suryono. "Economic Empowerment of Remote Traditional Communities Through Access to Women's Services, Youth, Business and Work." *Amca Journal of Community Development*, cilt. 4, sayı. 2, 2024, ss. 56-67.

Waller, Bernadine Y. et al. "Caught in the Crossroad: An Intersectional Examination of African American Women Intimate Partner Violence Survivors' Help Seeking." *Trauma, Violence & Abuse* cilt. 23, sayı. 4, 2022, ss. 1235-1248. doi:10.1177/1524838021991303.

Walker, A. (1982). *The Color Purple*. Harcourt.

Walker, A. (1983). *In Search of Our Mothers' Gardens: Womanist Prose*. Harcourt.

Walker, A. (1989). *The Temple of My Familiar*. Harcourt.

Ward, Cynthia V. "The Radical Feminist Defense of Individualism." *Northwestern University Law Review*, cilt. 89, sayı. 3, 1995, ss. 871-99.

Warren, Karen. (2000). *Ecofeminist Philosophy: A Western Perspective on What It Is and Why It Matters*. Rowman & Littlefield.

- Wu, Lianghong. "Reading *The Color Purple* from the Perspective of Ecofeminism." *Theory and Practice in Language Studies*, cilt. 9, sayı. 8, 2019, ss. 965.
- Yılmaz, F. (2023). "Feminist Edebiyat Eleştirisi ve Ekofeminizm: Alice Walker'ın *The Color Purple* Romanının Bir İncelemesi." *Türk Edebiyatı Dergisi*, 42 (1), 89-101.
- Zaki, A. (2015). "Feminist Ekokritik ve Edebiyat: Çevre, Kadın ve Toplum." *Literature and Environment Journal*, 13 (2), 98-112.
- Zoe, L. (2017). "The Impact of Ecofeminism in Contemporary African American Literature: A Study on Toni Morrison's *Beloved*." *African American Literature Review*, 12 (3), 132-145.
- Zülfükar, M. (2020). "Feminist Perspektiften Ekolojik Okumalar: Alice Walker ve Toni Morrison." *Kadın ve Edebiyat*, 18 (4), 201-215.

ÖRNEKLERLE EKOFEMİNİST EDEBİYAT ELEŞTİRİSİ

yaz
yayınları

YAZ Yayınları

M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3

İscehisar / AFYONKARAHİSAR

Tel : (0 531) 880 92 99

yazyayinlari@gmail.com • www.yazyayinlari.com

ISBN: 978-625-8574-56-2

9 786258 574562